RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1888. Andra Kammaren. N:o 41.

Tisdagen den 24 April.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos och bordlades för andra gången lagutskottets utlåtanden n:is 44 och 45.

§ 2.

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m.

Till kammarens afgörande förelåg till en början Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5 (i samlingen n:o 29), i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande förbud mot import och tillverkning af margarin eller konstsmör m. m.

I anledning af väckta motioner utaf herrar *P. G. Petersson* i Brystorp (n:o 12), *E. Åkerlund* (n:o 34) och *P. A. H. Stjernspetz* (n:o 116) hade utskottet i utlåtande n:o 2 (i samlingen n:o 19) på anförda skäl föreslagit, att Riksdagen ville besluta att uti skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, *dels* att Kongl. Maj:t måtte utfärda förbud mot införsel af konstgjordt smör, *dels* att Kongl. Maj:t ville utfärda förordning, hvarigenom bestämdes, att vara, som under namn af "smör af mjölk eller grädde" i landet infördes, skulle, innan varan från tullverket till importören utlemnades, på dennes bekostnad af sakkunnig person undersökas för utrönande att varan icke utgjordes af eller vore uppblandad med konstgjordt smör, *dels och* att Kongl. Maj:t ville vidtaga sådana åtgärder, att alla här i landet varande fabriker för beredande af s. k. margarin eller konstsmör ställdes under statens uppsigt och kontroll, i ändamål att förekomma, att annan vara tillverkades än den, som vore beredd af rena och ändamålsenliga råämnen.

Vid föredragning af detta utlåtande i Andra Kammaren den 7 i denna månad beslöt kammaren — som samma dag till utskottet hänvisat en af herrar *J. Bengtsson* och *Ivar Månsson* väckt motion (n:o 179), hvaruti föreslagits, att Riksdagen ville uti skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte utfärda förbud mot all

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

tillverkning af s. k. margarin eller konstsmör inom landet — till utskottet återremittera det ärende, som innefattades uti utskottets ofvan berörda utlåtande, på det att frågan i dess helhet och sålunda jemväl med hänsyn till herrar J. Bengtssons och Ivar Månssons motion måtte komma under utskottets samtidiga behandling.

I sitt nu afgifna utlåtande hemstälde utskottet under *punkten 1*, att Riksdagen ville besluta att uti skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte så fort ske kunde utfärda förbud mot införsel af konstgjordt smör eller margarin äfvensom af oleomargarin.

Efter uppläsande häraf erhöll

herr Hederstierna ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hos herr talmannen anhålla derom, att det föreliggande betänkandets trenne punkter måtte blifva på en gång föredragna, så att öfverläggningen sålunda måtte kunna röra sig om betänkandet i sin helhet.

Herr talmannen lät i anledning häraf nu jemväl uppläsa *punkterna 2 och 3*, deri utskottet hemstälde, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utfärdande af förordning, hvarigenom bestämmes, att vara, som under namn af "smör af mjölk eller grädde" i landet införes, skall, innan varan från tullverket till importören utlemnas, på dennes bekostnad af sakkunnig person undersökas för utrönande att varan icke utgöres af eller är uppblandad med konstgjordt smör; samt

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utfärdande af förbud emot tillverkning inom riket af margarin eller konstgjordt smör.

Ordet lemnades nu å nyo åt

herr Hederstierna, hvilken anförde: Herr talman! Jag skall först be att få yttra mig om det i tredje punkten af utskottets betänkande framstälda förslag, hvilket jag anser vara det vigtigaste, nemligen det som handlar om förbud emot tillverkning inom riket af margarin eller konstgjordt smör, med hvilket förbud jag likväl antager, att utskottet endast afsett att inskränka tillverkningen af dylika ämnen *för afsalu*. För att bemöta förslaget i denna punkt skall jag be att få följa utskottets egen motivering. Utskottet börjar med ett erkännande af hvad det redan i ett föregående betänkande framhållit, nemligen, att margarin eller, som det här kallas, konstsmör, beredt af dåliga och skämda beståndsdelar, är ett för lif och helsa ytterst skadligt fabrikat, hvaremot konstsmör, tillverkadt af ren och oskadlig råvara, utgör ett födoämne, hvilket i näringsvärde och smaklighet står natursmöret temligen nära, en åsigt som erfarenheten öfver allt torde hafva bekräftat. Utskottet tillägger sedan, att konstsmöret aldrig kan erhålla den fina aromatiska smak, som natursmör af de främsta qvaliteterna besitter, och sålunda är mindre lämpligt att breda på bröd eller använda i den finare matlagningen, men deremot ganska väl

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

egnar sig att begagnas vid bakning och kan äfven tjena till ett användbart surrogat för smör vid den anspråkslösare och tarfligare mattillredningen. I detta hänseende tror jag, att utskottet begått ett misstag, ty margarinsmöret lämpar sig just bäst för att ersätta sofvel och att ätas som smör på bröd, hvaremot det icke lämpar sig för matlagning, ty genom upphettning framträder, om icke för smaken, så åtminstone för lukten, någonting påminnande om talg. Utskottet redogör sedan för det på Stockholms marknad rådande priset på smör och margarin och säger, att priset å konstsmör ännu håller sig allt för högt uppe i förhållande till priset å natursmör, så att vinsten för konsumenten af det förra blir allt för ringa. Litet längre ned på sidan säges: "I vårt land finnes, så vidt utskottet har sig bekant, endast en margarinfabrik, nemligen i Helsingborg, hvilken tillhör aktiebolaget "Baby" och varit i verksamhet sedan maj månad 1886. Tillverkningen vid denna fabrik torde icke vara betydlig. Deremot skall vara under anläggning i Arboga en konstsmörfabrik i stor omfattning." I detta hänseende skall jag upplysa kammaren derom, att fabriken i Arboga redan är färdig och har utsändt i marknaden sitt fabrikat, för hvilket priset, vid partihandel nemligen, är 45 öre per skålpund. Prisskilnaden spelar således en ganska väsentlig rol, då utskottet har upptagit de resp. prisen för sekunda smör till 73 öre och för prima till 75 öre per skålpund. Jag skall be att sedermera få återkomma härtill. Utskottet säger sedan: "Sannolikt är emellertid, såsom herrar J. Bengtsson och Ivar Månsson uti sin motion antagit, att, om det af utskottet föreslagna importförbud komme till stånd, flere margarinfabriker skulle komma att inom landet uppstå; och oantagligt är icke heller att, då användningen af en god och kontrollerad vara blefve mera allmän, fabrikationen skulle bringa en för sine utöfvare ganska inbringande näring." Men utskottet påpekar icke, att, om margarintillverkningen komme till stånd här i landet, så skulle det blifva en rik tillgång på detta lämpliga och billiga näringsämne. Härefter kommer utskottet till frågans kärnpunkt, eller huru vida tillverkningen inom landet af konstsmör skulle lända till men för smörtillverkningen. Utskottet visar då denna tillverknings stora betydelse för vårt landtbruk samt att vårt lands export af smör under de senare åren spelat en betydlig rol, jemförd med exporten af andra landtmannaprodukter, och säger sedan på sjunde sidan i betänkandet: "återstår sålunda att tillse, huru vida man af en inhemsk margarinproduktion skulle hafva att befara ett sådant krossande slag för exporten af natursmöret. En sådan inverkan kan väl icke befaras af sjelfva konkurrensen emellan natursmöret och konstsmöret: i den kampen reder sig otvifvelaktigt det förra, utan att det senare eller konstsmöret derför behöfver duka under, utan faran består uti den nära till hands liggande frestelsen, för att icke säga möjligheten, att vid export af natursmör blanda detta med konstsmör." Faran ligger väl dock icke egentligen deruti, att de båda varorna sammanblandas, utan deruti, att margarinsmöret får säljas under namn af smör. Utskottet söker sedan visa, att denna vigtiga industri, mejerihandteringen, skulle lida så stort men af margarintillverkningen, att denna borde helt och hållet förbjudas. Utskottet

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

har fäst uppmärksamheten på tvenne vigtiga intressen, som af margarintillverkningen beröras. Det ena är sjelfva näringens eller deras som utöfva densamma, jag menar nu icke dem, som för närvarande drifva näringen — ty jag förutsätter ej annat än att staten, om ett förbud mot tillverkning af margarin utfärdas, skall hålla dem skadeslösa, som under den nuvarande lagstiftningen egnat sig åt denna näring, utan jag menar näringen i allmänhet eller dem, som möjligen skulle komma att idka densamma. Det andra intresset är, att för landets konsumenter skulle kunna tillhandahållas ett billigt och lämpligt födoämne. Men det finnes ett tredje intresse, som utskottet helt och hållet har förbisett, och det är jordbrukarnes eller, rättare sagdt, ladugårdsegarnes icke minst vigtiga intresse. Och i det hänseendet ber jag att få återgå till margarinfabriken i Arboga. Der har fabriken uppgjort med ladugårdsegarne i trakten — och sådana uppgörelser komma sannolikt att utsträckas i allt vidare och vidare omfattning — att köpa all deras mjölk och derför betala 2 öre mer än hvad mejerierna för närvarande kunna betala. Jag behöfver icke påpeka, hvilken stor betydelse det skall hafva för landtbruket, om mjölken kan betalas med 2 öre mer, än hvad hittills betalts för densamma.

Nu säger utskottet, att man kan befara af en inhemsk margarinproduktion, att den skulle blifva ett "krossande slag för exporten af natursmöret", och att sålunda vår vigtiga smörexport kunde skadas. I det hänseendet tror jag att utskottet betydligt öfverdrifvit faran. Något sådant skulle varit att befara, om England icke antagit sin margarinlag, eller om detta land hade förbjudit importen af margarin. Men det är, som bekant, icke förbjudet att i England införa margarin. Ty genom den i England antagna margarinlagen stadgas endast, att man icke får sälja den ena produkten för den andra, utan att margarin skall säljas såsom margarin och smör såsom smör, och öfver dessa stadganden hålles noggran kontroll. Men detta har alldeles icke ledt till att margarinimporten minskats, utan tvärt om visar berättelsen för år 1887 från generalkonsuln i London, att, äfven under innevarande år, då denna lag tillämpats, importen i England betydligt tilltagit — jag skall sedermera be att få göra närmare reda för dessa förhållanden. — Det är nu alldeles uppenbart, att det fordras en sträng kontroll och vaksamhet öfver att icke heller här mängdt säljes för omängdt eller margarin säljes under namn af smör; och jag är alldeles viss om att den år 1885 utkomna författningen behöfver ytterligare skärpas. Men det är alldeles icke dermed sagdt, att man bör gå så långt som utskottet tänkt sig, eller att man skulle förbjuda en näring, som kan vara till nytta för landet, för att uteslutande gynna en annan, som deraf icke behöfver skadas. Men, säger utskottet, vi hafva andra länders erfarenhet att stödja oss på, och framhåller Hollands exempel, såsom varnande för Sverige. Detta synes mig visa, att utskottet icke fullt satt sig in i förhållandena, beträffande tillgodogörandet inom Holland af ladugårdsprodukterna. Då utskottet säger, att, sedan mejerierna eller exportörerna i Holland börjat blanda margarin uti sitt natursmör, detta lands utförsel af mejerismör till England minskats med nära 60 procent i anseende till den ringa begärlighet, som varan

numera röner i England, så tror jag att utskottet begått ett betänkligt misstag. Att smörexporten från Holland minskats, det är ett faktum. Men orsaken dertill beror icke derpå, att det holländska mejerismöret numera röner ringa begärlighet i England, utan derpå att holländarne använda sin mjölk och sitt smör till beredande af margarin. Ty de blanda upp margarinen med smör för att göra varan smakligare och begärligare. Och i det hänseendet ber jag också att få redogöra för ett utdrag ur 1887 års berättelse från vår generalkonsul i London. Af denna berättelse framgår, att under 1887 af *smör* infördes

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

från Holland 164,474 Cwts, uppskattade till..... £ 857,467, och
„ Danmark 487,603 „ „ „ ..... „ 2,669,125
men att under samma år af *margarin* infördes från Holland 1,172,074 Cwts uppskattade till £ 3,516,591.

Om jag då lägger Hollands export af smör och margarin tillsammans, så uppgår denna till ett värde af närmare £ 4,500,000, då Danmarks icke var större än 2,500,000. — Holländarne äro ett praktiskt folk, och de hafva funnit med sin fördel mera förenligt att tillverka margarin än smör. De hafva funnit, att om de använda sin mjölk och sitt smör till margarin, så få de derigenom mycket mera betaldt. Som väl är bekant, lemna de holländska kreaturen till följd af betenas beskaffenhet en mycket riklig, men en mycket mager mjölk, och konsten för landtmännen är att icke blott tillgodogöra sig den feta utan äfven den magra mjölken, ja, till och med skummjölken. Men nu är denna skummjölk — det är ett allmänt kändt faktum — icke af något synnerligt värde. Det enda den kan användas till är för ostberedningen. Men beredande af skummjölksost är föga lönande. Skall man under sådana förhållanden utestänga möjligheten att använda skummjölken för margarintillverkning och göra detta i form af förbud mot hela margarinindustrien, så bereder man sig sjelf en förlust dermed.

Så öfvergår utskottet till att beskrifva, huru margarinfabrikationen verkat för Normandie. Jag känner icke till det; men det är sannolikt samma förhållande der, som i Holland. I afseende på den varning, som utskottet meddelar, att herr Vedin skulle hafva i skrifvelse till ledamoten i Första Kammaren herr Adelsköld framstält i följande ordalag: "blifver emellertid icke den ärliga mejerihandteringen kraftigt understödd och skyddad i denna oärliga kamp med konstsmöret, föreligger stor fara att jordbruket dukar under", vill jag säga, att det är emot en oärlig handel han varnar; och för en sådan lärer väl ingen vilja uppträda. Men om jag tillverkar margarin och säljer det som margarin, och om jag tillverkar smör och säljer det såsom smör, så begår jag ju ingen oärlighet, och det kan vara England likgiltigt, från hvilket land det får det ena eller det andra. Under sådana förhållanden tror jag för min del, att det är oklokt af landtmännen att sjelfva vilja förhindra en tillverkning, som kan vara dem till gagn och som dessutom är af betydelse för svenska folket såsom konsumenter.

I afseende på första punkten i betänkandet, der utskottet föreslår importförbud, så kan, om man vill fortfarande tillåta tillverkning

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

af margarin, förbud mot import af oleomargarin icke föreskrifvas. Denna senare vara måste åtminstone tills vidare få införas, då den icke tillverkas inom landet. Men äfven förbudet att införa beredt margarin har sina vanskligheter, ty det är först och främst ett förbiseende af ett vigtigt intresse, nemligen konsumenternas, och för det andra medför det praktiska olägenheter med afseende å vårt förhållande till Norge. Det är ju bekant, att så länge mellanrikslagen gäller, få båda landen införa hvarandras fabrikat tullfritt, och då det således icke går för sig att förhindra införsel af margarin från Norge, så skulle ju ett förbud emot införsel från andra länder, komma att verka som en premie för Norge.

I afseende på utskottets förslag i andra punkten, att allt smör, som införes i landet, skulle undersökas för utrönande att det icke utgöres af eller blifvit uppblandadt med margarin, så är äfven denna föreskrift opraktisk. Största delen af det smör, som införes, kommer från Finland, och der finnas, så vidt jag vet, inga margarinfabriker. Att således undersöka *allt* smör, som hit importeras, torde vara onödigt. Men att undersökning både bör och kan ega rum, der tvifvel om smörets äkthet uppstår, det anser jag vara uppenbart. Om man derför underlättar eller befordrar den kontroll, 1885 års författning föreskrifver, och derför stadgar att undersökning af varan skall bekostas af staten, derest varan befinnes vara äkta, och om man inför skärpta bestämmelser på sådant bedrägeri, då varan utbjudes under ett annat namn än dess verkliga, så skulle efter mitt förmenande de olägenheter, som man befarar vara förenade med en import och tillverkning af denna vara, kunna i väsentlig grad undvikas.

Genom det jag nu haft äran säga har jag icke velat motsätta mig den framställning till Kongl. Maj:t, som i betänkandet afses, men jag ville endast för kammaren ådagalägga faran af att nu fastslå formen för dessa skärpta bestämmelser, emedan man derigenom kunde skada vigtiga intressen och kanske just det intresse, man vill skydda. Detta ämne fordrar en noggrann undersökning, som Riksdagen icke nu hinner att utföra, och derför anser jag, att vi borde i skrifvelse till Kongl. Maj:t begära en utredning i frågan från regeringens sida, som derefter torde fatta det beslut, hvartill denna undersökning kan föranleda. Jag anhåller för den skull om proposition på att, med afslag å utskottets betänkande, kammaren ville besluta att i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t behagade efter förutgången fullständig utredning vidtaga de åtgärder, som erfordras för att skydda landets smörhandel och smörexport och hindra, att margarin säljes såsom smör — samt att Kongl. Maj:t behagade, så snart ske kan, meddela föreskrift derom, att vara, som införes till riket eller der till salu utbjudes såsom smör, men befinnes innehålla margarin, skall vara förbruten, och att kostnaderna för undersökning af misstänkt vara, som af åklagare påkallas, skola bestridas af allmänna medel, der icke varans egare varder genom domstols utslag ålagd att dem gälda.

Herr Bengtsson i Gullåkra yttrade: Herr talman, mine herrar! Det beslut, som kammaren kommer att fatta i den föreliggande frågan,

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

skall helt visst lemna svar på det spörsmålet, huru vida vårt jordbruk och vår ladugårdsskötsel skola framgent få fortgå i sträfvandet att höja sig och blomstra, eller om man skall tillåta importörer och tillverkare af konstsmör att förstöra dessa näringar. Jag tror icke, att detta senare i en framtid skall blifva lyckligt för landet, och jag hoppas, att man här i denna kammare icke skall behöfva tvista mycket om hvad som i detta fall är det bästa. Det är min öfvertygelse, att vi böra antaga en lag om så väl införsels- som tillverkningsförbud icke blott för att skydda oss sjelfva för denna usla och för helsan skadliga vara, som införes under namn af konstsmör utan äfven för att skydda vår utländska marknad för en af jordbrukets vigtigaste exportprodukter, nemligen smöret. Ty tillåter man blott att konstsmör får införas eller tillverkas i landet, så må man sedan göra kontrollen hur sträng som helst, man skall dock aldrig kunna hindra personer, som spekulera i affärer, från att sammanblanda konstsmör med naturmör och sedan exportera denna vara, hvilket naturligtvis komme att inverka menligt på vår utländska smörmarknad. Man kan visserligen invända, att sådant sjelfsvåld skulle kunna hindras genom att stadga exportförbud och strängt ansvar för öfverträdelse deraf. Men huru skall man kunna kontrollera, att exportförbudet icke öfverträdes, och huru skall man kunna undersöka allt smör, som exporteras till utlandet? Icke kunde det gå an att öppna och undersöka hvarje kolly. Man skulle ju derigenom förstöra den vara, som vore afsedd för export. Hvem vet för öfrigt, om vi än sjelfva vore aldrig så noggranna i detta fall, om icke våra vänner på andra sidan sundet, som så ofta förut gjort oss rätt många otrefliga tjenster på täflingens område, skulle kunna finna på att under svensk flagg och svenska märken sända några drittlar af sitt konstsmör till England, hvilka vid framkomsten af någon välvillig person utpekades, undersöktes och befunnos vare förfalskad vara, och huru skadligt tror icke herrarne detta skulle verka på vår smörexport? Jag tror, att blotta vetskapen i utlandet om, att konstsmör finge tillverkas i Sverige, skulle verka menligt, och jag kan icke finna annat, än att det skulle vara den största olycka, som kunde drabba svenska jordbruket och mejerihandteringen, om vi just nu i närvarande stund, då vi efter många års sträfvanden och uppoffringar lyckats intaga en sjelfständig ställning i verldsmarknaden med vårt smör, skulle förstöra denna ställning genom att låta fabriker uppstå, som komme att taga vinsten från jordbrukaren. Det blir enligt mitt förmenande aldrig så lätt som nu, då inom landet finnas blott två mindre margarinfabriker, att åstadkomma ett införsels- och tillverkningsförbud, och, tron mig, mine herrar, att Danmark, som i sin lagstiftning upptagit så väl importsom exportförbud, äfven skulle påbjudit tillverkningsförbud, om det icke redan haft både många och stora fabriker inom landet, hvilka det skulle hafva blifvit allt för kostsamt för staten att inlösa.

På detta sätt har jag sett frågan ur ekonomisk synpunkt, och betraktar jag den ur sanitär synpunkt, så blir den visst icke i någon mån ljusare, utan tvärt om, då man nemligen besinnar, af hvilka ingredienser konstsmöret består. Det är ju allmänt bekant, att i

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

Amerika inom flere stater, der sådan tillverkning förut bedrifvits, förbud deremot blifvit utfärdadt, derför att man ansåg förtärandet af denna vara skadligt för helsan. Det har till och med påståtts af amerikanska läkare, att en koleraepedemi, som under en vinter huserade i Chicago, hade sin orsak i förtärandet af denna dåliga vara. Man invänder visserligen, att denna vara är en för arbetaren lämplig och billig föda, och kanske det också kan vara så, men detta kan dock endast vara fallet, om varan är tillverkad af fullt godt råmaterial, samt priset ställer sig proportionsvis efter tillverkningskostnaden. Men den, som tagit del af uppgifterna om priset på konstsmör och natursmör, kan icke stanna i tvifvel om, att det är producenterna och icke konsumenterna, som haft fördelen på sin sida. Jag tror icke heller, att arbetarebefolkningen är så synnerligen lifvad för förtärandet af konstsmöret. Om man vill göra sig mödan höra efter på de ställen, der konstsmör försäljes, så finner man, att det i alllmänhet icke är till arbetarne, som det utlemnas, utan för helt andra ställen, och det kan nog hända, att vi litet hvar sjelfva hjelpa till att konsumera denna förträffliga raritetsvara. Då jag för öfrigt är af den öfvertygelsen, att intet lagstadgande om skärpt kontroll i fråga om så väl införsel som tillverkning af denna vara, det må vara affattadt hur som helst, skulle kunna undanrödja de svårigheter, jag framhållit, samt ej heller så uppehålla och höja det svenska smörets värde och anseende i England på samma gång som derigenom gifves en god uppmuntran åt den enda säkra grunden för vårt jordbruk, nemligen en blomstrande ladugårdsskötsel, ingen ting, säger jag, skall så medverka för detta mål som ett lagförbud, genom hvilket all tillverkning och import af konstsmör blefve en absolut omöjlighet.

På dessa skäl, herr talman, anhåller jag på det lifligaste om bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Petersson* i Boestad, *Andersson* i Löfhult, *Wieslander*, *Petersson* i Dänningelanda, *Andersson* i Hakarp, *Svensson* i Rydaholm, *Erickson* i Bjersby, *Petersson* i Brystorp, *Ekeborgh*, *Sjöberg*, *Mallmin*, *Lindmark*, *Bexelius*, *Lyth*, vice talmannen *Sven Nilsson*, *Dahn*, *Nilsson* i Skärhus, *Truedsson*, *Andersson* i Stigen, *Olsson* i Kyrkebol, *Persson* i Heljebol, *Olson* i Stensdalen, *Andersson* i Upsal, *Bäckgren*, *Odell*, *Ullman*, *Andersson* i Hasselbol och *Ollas A. Ericsson*.

Herr Cederschiöld: Herr talman! Jemte det jag till alla delar på det lifligaste instämmer i den siste ärade talarens sakrika anförande, ber jag att få meddela en omständighet, som visar att uppmärksamheten i utlandet redan länge varit fäst på förhållandena hos oss i detta hänseende. År 1886 skref vår generalkonsul i London, som är att anse såsom både sakkunnig i och intresserad af hithörande ämnen, och meddelade kommerskollegium, att i en engelsk facktidning en smöragent utbjudit "svensk butterin". Och då erfarenheten från Holland visat, att förtroendet för smöret från de länder, som tillåta tillverkning af konstsmör, väsentligen skadades i England, hemstälde

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

generalkonsuln, att genom komerskollegii bemedling visshet måtte beredas, huru vida några fabriker för tillverkning af konstsmör funnes i Sverige. Han hade dessförinnan vändt sig till den agent i London, som uppgifvits handla med denna vara, och gjort förfrågan om, från hvilken ort i Sverige varan härstammade, men agenten hade icke lemnat något svar. Af de uppgifter, som kommerskollegium inhemtade från de särskilda länsstyrelserna, framgick, att det då fans tvenne margarinfabriker i Sverige, nemligen en i Malmö och en i Helsingborg, hvilka dock båda icke voro af någon synnerlig betydelse. För närvarande är emellertid en tredje fabrik under anläggning. Jag skulle för min del anse det vara af högsta betydelse, om både importen och tillverkningen af denna vara blefve alldeles förbjuden, och de olägenheter, som derigenom möjligen skulle kunna uppkomma, böra, enligt mitt förmenande, blifva försvinnande små i jemförelse med den fara, som skulle uppstå, derest förtroendet till det svenska smöret rubbades i England. Jag skall derför, herr talman, anhålla om bifall till utskottets förslag i samtliga punkterna.

Herrar *E. G. Boström*, *Widström*, *Lund*, *Höglund*, *Pettersson* i Tjärsta och *Andersson* i Skeenda instämde med herr Cederschiöld.

Herr Wretlind: Jag erkänner villigt denna frågas stora vigt och betydelse för de svenska jordbrukarne och för mejerihandteringen, som jag äfven tror vara för jordbrukarne den vigtigaste saken, och på hvars utveckling svenska jordbrukets framtid hänger. Men jag kan icke heller förbise den andra sidan af saken. Det är af vigt icke blott för stadsborna, utan äfven för landtmännen sjelfva, att det finnes tillgång till ett billigt näringsämne. Såsom herrarne veta, hafva vi förut under denna riksdag fördyrat nästan allt för den fattige arbetaren, och här är det icke blott fråga om att fördyra ett billigt födoämne, utan äfven att fullständigt förbjuda det. Det kan icke bestridas, att margarinen verkligen är ett födoämne, och dertill ett sundt och godt, så vida det icke tillverkas af skadliga ämnen.

Det har af personer, på hvilkas sakkunskap man icke kan tvifla, framstälts dystra målningar och hemska teckningar af det sätt, hvarpå margarinen tillverkas i andra länder. Jag gör visst icke anspråk på att kunna kontrollera dessa uppgifter, men nog göra de på mig intryck af att vara i ganska väsentlig mån öfverdrifna. Här står i det första betänkandet vi mottogo från tillfälliga utskottet n:o 2: "Medicinska auktoriteter, såsom medicinalrådet Sell i helsovårdsstyrelsen i Berlin, doktor Schrodt m. fl. samt en af regeringen tillsatt kommission af läkare i Amerika, hafva efter anställda mikroskopiska undersökningar konstaterat, att konstsmöret, beredt af fettet af sjuka djur samt annat fettämne, kan innehålla alla de sjukdomsfrön i lefvande tillstånd, som finnas i fettet, deribland äfven egg af binnikemaskar".

Det är nog sant, att hvad som finnes i fettet af sjuka djur äfven kan finnas i margarinsmör; men då här säges, att binnikemask kan finnas i fettet, kan jag ej förstå, hur det är möjligt, ty binnikemasken är en parasit, som finnes i tarmkanalen och som aldrig kan komma

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

in i fettet. Så vidt jag vet, är förhållandet med de flesta parasiter, som lefva i djur, att de hålla sig i inelfvorna eller i sjelfva muskelsystemet, men ingalunda i fettväfven. Jag tror derför, att skildringen är icke så litet öfverdrifven; men derför vill jag icke neka, att det för känslan kan vara ganska vidrigt att äta margarin, som tillverkats af djur, synnerligen om de dött i smittosamma sjukdomar.

Jag anser derför mycket lämpligt, att kontroll finnes öfver margarintillverkningen. Och det är mycket sant, att man äfven i helsovårdens intresse har skäl dertill. Men man får icke förglömma, att det är allra vigtigast för det goda helsotillståndet hos ett folk, att det fins tillräcklig tillgång på födoämnen. Sätter man folket på svältkur, tror jag icke, att någon som helst helsovårdslagstiftning kan hjelpa.

Jag vill för min del äfven gerna vara med om, att en sträng kontroll beslutes både på införsel och utförsel, och skulle icke heller hafva något emot, om det blefve till och med ett import- och exportförbud, då derigenom ingen misstanke om renheten af vårt smör skulle kunna uppkomma i utlandet. Men att gå så långt, som att förbjuda *all tillverkning* äfven inom landet och derigenom omöjliggöra för de fattiga att förskaffa sig ett billigt födoämne, vore väl att gå allt för drakoniskt till väga.

Jag tror icke heller, att landtbrukarne sjelfva dermed skulle vara betjenta. Ty talgen, som också kan sägas vara en af jordbruksnäringens biprodukter, skulle ju få större värde, om den kunde användas vid tillverkningen af oleomargarin och icke blott till talgljus eller på andra nu brukliga sätt inom industrien.

Jag skulle alltså för min del vilja vara med om förbud både för import och export, men icke ett totalt förbud af all tillverkning. Jag vill dock icke göra något särskildt yrkande, utan förenar mig med herr Hederstiernas förslag om en skrifvelse till Kongl. Maj:t.

Med herr Wretlind instämde herr *Lilienberg*.

Herr Stjernspetz: Då jag först väckte min motion i detta ämne, hade jag trott, att man möjligen skulle genom införande af kontroller kunna skydda så väl befolkningens intresse af varan, såsom ett billigt födoämne, som jordbrukets intressen i denna del. Men ju längre jag trängde in i frågan, dess tydligare framstod för mig omöjligheten af att på denna väg uppnå något som helst af dessa mål, och jag tror, att litet hvar af herrarne vid närmare genomgående af alla de upplysningar, som man numera kan erhålla i margarinfrågan, skall komma till precis samma resultat. Herr Hederstierna hade några anmärkningar att göra mot motiveringen och framlade derför ett eget förslag. Han nämnde vidare, att det finnes tvenne fabriker i Sverige, som tillverka margarin. Det är nog sant, men detta är så försvinnande litet, och jag anser icke, att några svårigheter böra kunna uppstå mot att nu få ett tillverkningsförbud till stånd. Jag beklagar dessa fabriker, som kastat sig in på denna lofliga handtering, men jag tror, att Kongl. Maj:t vid öfvervägande af denna fråga nog skall finna utväg att förekomma, att någon orättvisa eller större förlust drabbar

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m (Forts.)

dessa fabriker, och jag förutser, att ersättning kommer att beredas dem. Men på dessa saker behöfva vi icke nu närmare ingå. Det blir regeringen, som tager hand om detta, och ersättningen kan för öfrigt icke blifva afsevärd för staten. Herr Hederstierna upplyste om, att Holland funnit med sin fördel förenligt att göra margarinsmör af sin mjölk, och att konsumtionen af margarin ökats i England. Detta kan nog vara mycket rigtigt för Holland, som genom en längre tids uppblandning af sitt smör med margarin fått detsamma i hög grad misstänkt och derför är nu nödsakadt att fortgå på den inslagna vägen, men så är förhållandet lyckligtvis icke ännu med Sverige, äfven om det *i framtiden* må hända skulle kunna blifva fördelaktigare äfven för oss, hvarom jag icke nu vill tvista.

För närvarande vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att om vi slå oss på margarintillverkning, komme vi att få täfla med nästan alla andra länder deruti. Det är just genom att icke göra margarin, som vi skulle undgå all täflan så väl i afseende på margarinen som till stor del vårt naturliga goda smör. Ty det är icke svårt att se, att der margarintillverkningen vunnit insteg, såsom t. ex. Holland, der kommer ock hela tillverkningen af naturligt smör att så småningom alldeles uppgå i margarintillverkningen. Det är alldeles omöjligt, att båda tillverkningarna skola kunna med fördel bestå bredvid hvarandra i samma land. Jag tror ock, att margarintillverkningen kommer att vidare utsträcka och utbreda sig i de öfriga länderna, som redan hafva stora margarinfabriker, ty dessa länders naturliga smör blir derigenom alltid misstänkt och så väl köpmannen som tillverkaren kunna icke låta bli att fuska litet smått med margarinen, hvilket allt kommer att inverka i hög grad skadligt på deras smörmarknad. Då herr Hederstierna yrkade, att allt smör, som infördes, skulle undersökas, för att ingen margarin skulle kunna finnas deribland, anser jag denna åtgärd vara i allra högsta grad nödvändig. Det är omöjligt att vid en undersökning se, hvilka sjukdomsfrön som kunna finnas i margarinen; deremot är det mycket lätt att vid undersökning af smör se, om det finnes margarin i detsamma eller icke. Utskottets förslag i denna del är derför så fullkomligt rigtigt, att det icke gerna kan komma i fråga något annat.

Likaså rigtiga äro dess föreskrifter om importförbud. Det nämndes, att mellanrikslagen skulle lägga hinder i vägen derför. Men jag vill då fästa uppmärksamheten derpå, att mellanrikslagen visserligen innehåller, att svensk och norsk tillverkning skola ömsesidigt kunna fritt säljas i båda länderna, men under denna bestämmelse måste väl ligga det förbehåll, att en sådan vara öfver hufvud taget är tillåten att införa i det ena eller andra landet. Jag kan nemligen ej tänka mig, att vi skulle kunna förmena norrmännen att sätta importförbud i sitt land på en viss vara, och att detta importförbud äfven skulle drabba oss. På samma sätt föreställer jag mig, att, om vi stadga ett allmänt importförbud å en vara, kunna norrmännen icke med skäl deri finna sig förnärmade eller något brott emot mellanrikslagen begånget. För öfrigt, om så skulle anses, att det ej vore fullt rigtigt handladt emot norrmännen genom antagandet af denna lag, så före-

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

ställer jag mig, att regeringen der vid lag tager initiativ och söker komma öfverens med Norge, och jag tviflar på, att det skulle möta någon synnerlig svårighet att komma till godt förstånd med den norska regeringen och, om så skulle behöfvas, äfven med det norska storthinget i denna fråga.

Herr Wretlind nämnde, att margarin är en sund föda, men det var ett litet "om" der vid lag, nemligen: *om* det var tillverkadt af goda och sunda ämnen. På samma gång nämnde herr Wretlind, att bakterier blott skulle förekomma i inelfvorna och muskelsystemet hos djuren, men det oaktadt medgaf han, att det i helsovårdens intresse behöfdes kontroll, ja till och med en mycket skarp sådan, att ämnena voro helsosamma. Jag tror, att dessa påståenden svära något emot hvarandra. Jag tror mig hafva rätt i min motion, hvilket äfven utskottet upptagit, att bakterier kunna komma in i detta konstsmör. Så snart dessa bakterier finnas i muskelsystemet, kan omöjligen hindras, att åtskilliga muskeltrådar komma med i det fett, som användes till margarintillverkningen. Man kan nemligen icke fullständigt skilja de feta delarne på djuret från musklerna, emedan muskler och muskeltrådar till och med genomgå äfven sjelfva fettmassan; hvarigenom sålunda den möjligheten icke är utesluten, att dessa bakterier äfven komma att medfölja det fett, hvaraf margarinet tillverkas. Af flera skäl anser jag saken af så stor fosterländsk vigt och betydelse, att jag icke kan annat än instämma uti utskottets förslag, att all så väl import som tillverkning af konstsmör måtte förbjudas, hvarigenom Sverige blifver snart sagdt det enda land, som kunde komma att erbjuda verldsmarknaden natursmör, fritt från margarin. Och detta, mine herrar, måste hafva en så stor och genomgripande betydelse — i främsta rummet visserligen för vårt jordbruk, men ännu mycket mer för hela fosterlandet — att, om man skulle behöfva göra några uppoffringar för att nå ett sådant stort mål, borde man äfven göra dem. Men dess bättre, om vi fatta detta beslut *nu*, så blifva dessa uppoffringar snart sagdt inga.

Jag anhåller derför, herr talman, om bifall till utskottets förslag i alla tre momenten.

Herr Dieden: Herr talman! Det är min lifliga öfvertygelse, att ingen större tjenst kan göras det svenska jordbruket, än ett förbud emot så väl import som tillverkning af konstsmör. Jag skulle derför med glädje hafva röstat för Jöns Bengtssons i Gullåkra motion, om ej herrarne här om dagen hade belagt natursmör med tull. Men då vi nu fördyrat det billiga smöret för honom, som endast kan hafva råd att skaffa sig den sämsta varan, kan det ej vara rätt att äfven för honom borttaga möjligheten att skaffa sig ett billigt surrogat. Det är derför jag åtminstone endast med största tvekan nu kan komma att rösta för motionen. Det är i sanning förunderligt, att en så lifskraftig näring, som vår mejerihandtering, hvilken utvecklat sig med en ökad smörexport af öfver en million kilogram om året, ej såsom en lumpenhet tillbakavisat ett tullskydd.

Jag har under hela tullstriden föregående vecka ej tagit kam-

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

marens tid i anspråk med ett enda yrkande. Orsaken dertill var den, att af de 166 punkterna, som förelågo, gillade jag endast tre, såsom nyttiga för vår industri, hvaremot jag ansåg alla de andra skadliga. Och om jag hade uppträdt för eller emot det ena eller andra, befarade jag att åter blifva beskyld för egennytta. Det har nemligen kommit till min kännedom, att så väl inom som utom kammaren dylika beskyllningar uttalats om mig, emedan jag vid tulldebatten i februari, då majoriteten här mot min vilja tvang på oss spanmålstull, yttrade, att jag ansåg, att vi till följd deraf blifvit skyldiga att sätta tull äfven å mjöl. Man har sagt, att jag yrkat tull derpå, emedan jag vore stor qvarnintressent. Jag anser mig derför berättigad att upplysa kammaren derom, att jag icke är och aldrig med ett öre varit intresserad i Malmö stora valsqvarn. Hela mitt intressentskap i qvarnar består i aktier för tre tusen kronor i en äldre qvarn i Malmö. Att jag i november månad nödgades för att sauvera en inteckning inropa ett hemman i Skåne med qvarn för 20,000 kronor, torde icke höra hit; och skulle någon anse mig der hafva ett mjöltullsintresse, så vill jag bjuda honom att komma till mig och köpa stället för hvad det står mig till. Nej, emedan jag anser qvarnindustrien vara en vigtig näring för landet, och särskildt för min hemtrakt af den största vigt, har jag alltid stått på denna industris bästa. Jag har ansett mig berättigad att tillkännagifva detta.

Herr talman! Jag har ej något yrkande att göra i den föredragna punkten.

Herr Björkman: Jag har i uppdrag från många af mina kommittenter der hemma att i första rummet frambära ett hjertligt tack till alla motionärer, som motionerat i denna fråga, men särskildt till denna kammares andra tillfälliga utskott för det beslut, hvartill det kommit. Mejeriegarne och mejerihandteringen hafva många ombud i denna kammare, men de, som jag representerar och från hvilka jag frambär en hjertlig helsning, äro sådana, som ej ega några mejerier, utan de äro ganska små jordbrukare. Äfven har jag fått många bref från trakter, der inbyggarne ega blott en eller två kor, och de helsa detta förslag, hvartill jag hoppas, att herrarne besluta bifall, med glädje. Deras lilla smörhandtering har under många år varit den enda inkomstkälla, som dessa små jordbrukare och torpare kunna hafva för att kunna betala sina utskylder. Den lilla produkt smör, denna handtering kan frambringa, kunna de alltid vara förvissade om att blifva af med. Det skulle se ganska besynnerligt ut, om, sedan man sökt hjelpa alla näringar och äfven jordbruket, man på detta område blott skulle söka att få en del deraf hjelpt. Men här kunde dock de minsta jordbrukarne få hjelp. Jag tager mig friheten, herr talman, att läsa upp några ord å sid. 5 af betänkandet, som jag anser vara af ganska stor vigt. Hvar och en af herrarne har nog läst dem, men det skadar ej att sätta sig in i dem. "Det är ett ovedersägligt faktum, att jordbruksnäringen i vårt land, åtminstone i flere delar af detsamma, i mer än ett hänseende under det sista årtiondet haft att kämpa med ett ekonomiskt betryck, som i en del trakter antagit så-

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

dana dimensioner, att det erinrat om iltågsfarten utför det sluttande planet. Orsakerna härtill må hafva varit hvilka som helst; såsom fakta qvarstå emellertid fallande egendomsvärden, sjunkande spanmålspris och svårigheterna att afsätta jordens gröda. Under allt detta betryck, som i synnerhet under de begge sistförflutna åren ökats och nått, såsom man vågar hoppas, sin kulminationspunkt, har emellertid för idkaren af vår främsta modernäring funnits en ljusglimt, som uppehållit modet och stärkt krafterna: möjligheten att till något så när fördelaktiga pris afsätta de genom mejerihandtering förädlade jordbruksprodukterna och i främsta rummet smöret. Ladugårdsskötseln har sålunda med all flit omhuldats och beredt ett tjenligt sätt för användningen af den spanmål, som svårligen stode att kunna försälja, men, i ladugården uppfodrad, sålunda komme jorden till godo och i sin mån framkallade nya rikliga skördar. Mejerihandteringen har derigenom bringat hjelp och räddning åt mången; den har derför ock blifvit, hvad den fortfarande är och förtjenar vara, jordbrukarens "ögonsten". Så är förhållandet ej endast med mejerierna, utan äfven för den mindre jordbrukaren, som hvarken eger eller kan tänka sig att få något mejeri.

Man borde väl sätta tro till hvad herr Wretlind sade, att det konstgjorda smöret är både godt och sundt. Man borde nemligen ej våga säga något emot en sådan fackman, som sköter om menniskors helsa, men, säga hvad man vill, jag tror dock, att det är så godt som faktiskt bevisadt, att detta konstsmör ej är så fördelaktigt som man påstår.

Då jag nu frambringar tack så väl till motionärerna som till utskottet, så skall hela Sveriges fattigare jordbruksbefolkning och äfven städernas arbetarebefolkning vara kammaren tacksam, om den, såsom jag hoppas, besluter bifall till förslaget, och derför, herr talman, yrkar jag på det kraftigaste bifall till alla punkterna af utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Herr talman! Med anledning deraf, att de skäl, som af herr Cederschiöld åberopats för bifall till utskottets förslag, hufvudsakligen äro grundade på den skildring, som lemnats af vederbörande generalkonsul i London, ber jag att få läsa upp en del af ett utdrag af berättelsen för år 1887 från samme generalkonsul. Sedan han redogjort för de siffror, som till en del redan blifvit kammaren delgifna, säger han: "Jemföras ofvanstående uppgifter med motsvarande i senaste årsberättelse, framstår, att medan sammanlagda beloppet af smör och margarin företer en jemn stegring, eller från 2,400,565 cwts under 1885 till 2,429,977 under 1886 och 2,788,000 under 1887, har importen af smör liktidigt befunnit sig i nedgående, eller från 1,553,302 cwts under 1885 till 1,543,404 cwts under 1886 och 1,514,905 cwts under 1887, hvaraf tydligen visar sig, att i trots af allt, som talats och skrifvits mot begagnande af det med namn margarin numera betecknade surrogat för smör, sådant allt mer vunnit allmänhetens smak och förtroende, hvilket förhållande ytterligare bestyrkes deraf, att, oaktadt den inom detta land" — nemligen England — "med innevarande år i kraft trädda lag med strängt straff

belägger hvarje försök att afyttra eller till försäljning utbjuda denna vara såsom smör eller under annan beteckning än i lag stadgats, importen och följaktligen förbrukningen deraf befunnit sig fortfarande i jemn tillväxt. Så utgjorde denna import under sistlidne januari 119,812 cwts mot 108,957 under samma månad 1887 samt 84,505 under 1886, under februari 1888 åter 216,661 cwts, samma månad 1887 200,155 cwts och under samma månad 1886 174,916 cwts, och en härvarande skeppsfournerare med mycket betydlig omsättning har till mig uppgifvit, att holländsk margarin numera finner allmän begärlighet vid proviantering af fartyg, såsom varande lika välsmakligt som smör men icke obetydligt billigare. Genom nyss anförda lagstiftning torde ock det med rätta öfverklagade missbruket af välkända smörmärken genom margarinfabrikanterna hädanefter förekommas, liksom äfven ett dylikt förfarande från nämnda fabrikanters sida numera torde vara öfverflödigt.“

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

Då det här visar sig, att å verldsmarknaden margarinen allt mer och mer vinner afsättning, då deremot smörförbrukningen allt mer och mer inskränkes till ett fåtal individer af de rikare klasserna, hvilka kunna och vilja betala sitt smör högre, hemställer jag, om det vore klokt att utestänga vårt land från täflan i fråga om en vara, hvars marknad ökas, och inskänka det till den, som visar nedgående tendens.

Herr Bromée: Herr talman, mine herrar! Det kan väl synas i viss mån betänkligt att söka åstadkomma förbud för tillverkning inom riket af en produkt, som möjligen kan vara af stort gagn för mången. Det ifrågavarande konstsmöret torde ock vara så nytt och så litet profvadt, att dess nytta eller skada för helsan ej ännu kan rigtigt bedömas. Men frånsedt detta och om man betraktar saken från en annan synpunkt, ter den sig annorlunda.

Jordbruksnäringen i vårt land bör väl fortfarande hafva så stor betydelse, att man ensamt från dess ståndpunkt bör hafva rätt bedöma, om konstsmörtillverkningen är nyttig och af behofvet påkallad, eller om den, i fall den blefve allmännare införd, skulle blifva till skada för jordbruksnäringarna i allmänhet samt ladugårds- och mejeriskötseln i synnerhet. Icke utan skäl har man sagt, att jordbruksnäringarna äro betryckta, och detta har många gånger påvisats i denna kammare. Det har ansetts, till och med i de södra provinserna i vårt land, att en förbättrad ladugårdsskötsel och mejerihandtering vore de vigtigaste och säkraste medlen för jordbrukarne att få jordbruket att bära sig; och är detta förhållande rigtigt med afseende å de södra provinserna, så måste det gälla i ännu högre grad för Norrland, der det synes vara ännu naturligare att mera lägga an på dessa grenar af jordbruket. Men huru ställa sig utsigterna härför, om konstsmörtillverkningen får fritt utvidgas? Det är väl gifvet, att derigenom vår smörmarknad utomlands, hvilken ju redan är så betydlig, att smörexporten sista året uppgick till 13,700,929 kilogram, betingande ett värde af 23,283,681 kronor, kommer att blifva så godt som förstörd och dermed äfven sjelfva häfstången för vårt jordbruk, ladugårds- och

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

mejeriskötseln. Tager man dessa betydliga siffror i betraktande och ser på värdet af vår export, så torde man kanske icke draga i betänkande att söka hindra en tillverkning, som möjligen skulle tillintetgöra en så vigtig gren af landtmannanäringen. Då *jag* ser saken från denna synpunkt, tvekar jag icke att ställa mig på utskottets sida och yrka bifall till dess hemställan. Det har nämnts af en talare här, att då man nu fördyrat lifsförnödenheterna för de mindre bemedlade, skulle det blifva ännu svårare för dem, om man äfven förbjöde tillverkningen af konstmör. Jag för min del kan icke instämma häri, ty jag tror, att, om den mindre bemedlade vill använda detta konstsmör, han kan få det både billigare och säkrare på det sätt, att han inköper ister, talg och öfriga ingredienser och sedan sjelf tillreder det för eget behof men icke till afsalu. De föreliggande motionerna och utskottets betänkande hafva väl icke heller afsedt förbud mot sådan tillverkning för eget behof, utan blott för försäljning och export. Då så är, tror jag icke, att de mindre bemedlade skulle få någon lindring i sina utgifter om konstsmörtillverkningen blir tillåten, ty denna tillverkning komme naturligtvis att läggas under större fabriker, hvilka nog skulle taga vinsten för egen del. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i föreliggande punkt.

Herr friherre Bonde: Herr talman, mine herrar! Det kan onekligen synas vara ett ingrepp i näringsfriheten att vilja förbjuda tillverkningen af ett lifsmedel, om man icke samtidigt kan med bestämdhet påstå, att detsamma är för helsan skadligt, och här har af en talare särskildt framhållits, att ifrågavarande ämne icke kan anses vara för helsan skadligt, om det tillverkades af goda beståndsdelar under vederbörlig kontroll. Det är således icke att undra på, om man står tvekande i denna fråga, men om man ser saken från den rätta synpunkten, tror jag att allt tvifvel här vid lag måste vika, ty det fins här ett vigtigt intresse att bevaka, och man får derför sätta å sido alla andra känslor.

Den nu församlade Riksdagen har såsom det första målet på sitt program uppstält skydd för alla näringar och i främsta rummet för vår modernäring. Visserligen är Riksdagen liksom landet i öfrigt delad i två läger, af hvilka det ena anser, att det sätt, hvarpå majoriteten, inom Riksdagen erbjudit detta skydd, icke är det bästa och lyckligaste för landet, samt att de beslutade spanmålstullarne icke varit för jordbruket nödvändiga, men inom hvilket läger man än må stå är den öfvertygelsen stadgad, att hela vårt jordbruks utveckling hvilar på vår ladugårdsskötsel. Genom en utvidgad afsättning af våra ladugårdsprodukter i utlandet hoppas vi att vårt jordbruk skall för framtiden uppblomstra.

Här är nu frågan att söka upphjelpa mejerihandteringen, att söka på den utländska marknaden skydda vårt smör genom att kunna erbjuda utlandet en vara, som till följd af den nu föreslagna lagen kan lemnas under full garanti för dess äkthet. Här finnes icke i landet något intresse, som genom denna lag skulle blifva, att jag så må säga, knuffadt åt sidan, ty man kan icke säga, att man genom antagande

af denna lag skall beröfva de fattigare klasserna något näringsmedel, som de nu mera allmänt använda, enär margarinsmöret ännu icke är så allmänt utbredt. Icke heller tror jag, att detta förbud kommer att inverka till fördyrande af det sämre smöret, som hufvudsakligen söker sin marknad bland de lägre klasserna. Vidare finnes ej heller inom landet någon industri, som genom en sådan lag skulle krossas, ty såsom vi hört, finnes det blott en margarinfabrik i hela landet.

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

Här hafva af en talare åberopats bref och skrifvelser från *en* landsdel, der jordbrukarne ropa efter detta skydd för mejerihandteringen. Jag tror, att detta rop är allmänt öfver hela landet, att den tanken är allmänt delad, att det vore en lycka för oss att få en sådan lag antagen. Jag sjelf har från det län, jag representerar, erhållit talrika uppmaningar att söka verka för densamma och det är äfven utan all tvekan, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, hvilket jag hoppas måtte blifva kammarens beslut, en förhoppning, som synes berättigad till följd af de talrika instämmanden, som kommo en föregående talare till del.

Då saken af föregående talare blifvit tillräckligt utredd, har jag icke vidare att tillägga, utan ber blott, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herrar *Göransson* och *Tysk* instämde med friherre Bonde.

Herr Andersson från Malmö: Herr talman, mine herrar! Då denna fråga inom kammaren rönt så litet motstånd, kunde man tycka det vara öfverflödigt att uppträda vidare i saken, men då särskildt den förste talaren gjort en ganska fullständig analys af utskottets betänkande och framstält en del anmärkningar mot detsamma, skall jag be att i egenskap af ordförande i utskottet få söka besvara några af dem; alla kan jag icke besvara, dels derför att jag icke hann anteckna dem samtliga och dels derför, att det från min plats var omöjligt att höra allt hvad han sade.

Talaren tycktes hysa tvifvel om, huru vida de pris, som noterats för smör här i Stockholm och som äro införda i utskottets betänkande, voro rigtiga. Detta är naturligtvis svårt att bevisa, men jag vill fästa talarens uppmärksamhet på, att dessa prisnoteringar blifvit utskottet lemnade från stadens förnämsta smörhandlande.

Talaren sade vidare, att faran ligger ju icke i att konstsmöret sammanblandas med det naturliga smöret, utan deri att det säljes såsom natursmör. Jo just det vill jag påpeka, att den stora faran ligger deri, att man blandar upp vårt naturliga smör med konstsmör, och jag tror, att ur ekonomisk synpunkt man bör se saken just från den sidan.

Han anförde äfven, att England antagit en lag, som förbjuder sammanblandning men icke försäljning af konstsmör. Men hvad är det som för flera utländske tillverkare förderfvat deras marknad på England? Jo, just den skadliga sammanblandningen af natur- och konstsmör.

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

Slutligen drog han ock i betänkande, om det verkligen var på grund af en sådan sammanblandning, som Holland förlorat den engelska marknaden. Detta är visserligen äfven omöjligt att bevisa, men utskottet stödjer detta sitt uttalande på framstående auktoriteters utsago. Och det är icke blott Holland, som förlorat sin stora smörexport på England, utan, såsom herrarne se af utskottets betänkande, har äfven Normandie gjort en liknande förlust just till följd af blandningen af konstsmör med naturligt smör. Det står nemligen här i utskottets betänkande några få rader, som jag tror äro ganska betecknande och värda att taga vara på, både af svenska Riksdagen och särskildt af de svenska jordbrukarne. Sedan det talats om Holland, står der följande: "Samma olyckliga öde har drabbat Normandie, efter hvad man inhemtar af en ansedd fransysk tidskrift, "Bulletin de la Societé d'encouragement pour l'industrie nationale", hvilken tidskrift, utgifven i Paris, uti sitt häfte för januari månad detta år, pag. 30, yttrar:

"Normandie har sedan lång tid tillbaka vunnit erkännande för öfverlägsenheten af sitt smör; det exporterar deraf till främmande länder betydliga qvantiteter, med sedan några år har denna export nedgått med mera än 30 millioner francs om året, och orsaken till detta sorgliga resultat är att söka uti den förfalskning, som en del exportörer hafva låtit komma sig till last i fråga om denna förut så välkända produktion, och hvilken förfalskning hos de främmande konsumenterna framkallat misstro emot hela smörproduktionen från denna provins."

Såsom herrarne veta, är en svensk mejeriagent, herr Hugo Wedin, anställd i England. Han har framkastat ett varningens ord, som jag tror icke nog kraftigt kan framhållas för våra svenska smörproducenter. Han säger bland annat: "Blifver emellertid icke den ärliga mejerihandteringen kraftigt understödd och skyddad i denna oärliga kamp med konstsmöret, föreligger stor fara att jordbruket dukar under." Att man nu eger rätt att betvifla dessa personers och denna tidskrifts sanningenlighet, det är något som jag åtminstone icke vågar påstå.

Den förste talaren yttrade äfven, att den norska mellanrikslagen skulle lägga hinder i vägen för antagande af importförbud, d. v. s. förbud mot import från Norge. Det har visserligen icke varit obekant för utskottet, att det möjligen skulle inträffa, att mellanrikslagen kunde göra detta; men vi hafva dels hört oss för på vederbörlig ort och dels antagit att, då man inom landet förbjuder *tillverkningen* af en vara, man väl icke, oaktadt alla traktater och mellanrikslagar, skulle vara tvungen att medgifva import från utlandet af en sådan vara.

Den ärade talaren föreslog också, att Riksdagen skulle aflåta en skrifvelse till regeringen, hvari man skulle anhålla, att kraftigare kontrollåtgärder måtte vidtagas å sådant konstsmör, som hit importeras eller inom landet tillverkas. Ja, mine herrar, vi hafva redan haft ganska stränga bestämmelser i det fallet, åtminstone hvad försäljningen angår. Nyligen har också den danska Riksdagen, såsom vi veta, antagit en lag med betydligt mera skärpta sådana bestämmelser. Jag tror dock, att, huru mycket man än må lagstifta till förekommande af missbruk och förfalskning, det likväl är omöjligt att få så tillfyllest-

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

görande bestämmelser, att icke konsumenten kan blifva bedragen och vi utsatta för risken att förlora hela vår smörexport till England.

Såsom ett exempel på, huru oaktadt ganska stränga lagbestämmelser och straffbestämmelser bedräglighet i handel med konstsmör dock svårligen kan alldeles förekommas, vill jag berätta för herrarne, att inom Malmö samhälle en och annan smörmånglare klädt sig i bondkläder, förskaffat sig ett parti konstsmör, format det i "trillingar" (det kallas så i Skåne) om 1 skålpunds vigt och så vandrat från hus till hus och bjudit ut sitt "bondsmör". Smöret har vanligen sett aptitligt ut och då priset i regeln varit ett par öre lägre än det på torget begärda, har säljaren snart realiserat sitt lager. Man kan då invända: "Men hvarför har man icke åtalat dylika bedragare?" Ja, det kan tyckas så. Men i en stad med nära 50,000 menniskor är det ändock icke så lätt att få reda på den person, som sålunda sålt dylikt smör. Och dessutom vill man icke göra sig så mycket besvär för en bagatell, tycker man.

Ett annat exempel. Jag har en god vän i Malmö, hvars familj konsumerar icke så obetydliga qvantiteter smör. Han hade en ganska lång tid köpt konstsmör i tanke att det var verkligt mejerismör. Men då inträffade det, att några vänner blefvo inviterade till frukost hos honom. Under frukostens lopp yttrade en af de närvarande: "Det är ju konstsmör, det här." "Nej", svarade värden, "det är prima mejerismör. Jag har köpt det af en smörhandlande, hos hvilken jag handlat lång tid". Emellertid blef smöret undersökt — och det befans då verkligen vara konstsmör.

Af dessa exempel kunna herrarne se, huru lätt den stora allmänheten kan blifva lurad. Jag har äfven hört sägas, att landtmän bruka komma in till Stockholm, medförande en half tunna potatis och en bytta smör. Så komma stockholmsfruarne och vilja köpa landtmannens smör. De smaka på smöret. "Ja, det smakar icke så oäfvet!" Men säljaren begär 80 öre. "Det är för dyrt!" förklara fruarne. "Nå, så får det väl gå för 75 öre." Och så köpa de smöret och tycka sig hafva gjort en briljant affär. Men när de komma hem och undersöka smöret, märka de, att de fått konstsmör. "Landtmannen" har haft potatissäcken endast såsom en skylt för att visa, att han kommer från landsbygden. Men hvarifrån har han fått konstsmöret? Ja, det vet man icke. Men säkert är, att så kan det gå till på många ställen.

Det har sagts, att man genom ett import- och tillverkningsförbud skulle för arbetaren fördyra hans lifsförnödenheter, ja, icke blott det utan till och med alldeles beröfva honom ett billigt surrogat för smör, ett billigt och för den fattige arbetaren välbehöfligt födoämne. Men nej, mine herrar, detta är nu såsom vid många föregående tillfällen endast ett löst tal. Låt oss icke vid alla möjliga tillfällen "hänga upp oss" på den fattige arbetaren. Jag anser tvärt om att vi göra den fattige arbetaren en tjenst, om vi antaga en lag, som är så radikal som den ifrågavarande. Ty det är ett misstag, om man tror, att den fattige arbetaren icke skulle kunna få något annat surrogat för det verkliga natursmöret än just detta konstsmör. Jag

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

vill säga herrarne, att arbetaren endast behöfver gå upp på torget och köpa en half eller hel "flomma", (äfven ett skånskt uttryck) d. v. s. ister af svin. Han kan få köpa sådant för 40 à 45 öre skålpundet. Om sedan arbetarens hustru smälter det och kryddar det ordentligt, så har familjen ett godt smörsurrogat för 50 öre pr skålpund. Jag kan försäkra herrarne, att man deri har ett surrogat för smör, som i smaklighet och äfven i sanitärt hänseende vida öfverträffar konstsmöret.

En talare yttrade, att första vilkoret för välbefinnande är att hafva god tillgång på föda. Jag vet mycket väl, att man för att må väl måste hafva tillräcklig näring. Men vilkoret för att man skall må väl af denna näring är väl, att den är *sund;* det borde den talaren, såsom varande läkare, bäst veta. Och hvad konstsmörets sundhet beträffar, så tror jag utskottet i sitt betänkande lemnat så många bevis för motsatsen, att man icke bör tvifla på, att vi i vårt "utmärkta" konstsmör kunna finna beståndsdelar, som äro af mindre sund beskaffenhet.

Hvad som emellertid hufvudsakligast stämt mig för bifall till motionärernas förslag är den omständigheten, att vi under alla förhållanden böra hafva en lag — en "smörlag", om jag så får säga — som är fullt ut lika sträng som den i *Danmark* antagna. Såsom herrarne veta, går en mycket stor qvantitet svenskt smör öfver Köpenhamn till England. Då vi för någon tid sedan här talade om industriutställningen i Köpenhamn, betonade jag särskildt vigten deraf, att vi finge direkt under engelsmännens ögon utställa vårt goda svenska smör. Och jag är öfvertygad, att om vi nu antaga en lag, som i något hänseende är slappare än den danska, det skulle kunna inträffa, att danskarne till stor del omintetgjorde vår export på England.

Jag skall blott be att få återföra i herrarnes minne, huru det höll på att gå med vår kreatursexport på England för några år sedan. Det befans nemligen, att af en kreaturslast, som kom till England, ett af djuren var behäftadt med en kreaturssjukdom — jag mins icke hvad namn den hade. Strax slogo då de engelska tidningarna allarm. De yrkade, att kreatursexporten från Danmark borde förbjudas. Då påstodo danskarne med mycket stor tvärsäkerhet, att djuret, som verkligen var köpt i Sverige, men i lång tid varit installadt och gödt i Köpenhamn, varit smittadt redan då det kom från Sverige. Engelsmännen fingo icke påstå, att det var ett danskt djur, som var sjukt, utan det var ett svenskt. — Till förekommande af dylikt trassel, begärde emellertid svenska Riksdagen 1884 en förordning, som ock erhölls och hvari stadgas: att all nötboskap, som från Sverige exporteras, skall, innan den får ombordföras, af examinerad veterinär undersökas. Jag påstår nu, att lika som danskarne kunde gå till väga på detta sätt med afseende på vår kreatursexport, lika väl kunde de handla så emot oss angående vår smörexport. Och jag tycker verkligen, mina herrar, att man borde taga vara på hvad man har, då ju dock vår smörexport representerar en så ansenlig summa som 23 $\frac{1}{4}$ millioner kronor.

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

Jag nämnde nyss den danska lagen. Jag får upprigtigt tillstå, att jag verkligen betviflar, att ens de stränga bestämmelser, som den danska Riksdagen antagit med afseende på försäljningen och tillverkningen af margarinsmör, äro effektiva nog. Jag måste för min del säga, att denna lag till och med förefaller mig litet naiv. Så säges der på ett ställe: "Afhenter Kjøberen Varen i egen Beholder, skal Sælgeren ovenpaa Margarinen lægge et af Indenrigsministeren foreskrevet Papir med Ordet 'Margarine'". Men, mina herrar, antag att ett bud sändes till en handelsbod för att köpa ett stycke naturligt smör, men i stället går till en butik, der det säljes margarinsmör. Säljaren lägger ett papper på, hvarpå det står tryckt: "margarin". Men om nu budet kastar bort papperet, så kan ju köparen lika fullt blifva lurad. Längre fram heter det: "Blandningen til eget Brug, der ikke foretages i Meierilocaler, ligge dog udenfor dette Forbud, ligesom de i det Hele ligge udenfor den Lov." Alltså, när man under sådana vilkor får tillverka margarin, skulle icke en restauratör, en värdshusegare kunna undfägna sina gäster med konstsmör? Jo, det kan mycket lätt gå för sig. Den stora allmänheten kan oaktadt stränga lagbestämmelser mycket väl blifva lurad och få konstsmör i stället för naturligt smör.

Det har äfven inom och utom kammaren blifvit påpekadt, hvilka stora svårigheter skulle möta vid kontrollen af det till landet importerade natursmöret. Då jag först tänkte på denna omständighet, fann jag, att det kunde ligga ett visst berättigande i ett sådant antagande. Jag har emellertid i kommerskollegii berättelse för år 1886 eftersett, på huru många platser smör importeras från utlandet, och dervid funnit att det hufvudsakligast är på följande 16 platser: Haparanda, Luleå, Piteå, Umeå, Hernösand, Sundsvall, Söderhamn, Gefle, Stockholm, Malmö, Landskrona, Helsingborg, Göteborg, Kalmar, Strömstad och Uddevalla. Det är endast på dessa platser importen öfverstiger 5,000 kilogram om året eller ungefär 100 fjerdingar (hvarje fjerding cirka 110 skålpund. Det skulle säkerligen icke möta så stora svårigheter, som man vid första påseende skulle kunna antaga, att få det till dessa platser importerade smöret kontrolleradt.

Herr talman! Det skulle kunna vara mycket mera att säga om detta för vårt land så vigtiga förslag. Men jag vill icke vidare upptaga tiden. Jag hoppas, att Andra Kammaren bifaller detsamma. Jag finner, att då en för vårt svenska jordbruk och hela vårt land så betydelsefull affär allvarsamt står på spel, man icke kan antaga nog stränga bestämmelser, och fördenskull äfven kan låta sina betänkligheter fara. Och äfven om jag ser saken ur sanitär synpunkt, tror jag den är af stor betydelse. Deremot synes mig den invändningen, att man borttager ett för den fattige arbetaren billigt och njutbart födoämne, vara ett skäl, som icke har ringaste hållbarhet.

Med anledning af hvad jag sagt, anhåller jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag i alla delar.

I detta anförande instämde herrar *Björck*, *Jansson* i Krakerud, *Pålsson* och *Bengtsson* i Boberg.

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

Herr Berndes: Äfven jag får för min del yrka bifall till utskottets förslag. Jag har icke kunnat blifva öfvertygad af de skäl, som anförts af motsidan. Man har sagt, att denna tillverkning af margarin skulle snarare vara till fördel för svenska jordbruket, än till dess skada, och sagt att margarinfabrikerna skulle betala 2 öre mera för en kanna mjölk än andra. Men jag vill fråga, å ena sidan huru stor % af den svenska mjölktillverkningen kan komma i åtnjutande af dessa 2 öre och å andra sidan, huru länge skall denna lilla del af mjölkproduktionen få erhålla dessa 2 öre mera för kannan, d. v. s. med andra ord, huru länge skola dessa margarinfabriker vara hågade att betala mera, än de behöfva?

Man har sökt förringa betydelsen af de bevis, som utskottet hemtat från förhållandena med den holländska smörtillverkningen och smörexporten, derigenom att man sagt, att holländarne äro ett praktiskt folk, som icke skulle hafva vidtagit någon förändring, utan att det inneburit en fördel. Men jag undrar, om de holländske jordbrukarne, såsom jordbrukare betraktade, verkligen så småningom öfvergått från tillverkningen af natursmör till fabrikation af konstsmör, och om icke snarare det varit enskilda fabriker, som genom sin fabrikation åstadkommit denna verkan.

Man har sagt, att det skulle vara oklokt af landtmännen att bestämma importförbud för margarin och förbjuda tillverkningen inom landet deraf. Men jag frågar: vore det klokt af landtmännen att upphöra att sjelfva sköta sin mjölk och bereda sitt smör, antingen vid egna mejerier eller vid bolags-mejerier, hvilka icke behöfva större anläggningskostnader, än att små jordbrukare kunna slå sig tillsammans om dem, vore det klokt af landtmännen att lägga sig i händerna på enskilda stora fabriker, som anlagts af personer, som icke höra till jordbruket och icke tänka på jordbrukets betydelse det ringaste.

Man har vidare invändt, att denna kontroll öfver införseln af smör mest skulle drabba smör, som kommer från Finland, och derför vore alldeles obehöflig, emedan Finland icke har någon fabrik för tillverkning af konstsmör. Ja, *nu* är det så. Men det var icke länge sedan icke någon af oss visste af, att det fans en margarinfabrik i Sverige, men nu finnes det en. Likaså kan det kanske i Finland redan vara en under anläggning; jag vet det icke; men förhållandena förändra sig så hastigt, att man icke kan lita på de gifna uppgifterna.

Det har yttrats, att förminskningen i importen af natursmör och ökningen af importen af konstsmör till England skulle vara ett skäl för oss att slå oss på den senare grenen. Men jag undrar, om det icke vore klokare för oss att bibehålla den mindre och dyrare marknaden än att gå in på en så stor marknad, som konstsmörförsäljningen, som fordrar stora anläggningar och der utländingen redan har försprånget, men vi komma efter. Jag tror, att det är vida nyttigare för oss att söka bevara den dyrare och finare marknaden.

Jag kan icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Berg från Eksjö: Ehuru utskottets ordförande redan bemött en del af de anmärkningar, som blifvit framstälda mot utskottets

förslag, så skall jag likvisst tillåta mig att bemöta ännu några, som icke, åtmintone icke fullständigt, blifvit besvarade.

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

Den ärade talaren på vesteråsbänken antog, att det ifrågasatta förbudet mot tillverkning af margarin inom riket, endast skulle komma att beröra tillverkning, afsedd för afsalu. Detta är åtminstone efter min uppfattning icke förhållandet. Utskottet har velat taga steget fullt ut. Denna tillverkning af margarin som bedrifves med maskiner och fabriksmessigt, lämpar sig nemligen i allmänhet icke för husbehofstillverkning; och då målet är vigtigt, har utskottet ansett, att förbudet äfven bör vara radikalt.

Samme ärade talare angaf, att uti den nyligen anlagda margarinfabriken i Arboga partipriset för mejerismör skulle vare 45 öre pr skålpund. Detta pris ställer sig sålunda något billigare, än partipriset för margarin, sådant som det här i Stockholm den 11 i denna månad noterades, det ställer sig 8 öre billigare för skålpundet. Deraf skulle möjligen ehuru icke säkert, följa, att äfven minuthandelspriset skulle kunna nedgå med några ören. Men, äfven om det nedginge med 8 öre, hvilket icke är troligt, så skulle detta minuthandelspris i allt fall ställa sig omkring 62 öre; och det, vågar jag påstå, är alldeles för högt pris för den varan i förhållande till dess egenskaper och godhet.

Samme ärade talare yttrade, att arbogafabriken betalade för den mjölk, den inköper, 2 öre mera, än mejerierna i orten kunna betala. Det faller mig icke ett ögonblick in att betvifla det sålunda uppgifna förhållandet; men jag tillåter mig att hemställa: hvem garanterar, att fabriken kan fortsätta med det priset? Tvärt om lär erfarenheten från andra håll motsäga ett sådant förhållande; och det kan ju tänka sig, att fabriken, som är nybildad, ville vinna förtroende redan i sin uppkomst och derför betalar detta höga pris.

Den ärade vesteråsrepresentanten anförde vidare, att holländarne funnit mera fördelaktigt att använda sin mjölk för fabrikation af margarin än för smörproduktion. Jag har icke hört att något sådant vore förhållandet; men jag tillåter mig i så fall fråga: hvadan kan då denna klagan hafva kommit, denna klagan, som förspörjes från Holland, att dess smörmarknad i England genom margarintillverkningen och blandningen af margarin med natursmör blifvit i så hög grad förstörd?

Vidare påstod talaren, att den undersökning vore opraktisk och svår, som utskottet afser i 2:dra punkten af sitt betänkande, och som skulle gälla "vara, som under namn af "smör af mjölk eller grädde" i landet införes". Denna invändning har redan delvis blifvit bemött, men jag ber att ytterligare få erinra, att vi hafva kemiska stationer i flera af landets städer, nämligen Kalmar, Halmstad, Skara, Örebro, Vesterås, Jönköping och Hernösand, och vidare, att allra största delen eller mera än hälften af importen, åtminstone såsom förhållandena gestaltade sig år 1887, gick till Stockholm, och att sålunda det icke torde kunna röna några sådana synnerligt stora svårigheter att låta verkställa denna undersökning. Dervid behöfver ju för öfrigt icke hela det för undersökning afsedda partiet skickas till den, som skall

Angående förbud mot import och tillverknirg af s. k. margarin m. m. (Forts.)

förrätta undersökningen, utan endast ett mindre parti uttagas ur en eller annan eller hvarje bytta, allt efter som det kan komma att föreskrifvas.

Samme ärade talare refererade i sitt senare anförande, en konsularrapport, hvaraf skulle framgå, att i England importen af natursmör nedgått, men margarin deremot vunnit en större afsättning. Det må så vara, att detta är förhållandet, men i allt fall qvarstår såsom ett oemotsägligt faktum, att marknaden för natursmör i England dock är stor, och att dess afnämare just sätta värde på oförfalskad vara.

Vidare och slutligen framhöll samme talare, att Hollands margarinsmör finner stor användning vid proviantering; hvadan och af föregående skäl talaren hemstälde, om det verkligen skulle finnas anledning för oss att förbjuda tillverkning deraf. Det må så vara, att det för Holland kan vara skäl att bibehålla sin margarintillverkning, då landet redan, såsom det synes, ohjelpligt förlorat och förverkat marknaden för natursmör; men för oss, för hvilka detta icke är förhållandet, kan det deremot icke vara skäl att äfventyra den för oss så vigtiga exporten af natursmör för att befrämja tillverkning och konsumtion af konstgjordt smör.

Utskottet har i sitt utlåtande bland annat yttrat, att faran för oss att förlora vår nuvarande smörmarknad på England "äfven derigenom är större, att en del af vår smörexport på England icke går direkt, utan söker sin väg genom *ett annat land.*" Jag skall såsom stöd för ett sådant påstående be att få meddela, att uti den danska riksdagen vid handläggningen af den nyligen antagna margarinlagen uppgafs, att man i Holland packat konstsmör, som exporterats till England, i byttor med danskt märke för natursmör. Således har redan, ehuru beträffande två andra länder, ett sådant förhållande existerat, som det utskottet befarat möjligen kunna komma att drabba oss gent emot ett af våra grannländer.

En talare på göteborgsbänken klagade mycket, att man borttoge ett billigt näringsämne för den fattige. Det har redan blifvit påpekadt, och jag vill derutinnan obetingadt instämma, att smult och ister äro födoämnen, som äro mycket mera närande, och äfven ställa sig billigare för den fattige, än margarin. Men jag ber äfven att i detta hänseende få upprepa några ord, som händelsevis fallit för mina ögon, ur ett yttrande, som i danska riksdagen fälts af en långt avancerad vensterman, ett yttrande, uti hvilket jag till fullo instämmer. Han yttrade nemligen, då man der mot margarinförbud gjorde samma invändning, om billiga näringsmedel för den fattige som man nu här framstält: "Jeg tror, at Erfaringen har vist, at naar Landtbruget gaar frem og man faar gode Priser her i Landet, have Arbeiderne ogsaa Raad at kiöbe noget som duer." Uti det yttrandet, som har samma innebörd, som Bismarcks bekanta uttalande, att, när bonden har penningar, har hela landet penningar, ber jag, som sagdt, helt och hållet att få instämma.

Huru ytterst vigtig vår smörmarknad på England är, skall jag be att ytterligare med några förhållanden få påpeka. Likasom, om någon af oss eller en köpare i allmänhet, som i en salubod blir lurad

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

i det honom gifves margarin i stället för naturligt smör, som han önskar köpa, icke vidare, då han vill fylla sitt smörbehof, återvänder till den boden, så kan det äfven gå med England, om det funne att vårt natursmör vore bemängdt med margarin.

England har redan blifvit luradt, då det köpt in smör från Holland och Normandie, och derföre vändt dessa länder ryggen och sökt få sitt smörbehof fyldt på annat håll.

Ännu en liknelse: likasom en enskild person, som vill köpa smör och har att välja på tvenne försäljningsställen, det ena försedt med endast naturligt smör och det andra med både sådant och konstgjordt smör, naturligtvis vänder sig till det förra stället, der han är viss på, att det finnes endast oförfalskad vara, på samma sätt gör England. Har det garanti för att det hos oss får blott oförfalskad vara, vänder det sig naturligtvis hit för att göra sina smöruppköp. Ett enda parti förfalskadt smör, expedieradt härifrån till England, vore tillräckligt att förstöra vår smörmarknad der, och blefve vårt renommé en gång förstördt på detta område, vore det icke så lätt att återställa.

Ingen lider af att margarinsmöret, med hänsyn så väl till export som tillverkning, förbjudes här i landet; och då det kan anses konstateradt, att bruket deraf ännu icke fått någon utsträckning hos oss, — ty restauratörerna, de neka att de använda detsamma, bagarne bedyra att de icke nyttja det i brödet, arbetarehustrurna i städerna bedja att få slippa det och arbetarne på landet ha icke hört talas derom — anser jag att försigtigheten, klokheten och den ekonomiska omtanken bjuda oss att genast — ty nu är rätta tidpunkten inne — omfatta utskottets hemställan, till hvilken jag ock derför yrkar bifall

Häruti förenade sig Herrar *Larsson* i Mörtlösa, *Anjou*, *Fosser*, *Metzén*, *Jakobson*, *Anderson* i Himmelsby, *Nilsson* i Käggla, *Petersson* i Eksebo, *Carlson* i Fogelhem, *Larsson* i Fole, *Norrby*, *Pehrson* i Törneryd, *Nilsson* i Sorröd, *Månsson*, *Wittrock*, *Holmgren*, *Eliasson*, *Janson* i Carlshed, *Johansson* i Löfåsen, *Fredholm*, *Sundström* och *Pehrsson* i Norrsund.

Vidare anförde:

Herr Nyström: Man kan säga, mine herrar, att det är synd om margarinen. Ty om den beredes, som sig bör, är den verkligen ett godt födoämne, som väl fyller sitt ändamål. Beredes varan så, som man får antaga, att den skulle beredas, i fall den blefve föremål för tillverkning hos oss, vore deremot ur sanitär synpunkt icke något att invända, åtminstone icke mer än mot hvilket smör som helst. Uppfyller den sålunda alla kraf på ett godt och billigt födoämne, måste man beklaga, att en vara, som har dessa goda egenskaper, icke kan få den spridning i landet, som den förtjenar.

Men utom att margarinen är ett värdefullt matfett, har den derjemte något annat godt med sig, som här icke blifvit framhållet, men som likväl är af den största vigt. Herrarne känna litet hvar, att det är ett problem för vår ladugårdsskötsel hvad man skall göra med all den skummjölk och skumost, som massvis hopas vid våra mejerier, utan

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

att man till något skäligt pris kan få afsättning derför. Detta är så mycket mera att beklaga, som ur dietisk synpunkt skumost onekligen förtjenar det största afseende och att begagnas mera än hvad fallet nu är. Skumost är nemligen ett mycket qväfverikt ämne och kan till ett ytterst billigt pris tillhandahållas den hungrande menskligheten. Men olyckan är, att ingen kan äta den, derföre att den är för torr och osmaklig, detta i synnerhet om den beredes af separerad mjölk. Huru skall man då behandla detta värdefulla ämne för att göra det njutbart för menniskan och kunna bereda afsättning deråt? Man har tänkt sig, att det kan uppblandas med ett billigare, men njutbart fettämne, som skulle ersätta det dyrare, ur den oskummade mjölken dragna smöret. Just detta fettämne är det, som uppträder under form af margarin. (Det mångtydiga ordet betecknar här ett fett eller en fettblandning, icke konstsmör.) Genom tillsats deraf till skumosten får man en mer eller mindre fet ost, hvilken kan sägas temligen väl uppfylla fordringarna på ett närande födoämne. Vid ett besök, som jag nyligen gjorde vid tvenne mejerier i Vestergötland, smakade jag på derstädes tillverkad konstost, och ehuru jag visste att den var tillsatt med talgfett, kunde jag omöjligt känna någon bismak deraf. Och denna ost är redan, med hänsyn till dess stora betydelse för mejeriernas ekonomi, ett vackert steg framåt. Detta är en sida beträffande margarin, som noga bör beaktas. Ty kan man genom användande af detta ämne bringa till förtäring den massa qväfvehaltiga födoämnen, som representeras af vår skumost, då har man gjort landets jordbrukare en stor tjenst och kanske en ändå större åt de fattige konsumenterna, hvilka då finge ett verkligt närande födoämne, som dertill vore billigare än andra födoämnen. Ty i hvilken form man än må köpa qväfvet vare sig såsom fisk eller i form af kött, så är det alltid dyrare än i form af detta slags ost.

Nu kunde man möjligtvis föreställa sig, att jag, efter framhållande af margarinens goda egenskaper, såsom varande både ett förträffligt matfett och en vehikel för skumosten, också skulle taga nästa steg, d. v. s. motsätta mig nu omhandlade af utskottet framstälda skrifvelseförslag. Men, långt derifrån. Det ifrågavarande fettämnet må hafva hvilka förträffliga egenskaper som helst, så står dock öfver detta någonting, som har nära sammanhang härmed, och det är omsorgen om vår smörindustri, detta det svenska jordbrukets nödankare. För denna sak, för denna lifsfråga för vårt land, måste allt afseende å oleomargarin vika, och i all synnerhet måste vår uppmärksamhet egnas åt smörexporten, så att vi icke förlora denna vigtiga insats i vårt ekonomiska lif.

Men härvidlag ber jag att få göra en påminnelse med afseende å utskottets förslag. Deri framhålles med all önskvärd tydlighet, att margarin hvarken bör få tillverkas här i landet eller hit införas; men det är icke med samma tydlighet uttaladt, att varan heller *icke bör få exporteras* härifrån. Det kan väl tyckas, att i följd af tillverknings- och importförbud för oleomargarin det faller af sig sjelf, att export deraf icke kan förekomma, och att således särskildt förbud derom är onödigt, ty af intet blir intet. Detta kan visst vara sant, men jag tror, att det vore ganska bra, om hvad man sålunda anser som sjelfklart blefve i skrifvelsen till Kongl. Maj:t bestämdt formuleradt. Det vore alltid en för-

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

del för oss, om vi för engelsmännen kunde utpeka ett definitivt förbud mot export af konstsmör. Eljest öfverlemnas åt dem sjelfva att sluta till ett sådant antagande, och det kan visserligen vara godt och väl. Men det är ingalunda sagdt att engelsmännen ens göra sig mödan att draga en dylik slutledning.

Efter det jag framhållit vigten af, att smörnäringens intresse sättes framför margarinens, kunde jag finna mig i hvilket förslag som helst af dem som föreligga. Det ena framhåller en sida, det andra en annan af saken och med denna skrifvelse har naturligtvis Kongl. Maj:t full handlingsfrihet. Jag föreställer mig att regeringen vid ärendets behandling kommer att taga hänsyn till hvad under diskussionen derom i Riksdagen uttalats och har ansett mig böra betona hur högvigtigt det är, att regeringen låter frågan om vår smörexport vara den afgörande för sig, så att man kan komma derhän, att man är säker på, icke allenast att det svenska smöret är oförfalskadt, utan äfven att icke ens en misstanke åt det hållet kan uppstå.

Herr Kihlberg: Det torde vara allmänt bekant samt är af sakkunnige erkändt, att vårt jordbruk för närvarande lider under betryck, och att priset på spanmål fallit så, att dess odling icke lönar jordbrukarnes möda. Jordbrukarne hafva derföre hänvisats till att mera egna sig åt ladugårdsskötseln, emedan deri skulle ligga jordbrukets framtid. Dervid hafva vi äfven fäst våra förhoppningar, och derföre användes nu också så mycket som möjligt af den dugliga jorden till foderodling för ladugårdsskötselns befrämjande och mejerihandteringens utveckling. Men i följd deraf och genom den stora spridning, tillverkningen och användandet af margarinsmör vunnit hos oss och andra länder har smörmarknaden börjat blifva så öfverfyld, att prisfall å natursmör är att i en snar framtid motse; och då vore jordbruket hotadt med undergång.

Nu framskymtar emellertid en ljusglimt i utskottets föreliggande förslag, 3:dje punkten. Visserligen blott en ljusglimt; men jordbrukarens förhoppningar fästa sig dock dervid, och jag lägger kammarens ledamöter på hjertat, att de genom att bifalla hvad utskottet här föreslår ville begagna tillfället att gifva jordbruket ett kraftigt handtag.

Man har sökt ådagalägga, att oleomargarinen skulle bereda jordbruket en ersättning för möjligen minskad afsättning af smör på den engelska marknaden. Jag har dock svårt att tro, det den lilla afsättning, som kan beredas talg och mjölk genom dess användande vid margarinsmörs tillverkning, skall kunna ersätta hvad vi på annat håll förlora. Mig synes det derför klart, att vår förnämsta sträfvan bör vara att söka fortfarande häfda vårt anseende på den utländska smörmarknaden, så att hvad vi der hafva att erbjuda alltid må varda erkändt som prima vara och, äfven då smörmarknaden i öfrigt visar sämre tendenser, alltid noteras till högsta pris. Vårt lands ressurser och för detta fall gynsamma klimatiska förhållanden, som lemna oss is till smörets bevarande, tillåta oss att på detta område med framgång täfla med utlandet; och sköta vi blott vår smörhandtering rätt,

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

skall man icke kunna frånhända oss den framstående plats vi en gång intagit på den utländska smörmarknaden.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Wretlind: Ehuru utgången af denna fråga synes vara gifven i denna kammare, skall jag dock be att få bemöta och belysa några yttranden, som här blifvit fälda.

Herr Stjernspetz yttrade bland annat, att smör- och margarintillverkning icke kunde samtidigt bestå och sökte visa detta genom exempel från Holland. Jag tror tvärtom, att de upplysningar, som herr Hederstierna meddelade, nogsamt visa, att dessa begge handteringar mycket väl kunna stå tillsammans, och det är bekant, att i samma mån som Hollands export af smör minskats, har exporten derifrån af margarin ökats. Till England införes nemligen under namn af smör en vara, som mer eller mindre är inblandad med margarin. Och om Holland exporterar sitt smör under namn af smör eller inblandadt i margarin under namn af margarin, torde vara för landet likgiltigt.

Såsom skäl för sin tvekan att tillstyrka utskottets förslag framhöll herr Dieden, att Riksdagen nyss lagt tull på smör. Jag skulle önskat, att han tillagt, att Riksdagen äfven lagt tull på amerikanskt fläsk, ty derigenom har man tillräckligt fördyrat för de fattiga det billigaste fettet.

Jag tror icke heller, att det är gagneligt för landtbruket sjelft, att staten på detta sätt gör ett ingrepp, hvarigenom man fördyrar lefnadskostnaderna för den allra fattigaste befolkningen, ty sådan finnes ock i jordbrukets tjenst.

Herr Björkman och utskottets ordförande hafva förundrat sig öfver, att jag sagt, att margarinsmöret vore ett godt och sundt födoämne. Detta deras uttalande förundrar så mycket mera mig, som utskottet i sitt utlåtande den 23 sistlidne mars säger, att "det konstsmör, som är tillverkadt af rena och oskadliga råämnen, utgör ett födoämne, som både i näringsvärde och smaklighet står natursmöret ganska nära" och vidare: "Då det af goda beståndsdelar beredda konstsmöret sålunda utgör ett helsosamt födoämne af ganska högt näringsvärde samt dertill kommer att, såsom ofvan blifvit framhållet, ett sådant konstsmör kan försäljas till betydligt billigare pris än natursmöret, är klart att produktionen af en vara af denna beskaffenhet icke bör motverkas, utan fastmera på allt sätt befrämjas."

Så tänkte utskottet den 23 mars, och om utskottet nu tänker annorlunda, är det ju kanske icke så mycket att klandra att det blifvit visare, men utskottet säger dock i detta sista betänkande, att "konstsmöret kan visserligen aldrig erhålla den fina aromatiska smak, som natursmör af de främsta qvaliteterna besitter, och är sålunda mindre lämpligt att breda på bröd eller använda i den finare matlagningen; men deremot egnar det sig ganska väl att begagnas vid bakning och kan äfven tjena till ett användbart surrogat för smör vid den anspråklösare och tarfligare mattillredningen."

Beträffande den kontroll öfver tillverkningen af margarin, som

äfven jag kräfde, förundrade sig herr Stjernspetz öfver, att jag kunnat begära sådant, då jag icke trodde det var så farligt med de bakterier, man talat om i konstsmöret. Jag vill då tillägga, att bakterierna icke göra allt ondt i verlden, ehuru det på senare tid blifvit en vana att tro det; men det finnes andra skadliga ämnen, såsom de af kemisk beskaffenhet, hvilka kunna ingå i födoämnena, och det är just sådana ämnen, vi kunna riskera i konstsmöret. Af denna orsak kunde enligt mitt förmenande kontroll vid tillverkningen vara mycket behöflig.

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

För öfrigt synes mig, att utskottets ordförande gjorde en högst egendomlig belysning öfver, huru skadligt och dåligt margarinsmöret vore, då han talade om, att en medborgare i Malmö under ett helt år ätit margarinsmör samt dermed trakterat sina gäster, i stället för med natursmör, förmenande att det var godt mejerismör.

Jag vill slutligen påpeka, att så restriktiva bestämmelser som här föreslås, torde komma att medföra ungefär samma verkan, som tackjernsförbudet på sin tid medförde och hvarom en talare på stockholmsbänken upplyste, då det för ett par dagar sedan var fråga om tackjernstullen, nemligen att tackjern infördes under namn af maskindelar. Jag tror icke malmöboarna skola slippa att få margaringsmör under namn af bordsmör, äfven om införsel och tillverkning i landet af margarin förbjudas.

Jag ber dessutom få påpeka, hvilket kraftigt hugg kammaren härigenom skulle gifva åt näringsfriheten i vårt land. När det är fråga om ölbryggeriernas samt bränvinsbrännarnes och bränvinshandlarnes intressen, hör man här ofta näringsfrihetens talan föras på ett kraftigt sätt; alla hafva då ömhet för näringsfriheten. Jag undrar dock, om de varor, dessa näringsidkare tillverka, kunna i afseende på näringsvärdet i ringaste mån jemföras med margarinsmöret, och jag anser sålunda att det icke vore konseqvent af kammaren att fatta ett sådant beslut, som utskottet här föreslagit.

Jag har för öfrigt ingenting att tillägga utan vidhåller mitt förra yrkande om bifall till herr Hederstiernas förslag.

Herr Petersson i Hamra: Jag ber att få nämna, att jag sjelf varit mycket tveksam, huru jag skulle ställa mig i afseende på denna fråga. Då frågan om tull på smör behandlades inom bevillningsutskottet, tog man särskildt hänsyn till, att man skulle försöka försvåra importen af margarin, hvarför utskottet föreslog den höga smörtull, som kammaren i förra veckan bifallit. Derigenom trodde man sig nemligen hindra importen af margarin. Man visste då icke heller inom utskottet, huru kammaren skulle ställa sig till nu föreliggande fråga om dels importförbud och dels tillverkningsförbud för margarin. Emellertid ansåg man sig böra taga det säkra för det osäkra, och det är möjligt att äfven kammaren resonnerade så, då den beslutade den föreslagna tullen å smör. Jag har sökt komma till en bestämd åsigt i förevarande fall dels genom läsning af de skrifter i ämnet, som kommit oss tillhanda, och dels genom att studera tidningspressen, som ganska vidlyftigt behandlat saken. Diskussionen i dag har emellertid gifvit vid handen, att kammaren är benägen att vid-

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

taga en så radikal åtgärd, som både import- och tillverkningsförbud, och jag anser detta behöfligt, i betraktande af den stora vigt denna sak har för jordbruket. Jag medgifver visserligen, att, om detta nu sker, natursmöret kommer att ställa sig dyrare än nu, isynnerhet som det hädanefter blir förenadt med större kostnad att importera smör från Finland än förut. Men om så blir fallet under $^1/_2$ eller ett helt år, är det dock icke värre, än att nästa Riksdag kan nedsätta tullen på natursmör. Med de i mom. 2 här föreslagna kontroller blir i allt fall kostnaden för import af natursmör så stor, att jordbrukarne derigenom få ett kraftigt skydd för sin näring.

Med hänsyn härtill ber jag att få yrka bifall till förslaget såväl hvad det afser tillverknings- som importförbud.

Herr Månsson: Jag ber endast att få säga några ord med anledning af ett här fäldt yttrande, att man genom antagande af utskottets förslag skulle fördyra ett för de fattiga klasserna afsedt billigt och sundt födoämne. Man har sagt, att man var rädd för att nu taga detta steg, då vi förut satt tull på smör och amerikanskt fläsk, att det här föreslagna steget vore vanskligt och origtigt. Men om konstsmöret skall, såsom meningen väl är, tillverkas af sund och frisk talg eller ister af nyss slagtade djur samt tillverkningen underkastas en noggrann kontroll, på sätt här ifrågasatts, är det tvifvelaktigt, om denna vara kan blifva billigare än nuvarande sekunda natursmör är. Jag påstår, att så icke blir fallet, om tillverkningen sker på detta sätt, och då blir det ju ingen förlust för den fattigare befolkningen att få undvara margarinet.

Doktor Nyström sade, att det vore nödvändigt att hafva oleomargarin för att tillsätta skumosten, som derigenom blefve ätbarare, så att den kunde säljas. Jag vill derutinnan instämma med herr Nyström, men tillika erinra, att det icke kan vara nödigt få margarin från utlandet, som kan vara af minst sagdt tvetydig beskaffenhet, utan använda oleomargarin af talg producerad inom landet och sedan stearinen är uttagen derur. Vidare är det fördelaktigt använda fettämnet i talgen som tillsatts till separerad mjölk för uppfödning och gödning af kalfvar. Man kan på detta sätt godtgöra sig nyttan af talg af våra djur och då är äfven det skälet vederlagdt, att konstsmörtillverkningen inom landet vore nödig i och för sagda ändamål. Om det sålunda ej är nödigt att för dessa orsakers skull bibehålla konstsmörstillverkningen inom landet och då man derjemte vet att, genom ett rent förbud häraf, man kan bevara vår goda smörmarknad på England, som är af allra största vigt, så synes det mig som man ej bör tveka taga detta steg.

Vidare talade herr Nyström om behofvet af *export*förbud. Ett sådant förbud kunde väl hafva skäl för sig hufvudsakligen under öfvergångstiden; ty man kan tänka sig, att danskarne, som äro så synnerligen måna om att alltid skylla allt ondt på oss, kunde hitta på att sprida ut det ryktet, att vi svenskar nu hade så mycket margarinsmör på lager att vi kunde dermed uppblanda natursmör under flera år och under tiden sända denna blandning till England. Men, mina herrar,

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

jag tror, att det icke är så farligt med den saken. På grund af den sakkännedom, jag i detta fall eger, hyser jag inga farhågor derutinnan. Vi böra nemligen komma ihåg att, sedan import- och tillverkningsförbud för margarinsmör beslutats, denna vara, äfven om den är något hållbarare än naturligt smör, dock ej kan hålla sig frisk mera än två à tre månader. Således är det ej så farligt med den saken. Exportförbud skulle till och med kunna skada oss; det skulle nemligen icke blott ådraga oss misstankar att vilja kringgå ett sådant förbud utan äfven medföra för oss obehag och olägenheter, ty om det skulle blifva verksamt, skulle hvarje drittel smör, som från mejerierna exporteras, öppnas och undersökas, hvilket vore förenadt med stora svårigheter i synnerhet under den varma årstiden.

Ur den synpunkten anser jag exportförbud obehöfligt; men då jag ställer mig på den rena ståndpunkten, att jag vill på allt sätt skydda de svenska näringarna, och inser den stora nyttan af allt, som göres i det hänseendet, så tror jag, att vi handla klokast och bäst, om vi godkänna utskottets förslag, hvartill jag yrkar bifall.

Herr Farup: Föreliggande frågas vigt kräfver, att den ses från alla sidor. Knappast i någon fråga har jag haft så stora betänkligheter som i denna. Efter att hafva lagt tull på fläsk, tull på smör och snart alla andra de nödvändigaste lifsmedel, vill man nu äfven fördyra denna — säga hvad man vill — likväl icke för helsan farliga föda för de fattige. Detta har, som sagdt, framkallat stora betänkligheter hos mig, men det kan dock finnas skäl, som till och med kunna öfverväga dessa. Till samma betänkligheter vill jag äfven räkna den stora svårigheten att kunna åstadkomma en verksam kontroll vid tillämpningen, i synnerhet vid tullstationerna. Dessa svårigheter blifva utan tvifvel ganska stora, men man har sagt mig, att de icke vore oöfvervinneliga, och jag måste då äfven här ge med mig.

Jag ber för att närmare motivera det yrkande, jag kommer att göra, få framhålla ett exempel från den stora verldsmarknaden. Frankrike, mine herrar, beherskade en gång vinmarknaden. Detta förhållande gjorde, att de franska vinerna stodo i högt anseende och voro mycket eftersökta, men det framkallade på samma gång inom Frankrike många förfalskningar af viner, hvilket åter medförde den påföljden, att de franska vinerna småningom till en stor del undanträngdes företrädesvis af de tyska, men äfven af de spanska. Fransmännen sågo detta för sent; de blefvo slutligen tvungna att vidtaga de strängaste åtgärder för att kunna åstadkomma en kontroll på sin vintillverkning, och mycket stränga viten tillämpas nu i Frankrike för den, som håller förfalskade viner till salu. Huru det är med fabrikationen af sådana vet jag icke, men för försäljning af förfalskade viner äro mycket, mycket stränga straff bestämda, och nyligen såg jag i en tidning, att en handlande blifvit dömd till — så vidt jag mins rätt — icke mindre än 6,000 francs böter derför, att han försåldt och på sitt lager hade förfalskade viner.

Låtom oss taga exempel häraf! Ännu står det svenska smöret rätt högt i anseende och mottages gerna; och att kunna försvara denna

Angående förbud mot import och tillverkning af s. k. margarin m. m. (Forts.)

ställning — i synnerhet på den engelska marknaden — är för oss utan tvifvel en så vigtig sak, att vi måste låta mindre hänsyn fara. Vi känna och erkänna alla, att något *måste* göras, och att det måste göras *genast*. Hade det varit gjordt redan för ett par år sedan, så skulle utan tvifvel derigenom mycket varit vunnet, och det kan till och med blifva svårt att nu utröna hvad som i detta afseende redan är förloradt. Men hvad vi göra, måste vi göra *genast*, och jag ser verkligen icke, trots de stora betänkligheter, som jag från flere synpunkter hyser, och hvilka jag redan framhållit, någon annan utväg än att instämma i utskottets hemställan, så motbjudande det än är ur de synpunkter jag nämnt.

Herr Berg från Eksjö: Jag ber endast att få påpeka, att frågan om förbud för export af margarinsmör nu icke torde kunna blifva föremål för Riksdagens pröfning, då någon motion derom icke föreligger.

Herr Per Ersson i Vestlandaholm: Då det under diskussionen yttrats, att Arboga mejeri har betalat 2 öre mer för mjölken per kanna än öfriga mejerier, så anser jag mig skyldig att upplysa, att detta, åtminstone hittills, icke är med det verkliga förhållandet öfverensstämmande.

Medan jag har ordet, ber jag att få tillkännagifva, att, ehuru jag anser, att ganska starka skäl tala emot utskottets hemställan, jag dock anser de skäl öfvervägande, hvilka tala för densamma. Jag kommer derför att rösta för utskottets förslag, till hvilket jag yrkar bifall.

Efter det öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen gifvit propositioner enligt de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets i samtliga punkterna gjorda hemställanden; och skulle jemlikt föreskriften i 63 § 3 mom. riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående kammarens beslut i det i nästförestående § omförmälda ärende.

§ 4.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till kongl. ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Biföllos.

Punkten 3.

Angående anslag för anställande af undervisningsförsök.

I en inom Första Kammaren väckt motion (n:o 68) hade herr *C. Adelsköld* föreslagit, att Riksdagen måtte för år 1889 till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett förslagsanslag af 15,000 kronor eller ock medgifva Kongl. Maj:t att af besparingarna å de allmänna läroverkens stat disponera motsvarande belopp för att, på de vilkor Kongl. Maj:t ville bestämma, användas vid ett eller annat derför lämpligt enskildt läroverk till anställande af sådana undervisningsförsök, som kunde vara till gagn för lösningen, på erfarenhetens väg, af den vigtiga undervisningsfrågan.

Utskottet hemstälde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Bergman: Utskottet säger i sitt betänkande, att skolfrågan i sin helhet för närvande icke föreligger till afgörande, och att hvad herr Adelsköld i sin motion begärt onekligen eger ett visst sammanhang med densamma. Detta är sant, ty alla frågor rörande undervisningen stå naturligtvis i sammanhang med hvarandra.

Jag vågar dock påstå, att den fråga, som blifvit framstäld i herr Adelskölds motion, är helt och hållet oberoende af den skolorganisation vi för närvarande hafva och af hvilka förslag som helst till skolordning, som under närmaste framtiden må komma att framläggas. Meningen med hans förslag är endast att, så att säga, göra början med en öfverflyttning af försöken att lösa undervisningsfrågan från det rent teoretiska området in på det mera praktiska, att lösrycka en eller annan del af de frågor, som höra till undervisningsområdet, för att genom försöks anställande se, till hvilket resultat man på det ena eller andra sättet kan komma. Att en sådan förändring i sättet att lösa undervisningsfrågan är nära nog nödvändig, synes mig mer än tydligt framgå af de många försök , som under de senaste 40 åren inom detta område blifvit gjorda. Jag ber i detta hänseende få erinra kammaren, huru som rikets ständer redan på slutet af 1840-talet anhöllo om en förändring i elementarläroverkens undervisningsplan. Så utkom 1849 års cirkulär. Fyra år senare kommo rikets ständer till regeringen med en ny framställning i ämnet. Vi få så skolstadgan af 1856 och jemkningar i densamma redan året derpå. Redan ett år derefter framkommo rikets ständer med en ny framställning, hvilken föranledde Kongl. Maj:t att utgifva en ny skolstadga år 1859. Fyra år derefter ingick ännu en skrifvelse, som ledde till utfärdande af 1865 års stadga. År 1868 åter en skrifvelse, som efterföljdes af 1869 års skolordning. Året derpå afläto rikets ständer en ny skrifvelse med begäran, att Kongl. Maj:t måtte tillsätta en komité för att taga frågan under förnyadt öfvervägande och derefter till rikets ständer inkomma med förslag i ämnet. Denna komités arbeten föranledde skolplanerna af åren 1873, 1875 och 1878 samt skolordningen den 1 november 1878. Redan

Angående anslag för anställande af undervisningsförsök. (Forts.)

år 1882 är återigen på Riksdagens begäran en stor skolkomité tillsatt, hvilken arbetade åren 1882—1884, men någon ny skolordning med anledning af denna komités arbete har icke ännu kommit Riksdagen till del, och jag föreställer mig, att det näppeligen låter sig göra, att att Kongl. Maj:t skall kunna för Riksdagen framlägga ett förslag, baseradt på denna komités arbete. Jag grundar denna min förmodan på det faktum, att sedan Kongl. Maj:t från alla s. k. sakkunniga myndigheter, såsom universitetskonsistorier, domkapitel, läroverkskollegier m. fl., infordrat utlåtanden öfver denna komités arbete, samtliga dessa myndigheter med två eller tre obetydliga undantag förkastat hvart enda ett af de vigtigare förslag, som denna komité framlagt — förslag af den vigtiga beskaffenhet, att komiténs hela arbete måste med dem stå eller falla. Detta är nu icke heller underligt, ty om vi se efter på arbetena inom dessa komitéer, vare sig den sista eller den närmast föregående, så hafva alla de beslut, som derinom blifvit fattade, antagits först efter anställd votering, det har varit en eller annan röst, som fält utslaget i de förslag, som hvarje särskild komité framlagt. Vi se t. ex. från den sista komitén, huru som beträffande de särskilda spörsmålen skolman stått emot skolman, universitetslärare mot universitetslärare, vetenskapsman mot vetenskapsman, ja lekman mot lekman. Snart sagdt, hvarenda fråga, åtminstone hvarje fråga af någon slags vigt och betydelse, har blifvit afgjord genom votering. Det är heller icke underligt, att så har skett, ty jag beder att få fästa uppmärksamheten derpå, att skolfrågan är en *praktisk* fråga och att den på grund deraf är af den beskaffenhet, att den icke på teoretisk väg löses. Den är icke ett matematiskt problem, der jag kan uppgifva det eller det ämnet och på förhand bestämma, hvilket resultatet skall blifva; i skolfrågor har erfarenheten visat, att resultatet ofta blifvit alldeles motsatt det, som man beräknat. Elementarläroverken hafva icke heller kunnat lemna ett tillfredsställande resultat under nuvarande förhållanden, der vexling följt på vexling, förändring på förändring. En tid af nio eller tio år är det minimum, som erfordras för att en förändring i skolordningen skall kunna verka. Men så lång tid har under de sista fyratio åren icke förflutit utan förändring i skolordningen, och det är under sådana förhållanden icke underligt, att de personer, som närmast hafva att bedöma resultatet af skolans arbeten, nemligen lärarne vid högskolorna, vare sig tekniska, militära eller universiteten, klaga öfver de dåliga resultat, som af arbetena vid nutidens läroverk vinnas. Universitetslärarne påstå ock, att de matematiska och naturvetenskapliga studierna vid läroverken numera äro så otillfredsställande, att många unge män, som sedermera vid universiteten egna sig åt vetenskapligt studium af dessa ämnen, sakna de för ändamålet erforderliga förberedande studier och insigter. Och dock har under hela denna tid sträfvan gått ut på att vid våra läroverk se de rent praktiska ämnena, de matematisk-naturvetenskapliga i första rummet, så mycket som möjligt till godo. Och det med rätta. Ty det är ju gifvet, att den tid, i hvilken vi lefva, ställer på våra praktiska män stora fordringar, och det är då helt naturligt, att de klassiska studierna något måst gifva med sig till förmån för dessa rent praktiska ämnen. Dessa

Angående anslag för anställande af undervisningsförsök. (Forts.)

ämnen hafva också vid läroverken fått mera tid sig anslagen, men med hvilket resultat? Det, som nyss nämndes: Mera tid har egnats åt dessa ämnen, men deras ställning är sämre. Och detta går längre tillbaka i tiden än de sista 10 åren, efter hvad de omförmälda myndigheterna intygat. Jag nämner detta blott för att för herrarne påpeka, hvilken svår sak det är att lagstifta, när det gäller undervisningen. Lagstiftningen i allmänhet är ju en svår sak, men i vanliga fall är den dock icke så svår, som då det är fråga om att lagstifta för skolungdomen. Ty i vanliga fall gäller lagstiftningen äldre personer, mer eller mindre jemnåriga med lagstiftaren, hvilkas utveckling, sätt att se och bedöma saken är mer eller mindre lika med lagstiftarens. Men då lagstiftningen gäller barnet, är den svårare. Ty kan jag dervid icke ställa mig på barnets ståndpunkt, så misstager jag mig i nio fall af tio, och att ställa sig på barnets ståndpunkt är icke för hvar och en så synnerligen lätt.

Nu föreslår herr Adelsköld i sin motion, att man skulle slå in på en annan väg, att man skulle taga den rent praktiska frågan praktiskt, och jag föreställer mig, att han har fått denna sin ingifvelse så att säga från lärarecorpsen sjelf. Ty i det s. k. "Svenska läraresällskapet", som för några år sedan stiftades, har denna fråga i ett af dess styrelse utfärdadt cirkulär utlemnats till besvarande, och nästan enstämmigt hafva alla yrkat på, att man, för att få ett slut på undervisningsfrågans behandling, måtte slå in på en annan väg, nemligen den praktiska. Af 28 lärareföreningar, som inlemnat svar på cirkuläret, hafva icke mindre än 26 så godt som enhälligt tillstyrkt detta sätt att gå till väga.

Det är gifvet, att med ett så litet anslag, som här är i fråga, icke många försök kunna göras, helst om derjemte tages i betraktande, att det är vid enskilda läroverk, som dessa försök enligt herr Adelskölds förslag skulle anställas. Han har föreslagit att göra början på detta sätt, emedan de ifrågavarande läroverken arbeta under lättare former; de kunna lätt byta om lärarepersonal, och vilja vi göra försök, så måste vi hafva lärare, som äro öfvertygade om att försöket skall lyckas; annars gagnar försöket till ingenting. Han har trott, föreställer jag mig, att det är lättast att på detta sätt få dylika försök till stånd, och om man på denna väg vunnit någon liten erfarenhet, så torde man sedan kunna utsträcka försöken till ett och annat allmänt läroverk. Efter att på detta sätt hafva pröfvat en skolfråga vid ett läroverk under några år och der kommit till ett gynsamt eller ogynsamt resultat — det ena kan inträffa lika väl som det andra — vet man ock, hvilka resultat detta sätt att gå till väga skall medföra, hvilket man nu icke kan veta. Man skulle på detta sätt, så att säga, i minnet kunna undersöka hela denna fråga, utan att som hittills på en gång åstadkomma rubbning i undervisningsplanen vid hvartenda läroverk, från Sveriges sydligaste till dess nordligaste stad.

Jag vill emellertid icke hemställa om bifall till herr Adelskölds förslag oförändradt, utan skulle önska att deri göra en uteslutning af några ord. Jag ber att få hemställa, att kammaren för sin del måtte

Angående anslag för anställande af undervisningsförsök. (Forts.)

besluta, "att Riksdagen för år 1889 medgåfve Kongl. Maj:t att af besparingarna å de allmänna läroverkens stat disponera ett belopp intill 15,000 kronor för att på de vilkor, Kongl. Maj:t ville bestämma, användas vid ett eller annat derför lämpligt enskildt läroverk till anställande af sådana undervisningsförsök, som kunde vara till gagn för lösningen, på erfarenhetens väg, af den vigtiga undervisningsfrågan".

Enligt mitt förslag skulle icke något särskildt anslag beviljas af Riksdagen, utan blott tillåtelse lemnas Kongl. Maj:t att, om Kongl. Maj:t så finner för godt, af besparingarna å de allmänna läroverkens stat, hvilka för närvarande uppgå till omkring 300,000 kronor, använda ett belopp intill 15,000 kronor till det föreslagna ändamålet. Det är således icke heller meningen, att anordnandet af dessa försök skulle ålägga Kongl. Maj:t något, utan endast att gifva Kongl. Maj:t tillåtelse att, om Kongl. Maj:t så vill, af tillgängliga medel för ändamålet använda ett belopp intill 15,000 kronor. Jag ber på samma gång få tillkännagifva, att jag har mig bekant, att ett alldeles liknande yrkande i Första Kammaren kommer att framställas.

Jag anhåller, herr talman, om bifall till motionen i den form, jag nyss uppläst.

Häruti förenade sig herr *Östberg*.

Herr vice talmannen Sv. Nilsson i Efveröd yttrade: Det kan visserligen, på sätt den siste ärade talaren anmärkte, gå an att skilja denna del af undervisningsfrågan från frågan i dess helhet; men jag tror icke, att ett sådant tillvägagående kan vara lämpligt. Jag kan väl förstå, att den värde talaren från sin synpunkt, att läroverksfrågan i sin helhet icke snart skall komma under Riksdagens pröfning, vill hafva föreliggande förslag igenom. Men statsutskottet har varit af en annan mening och trott, att denna fråga icke länge kan låta vänta på sig. Och jag hemställer, huru vida, om man tror detta, man kan hoppas på synnerligt resultat af den här föreslagna försöksundervisningen. Icke heller föreställer jag mig, att Riksdagen bör på enskild motionärs förslag fatta beslut i en fråga af så stor vigt som den förevarande. Den föregående talaren har väl sagt, att här vore fråga allenast om ett litet anslag, men han medgaf också, att här äfven vore fråga om endast en början. Men att till dessa profs anställande till de enskilda läroverken nu bevilja 15,000 kronor och derefter fortfarande bevilja anslag till anställande af dylika prof äfven vid statens läroverk måste ju föranleda, att en ganska stor summa till slut kommer att åtgå. Och jag hemställer dessutom, om icke, förr än ett sådant beslut fattas, regeringen bör lemnas tillfälle att utreda frågan och, om den finner för godt, framkomma med förslag i ämnet till Riksdagen, så att denna har någon ledning för sitt beslut. Jag tror derför, att statsutskottet haft goda skäl att tillstyrka Riksdagen att afslå motionen. Regeringen lär icke underlåta att, om frågan enligt dess mening är af vigt, framkomma med förslag till Riksdagen om för ändamålet erforderligt anslag.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Angående anslag för anställande af undervisningsförsök. (Forts.)

Herr Bergman: Då jag nyss i förbigående omnämnde, att jag ej trodde, att något fullständigt skolförslag, på grund af det nyligen utarbetade komitébetänkandet skulle framkomma, så var det dermed icke min mening att förneka, att något förslag alls skulle framläggas. Jag ville blott visa, huru litet denna fråga genom den omnämnda komiténs arbeten kommit närmare sin lösning. Och jag vill i sammanhang härmed påpeka, att detta komitéarbete blifvit staten ganska dyrt, då det kostat 97,500 eller nära 100,000 kronor. Och om nu resultatet af denna komités arbeten icke heller kan begagnas af regeringen, då den skall framlägga sitt skolförslag, så torde hvar och en inse, att detta sätt blifvit ännu dyrare än det af mig föreslagna.

Hvad beträffar herr vice talmannens betänkligheter i anledning deraf, att han fruktade, att detta lilla anslag skulle draga med sig större sådana framdeles, så vill jag anmärka, att någon fara härför ej torde förefinnas, enär, om blott början vore gjord vid enskilda läroverk, fortsättning skulle kunna ske vid de allmänna läroverken, der, så vidt jag kan se, några särskilda kostnader icke behöfde användas. Ty der finnes lärarepersonal redan förut, och det är endast under förutsättning, att lärarepersonalen vore hågad att utreda någon särskild fråga, sådant skulle kunna ifrågakomma, och härför skulle då icke behöfvas några vidare anslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de båda olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 4.

Bifölls.

Punkten 5.

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm.

Herr *P. Waldenström* från Gefle hade i en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 107) föreslagit, att Riksdagen behagade hos Kongl. Maj:t anhålla, att, så fort ske kunde, en statsinspektör måtte förordnas öfver Stockholms folkskoledistrikt, samt att till aflöning åt honom måtte anvisas ett belopp af 4,000 kronor, men hemstälde utskottet under förevarande punkt, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan denna utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Herr Waldenström från Gefle: Det har under de senare åren allt mer och mer blifvit klart för alla dem, som nitälska för folkskolan, att den tillsyn, som på 1860-talet infördes genom anställande af inspektörer öfver folkskolorna i de särskilda skoldistrikten i landet haft ett högst väsentligt inflytande på utvecklingen af vårt folkskoleväsen. Inspektörerna hafva å ena sidan att öfvervaka det sätt, hvarpå undervisningen i alla afseenden skötes, å andra sidan att

Angående anslag till en folkskole-inspektör i Stockholm. (Forts.)

kontrollera de uppgifter, som vederbörande skola lemna såsom vilkor för utbekommande af det statsanslag, som årligen anvisas att utgå såsom bidrag till aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolorna. Man har ansett en sådan kontroll vara nödig. Och nödig är den visserligen, då det statsanslag, som för ändamålet är afsedt, uppgår till öfver 3 millioner kronor årligen. I princip rigtigt är det ock utan tvifvel, att en sådan kontroll utöfvas. Men är det rigtigt, att den utöfvas, så bör den också konseqvent genomföras, och något undantag bör icke förekomma. I andra fall är ju staten så noggrann, att t. ex., om ett aldrig än så litet anslag beviljas en privat flickskola, så skall denna skola strax ställas under inseende af en inspektör, som der bevakar statens intresse.

Nu förekommer emellertid, att under det vid alla andra skoldistrikt i landet staten har anstält en inspektör, så finnes icke någon sådan i Stockholm. Utskottet säger, att detta förhållande fortfarit en lång tid. Ja, det har fortgått i 25 år. Men detta kan naturligtvis icke vara något skäl, hvarför det skulle fortgå ännu längre. Utskottet anmärker, att, så vidt det har sig bekant, har förhållandet icke föranledt klagomål, vare sig inom stadens representation eller eljest inom kommunen. Men jag frågar, hvaröfver kommunen egentligen skulle klaga? Icke har man väl hört talas om, att en kommun klagat öfver, att den icke varit föremål för tillräcklig kontroll från statens sida. Tvärtom vore det väl Riksdagen, som skulle klaga öfver, att någon kontroll icke utöfvas från statens sida i ett folkskoledistrikt, som för här ifrågavarande ändamål af statsmedel uppbär öfver 200,000 kronor årligen. Sistlidna år gick summan till 201,554,77 kronor utom bidraget till slöjdundervisningen.

Utskottet förmenar vidare, att det tarfvades en bättre utredning, än jag i motionen lemnat, för att utskottet skulle kunna tillstyrka Riksdagen att taga befattning med frågan. Jag hemställer då, hvilken utredning vidare kan vara erforderlig. Att ett statsanslag till betydligt belopp utgår till folkskoleväsendet i Stockholm, är utredt. Likaså är det utredt, att detta statsanslag är större än det, som utgår till flertalet af Sveriges län. Endast Östergötlands, Malmöhus och Vermlands län åtnjuta något mer än Stockholm ensamt. Det är också för alla bekant, att det är en allmän princip, att, när staten lemnar understöd, till ett eller annat ändamål, staten äfven förbehåller sig rätt att utöfva kontroll öfver den verksamhet, som den sålunda understödjer. Det kan icke heller anföras något skäl, hvarför icke denna princip äfven skulle tillämpas i Stockholm lika väl som i andra skoldistrikt. Utskottet erkänner också detta, då det säger: "Af hvad motionären till stöd för motionen anfört synes det utskottet vara mest förtjent af uppmärksamhet, att stadskonsistorium, hvars ledamöter i egenskap af kyrkoherdar i de territoriella församlingarna äro ordförande i dessa församlingars skolråd, är den myndighet, som skall granska de uppgifter, som öfverstyrelsen öfver Stockholms folkskolor lemnar till statskontoret för erhållande af statsbidrag, och utskottet anser visserligen, äfven om berörda anordning icke medfört olägenhet, att en granskning af någon myndighet, som stode utanför stadens folkskoleväsende,

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

vore att föredraga.“ För närvarande tillgår det så i Stockholm, att behofvet af statsanslag först uppgifves af församlingarnas skolråd, hvilkas ordförande äro kyrkoherdarne. Sedan ske reqvisitionerna genom öfverstyrelsen hos statskontoret. I denna öfverstyrelse sitta för närvarande fyra af Stockholms kyrkoherdar. Dessa kyrkoherdar behandla således samma fråga, först såsom ledamöter i skolrådet och derefter såsom ledamöter i öfverstyrelsen. Innan statskontoret utbetalar några medel på grund af öfverstyrelsens reqvisition, så skall denna granskas af Stockholms stads konsistorium, som består af alla hufvudstadens kyrkoherdar.

Det blir sålunda dessa, som både reqvirera medlen och konstatera rigtigheten af sina egna reqvisitioner. I andra skoldistrikt anses det alldeles icke vara nog, att kyrkoherden såsom ordförande i skolrådet konstaterar, att de reqvisitioner, som af skolrådet komma till Konungens befallningshafvande för utbekommande af statsbidragen, äro rigtiga. Ja, äfven på sådana platser, der, i likhet med Stockholm, städerna sjelfva aflöna egen inspektör, såsom t. ex. i Göteborg, Malmö och Norrköping, har man ansett nödigt att äfven hafva en statsinspektör för kontrollen af skolrådens uppgifter. Det synes ju då ganska märkvärdigt, att just Stockholm, som åtnjuter de största statsbidragen, saknar sådan kontroll. Jag tycker icke, att något skäl finnes, som talar härför. Ty icke kan man väl säga, att det för vederbörande inspektör och kyrkoherdar i Malmö, Norrköping och Göteborg är svårare att lemna rigtiga uppgifter än för vederbörande kyrkoherdar jemte inspektören i Stockholm.

Nu kan man invända, att kontrollen i Stockholm hittills visat sig vara tillfredsställande. Men äfven om så vore, vore dock dermed icke sagdt, att man, med afseende å Stockholm, borde öfvergifva den princip, som i alla andra skoldistrikt tillämpas. Nu är emellertid förhållandet, att denna kontroll i Stockholm icke visat sig rigtigt tillfredsställande. Vid januari-riksdagen 1887 tog jag mig friheten anmärka, att vid Stockholms folkskolor vore anstälda såsom ordinarie en del lärarinnor, som enligt gällande lag icke vore kompetenta att bekläda dylik plats. Följden deraf blef en skrifvelse från Kongl. Maj:t till öfverstyrelsen för Stockholms folkskolor om saken. Resultatet blef, att 13 lärarinnor befunnos vid skolorna anstälda såsom ordinarie, oaktadt de dertill saknade kompetens.

För icke kompetenta lärarinnor, som användas, har en kommun rättighet att i statsbidrag årligen uppbära högst 125 kronor för hvarje, men Stockholm har för dessa 13 uppburit från 400 till 466 kronor för hvar och en, alltså årligen omkring 300 kronor mer för hvarje lärarinna, än staden rätteligen skulle hafva haft. Sådant skulle icke kunnat hända, om en statsinspektör funnits, som kunnat på statens vägnar verkställa den kontroll, som på andra ställen eger rum. Om talan väcktes derom, skulle sannolikt Stockholms kommun hafva blifvit ålagd att återbära det origtigt uppburna beloppet till statsverket. Nu hjelptes emellertid saken så, att dessa lärarinnor begärde samt erhöllo kongl. dispens och på den vägen blefvo berättigade att innehafva ordinarie lärarinnetjenst. Huru vida detta beslut af Kongl.

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

Maj:t kan verka retroaktivt, och kommunen således icke vara skyldig att återbära det under de föregående åren uppburna beloppet, det lemnar jag derhän. Deremot hafva andra lärarinnor, som varit i samma ställning som dessa, begärt dispens efteråt, men blifvit nekade sådan. Dessutom fann Kongl. Maj:t godt att i september 1887 utfärda en kungörelse angående förändrad lydelse af § 38 i stadgan för folkskolelärareseminarierna i riket den 29 januari 1886, hvarigenom medgafs lärjunge, utexaminerad från högre lärarinneseminariet i Stockholm, att, med befrielse från öfriga lektioner, deltaga i fjerde klassens praktiska öfningar vid folkskoleseminarierna samt sålunda på denna väg blifva kompetent att söka anställning såsom folkskolelärarinna.

Huru det nu kommer till, att i Stockholm icke finnes någon af staten förordnad folkskoleinspektör, lemnar jag derhän, då jag ser, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet är närvarande och kammaren sålunda torde blifva i tillfälle att af honom höra, huru det tillgått. För min del har jag af personer, hvilkas sakkännedom och trovärdighet jag icke har den ringaste anledning att betvifla, hört uppgifvas, att, då den inspektör, som Stockholm för närvarande har, anställdes, begärde denne att på samma gång blifva statens inspektör. Detta vägrades. Emellertid ansågs det obehagligt att efter en sådan begäran från honom anställa en statens inspektör vid hans sida, och så stadgades, att Stockholms stads konsistorium skulle granska de uppgifter, som annars skulle kontrolleras af statens folkskoleinspektör. Nu är det herrarne väl bekant, att den gamle folkskoleinspektören begärt afsked, och att en ny alltså kommer att tillsättas; nu vore således rätta tidpunkten att äfven från statens sida anställa en inspektör, som här i Stockholm kunde utöfva samma funktioner som öfrige folkskoleinspektörer i riket.

Jag vill derför hemställa, att kammaren, med afslag på utskottets förslag, måtte bifalla min motion så till vida, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att så snart som möjligt en statsinspektör måtte förordnas öfver Stockholms folkskoledistrikt. Det återstående af min i motionen gjorda hemställan skall jag gerna låta falla.

Herr Bergman: Huru vida kammaren bör antaga eller förkasta det af herr Waldenström nyss framstälda förslaget, derom skall jag icke yttra mig; men då jag under en följd af år varit och ännu är ledamot af så väl ett skolråd som öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor, ber jag att med några ord få komplettera eller berigtiga de af herr Waldenström lemnade uppgifterna.

Det torde vara bekant, att för Stockholms stad gäller en särskild af Kongl. Maj:t fastställd stadga för folkskoleundervisningen, och att Stockholms stad sålunda i detta hänseende icke i allo är likställd med öfriga kommuner i riket. Inlemnandet af de uppgifter, om hvilka herr Waldenström nyss talade, sker icke genom skolråden eller deras ordförande, utan Stockholms stads folkskoleinspektör uppsätter förslag med namngifvande af hvarje lärare eller lärarinna, som bör hafva det af staten beviljade lönetillägget. Detta förslag inlemnas sedan till

öfverstyrelsen, och det har alltid gått så till, att det lemnats till sekreteraren, som jemte ordföranden eller vice ordföranden eller några delegerade af öfverstyrelsen kontrollerar de af inspektören lemnade uppgifterna. Befinnas de då rigtiga, lemnas förslaget till Stockholms stads konsistorium, som vidtager den sista granskningen, och finner konsistorium icke något att deremot anmärka, då först går förteckningen till statskontoret.

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

Hvad sammansättningen af öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor beträffar, så är det sant, att konsistorium har att i öfverstyrelsen, som består af 12 personer, utse en ledamot. Af de öfriga utses en af hvarje församling, en af fattigvårdsnämnden samt en, hvilken är läkare, af öfverstyrelsen sjelf. Kyrkoherdarne i Stockholm, hafva sålunda, såsom ordförande i skolråden, icke något att göra med förutnämnda uppgifter förr än dessa komma till konsistorium. Nu är det visserligen förhållandet, att några församlingar till ledamöter af öfverstyrelsen invalt sina kyrkoherdar, men det står naturligtvis församlingarna fritt att välja till medlem hvilken som helst.

Herr Waldenström nämnde också, att det icke alltid skulle gått så rätt till vid utbetalningen af statsanslaget, samt att Stockholms stad uppburit större belopp, än kommunen skulle haft rätt att uppbära. Så är dock icke förhållandet, utan dessa 13 lärarinnor, om hvilka herr Waldenström talade, hafva alla genomgått högre lärarinneseminariet i Stockholm, och i skolstadgan stod ända till för några år sedan omnämndt, att vilkoret för att kunna blifva anställd såsom folkskolelärarinna var att hafva genomgått något af rikets lärarinneseminarier. Sedan ändrades denna bestämmelse till, att de skulle hafva genomgått folkskolelärarinneseminarium; men det var innan denna ändring vidtogs, som dessa 13 lärarinnor utnämnts till ordinarie lärarinneplatser. Efteråt har tillkommit det tillägg, som herr Waldenström omnämnde, och med afseende på dessa 13 lärarinnor har Kongl. Maj:t gjort förfrågan hos öfverstyrelsen, huru med dem förhölle sig i berörda hänseende, och öfverstyrelsen har afgifvit svar, som icke ledt till någon vidare Kongl. Maj:ts åtgärd. Sålunda har Kongl. Maj:t åtminstone ansett sig tillfredsställd med den förklaring, som afgifvits. Med anledning af det sist stadgade tillägget, att de lärarinnor, som genomgått högre lärarinneseminarium, skulle antingen begära särskild kompetens för att få bekläda dessa platser eller också förut hafva under någon tid, en och annan månad, en och annan vecka eller dag t. o. m., varit elever vid ett folkskolelärarinneseminarium, har emellertid det enligt mitt förmenande orimliga förhållande inträffat, att de lärarinnor, som genomgått högre lärarinneseminariet, äro kompetenta att blifva lärarinnor vid folkskolelärarinneseminarierna, men icke kompetenta att söka vanlig folkskolelärarinneplats. Dessa hafva sålunda icke samma kompetens, som deras nyss utexaminerade elever ega.

Hvad Göteborg, Malmö och Norrköping beträffar, har jag låtit mig sägas, att den statsinspektör, som dessa städer hafva jemte stadens inspektör, har ingenting annat att göra än att granska de uppgifter, som af skolråden lemnas, då de begära statsanslag för sina lärare och lärarinnor. Skulle nu hufvudstadens folkskoleinspektör icke

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

hafva något att göra, så må man gerna tillsätta ännu en sådan, om man icke litar på, att öfverstyrelsen och dess tjenstemän samt ledamöterna af Stockholms stads konsistorium hafva nog samvetsgrannhet, utan tror, att de för kommunens räkning vilja tillgodogöra sig mer än de hafva rättighet till. Jag vågar dock påstå, att hittills har icke förekommit ringaste skäl att misstänka något sådant. Men skulle lönen sättas till 4,000, skulle inspektören uppenbarligen få mer att göra än hvad som nyss nämndes beträffande Göteborg, Malmö och Norrköping, och då folkskolelärarnes antal nu uppgår till 5 à 600, medan lärjungarnes antal är 15 à 16,000, förefaller det mig, som om Stockholms kommun ändå icke skulle kunna undgå att hafva en särskild utaf kommunen aflönad inspektör, hvilken helt och hållet egnar sin verksamhet häråt. Om man på detta sätt skulle hafva två särskilda inspektörer, är det ju möjligt, att stridigheter eller trassel kunna uppstå, då statens inspektör naturligtvis äfven skulle tillse, huru undervisningen skötes. Gifva dessa inspektörer då olika föreskrifter, är frågan, hvilkendera af dem vederbörande lärare skall lyda.

Herr Waldenström från Gefle: Jag tror icke, att man bör taga saken på ett sådan sätt, som herr Bergman gjorde, eller anse, att det är ett uttryck af misstro mot samvetsgranheten hos öfverstyrelsen, konsistorium eller annan person, att staten anställer en inspektör, som utöfvar nödig kontroll öfver den verksamhet, som staten med rätt betydliga årliga anslag understödjer. Ty tager man saken från denna sida, så kan man ju säga, att staten icke har något förtroende till alla kyrkoherdar, konsistorier och skolråd i landet med undantag af dem, som finnas i Stockholm, eftersom staten öfver allt annorstädes tillsatt folskoleinspektörer, som aflönas af statsmedel. Jag tror icke herr Bergman vill uttala ett sådant förtroendevotum för Stockholms folskolestyrelse och ett sådant misstroendevotum mot skolråden i alla andra skoldistrikt än Stockholms.

Herr Bergman menade, att det icke var så rigtigt, hvad jag uppgaf angående de 13 lärarinnorna. Dessa lärarinnor hade, sade han, genomgått det högre lärarinneseminariet härstädes. Såsom sådana skulle de vara berättigade att söka lärarinnebefattning vid lärarinneseminarium, men icke att söka plats såsom folkskolelärarinnor, och detta ansåg han orimligt. Jag ber att härvid få erinra, att icke ens filosofie kandidater eller studenter, som aflagt teologisk examen inför fakultet vid våra universitet, kunna utan vidare förklaras kompetenta att söka lärarebefattning vid folkskola, utan måste de för vinnande af kompetens härtill äfven hafva deltagit i de praktiska öfningarna i öfversta klassen af folskolelärareseminarium. Och om elever från det högre folkskolelärarinneseminariet här i Stockholm likställas med filosofie kandidater och studenter, som aflagt teologisk examen, så böra de icke anse detta vara något förnärmande. Jag tycker för min del tvärtom, att det vore förnärmande, om dessa lärarinneelever skulle hafva företrädesrätt framför filosofie kandidater och studerande som aflagt teologisk examen. Emellertid är det ett faktum, att dessa 13 lärarinnor, hvarom jag förut talat, blefvo, utan att vara kompetenta, anstälda såsom ordinarie folk-

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

skolelärarinnor här i Stockholm. Och ehuruväl öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor på förfrågan af ecklesiastikministern förklarade, att någon afvikelse från gällande författning icke egt rum, fann den sig likväl föranlåten att ställa så till, att dessa 13 lärarinnor begärde kongl. dispens och på den vägen blefvo förklarade berättigade att innehafva de platser, som de redan i flera år såsom ordinarie hade innehaft. Blott den omständigheten, att det begärdes dispens för dem, fastän de redan voro ordinarie, visar, att man sjelf kände, att de icke voro kompetenta i och med detsamma, som de voro utexaminerade från det högre lararinneseminariet, hvilket icke är afsedt att utbilda folkskolelärarinnor. Det är också uppenbart, att Stockholms stad för ifrågavarande lärarinnor, såsom varande icke kompetenta, icke haft rättighet att uppbära statsbidrag till högre belopp än 125 kronor för hvarje, men icke desto mindre har staden årligen under en lång följd af år utaf staten erhållit 400 à 466 kronor för hvar och en af dem. Om man nu räknar efter, hvad skilnaden är mellan det belopp, som skulle hafva utbetalts, och det, som utbetalts, och multiplicerar detta tal med 13, så skall man finna, att det verkligen hade varit ganska godt för statsverket, om här i Stockholm hade funnits en statsinspektör för folkskolorna, hvilken kontrollerat de uppgifter, som från öfverstyrelsen inkommit. Detta är något, som man väl icke gerna kan komma ifrån. Jag förstår för öfrigt icke af hvad intresse det skulle vara, att just Stockholms stad, som utgör det största folkskoledistrikt vi hafva i landet, skulle vara fritagen från den inspektion från statens sida, som alla andra folkskoledistrikt äro underkastade. Låt vara, att statsinspektörens göromål här kunde inskränkas, emedan staten sjelf i alla fall måste hålla en inspektör, en sådan inspektör är icke desto mindre behöflig, och principen bör, utan hänsyn till det eller det distriktet eller till de eller de personerna, konseqvent genomföras. Det är på denna grund, som jag fortfarande yrkar, att Riksdagen måtte för sin del besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att så snart som möjligt en statsinspektör måtte förordnas för Stookholms folkskoledistrikt.

Det är alldeles rigtigt, såsom herr Bergman sade, att för Stockholms stad gäller en särskild folkskolestadga, och att Stockholms stad till följd deraf icke i alla afseenden står under den allmänna stadgan för folkskolorna i riket. Men alldeles samma förhållande eger rum beträffande Göteborg. Äfven Göteborg har en särskild af Kongl. Maj:t fastställd folkskolestaga, utfärdad den 11 december 1857, och likväl har Kongl. Maj:t der förordnat en särskild statsinspektör. Det kunde för öfrigt äfven vara af vigt, att en sådan statsinspektör i Stockholm finge något att säga med afseende på det folkskolereglemente, som är gällande för Stockholms stad. Det är nemligen i folkskolestadgan föreskrifvet, att den dagliga lärotiden ej får utsträckas i folkskola öfver sex timmar, att mellan de särskilda lärotimmarne ett tjenligt afbrott i undervisningen skall ega rum, samt att mellan förmiddagens och eftermiddagens lärotimmar lemnas en längre ledighet, hvilken, med hänsyn till förhållandena under olika årstider och på olika orter, bör utsträckas till en eller två timmar. Dessa föreskrifter hafva naturligtvis

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

tillkommit för att förhindra, det barnen skola blifva öfveransträngda. Emellertid innehåller reglementet för Stockholms stads folkskolor, att undervisningen skall taga sin början kl. 8 f. m. och fortgå till 1 middagen, således i 5 timmar en suite med undantag endast af några få minuters uppehåll mellan hvarje timme. För de allmänna läroverken är föreskrifvet att, när tre lärotimmar följa på hvarandra, så skola lärjungarne omedelbart före och efter denna undervisningstid åtnjuta minst två timmars ledighet. Men i Stockholm skola folkskolebarnen hållas i skolan i fem timmar en suite utan att få den i allmänna stadgan för folkskoleundervisningen i riket bestämda ledigheten af en à två timmar för att afbryta denna serie af lärotimmar. Jag tror, att, om en statsinspektör funnes, äfven detta missförhållande kunde blifva rättadt.

Emellertid vill jag icke tala mycket derom. Jag ser saken mera från den synpunkten, att Stockholms folkskoledistrikt åtnjuter så stort statsanslag, att det, i likhet med alla andra folkskoledistrikt i riket, äfven bör hafva en af staten förordnad inspektör.

Herr vice talmannen Sv. Nilsson: Jag har icke begärt ordet för att taga utskottets motivering för sitt afstyrkande af motionen i försvar, emedan jag inom utskottet verkligen till en viss grad delade motionärens uppfattning. Det kan nemligen icke förnekas, att, då det till Stockholms folkskolor utgående statsanslaget är så pass stort, som det numera är, det är litet oegentligt att låta kommunens egna medlemmar granska och bestämma öfver de förslag, som ingifvas till statskontoret för erhållande af statsanslag. Det är en känd erfarenhet, vi hafva från landsbygden och äfven från åtskilliga städer, att det väsentligen är folkskoleinspektören man har att tacka för, att de till folkskoleundervisningens befrämjande lemnade statsbidrag blifvit använda på ett ändamålsenligt sätt och under iakttagande af derför fastställda vilkor. I de uppgifter, som skola vara fogade vid skolrådens ansökning om understöd af statsmedel, förekomma icke sällan felaktigheter, och dessa skulle säkerligen icke hafva blifvit rättade, om icke folkskoleinspektören hade funnits, och det kan ju tänka sig, att äfven Stockholms kommun rent af ofrivilligt kan begå misstag härutinnan. Detta var orsaken, hvarför jag inom utskottet ville vara med om aflåtande af en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t ville utse en person att deltaga i granskningen af de uppgifter, som till statskontoret inlemnas. Häremot invändes emellertid inom utskottet, att man icke gerna kunde göra en dylik hemställan, emedan denna fråga hängde tillsamman med frågan om inspektionen öfver hela undervisningen i skolorna, och det var också på denna grund, som frågan strandade först på afdelningen och sedermera äfven i utskottet. Men för min del tror jag att, om det göres en framställning till Kongl. Maj:t i det syfte herr Waldenström nu föreslagit, Kongl. Maj:t nog skall skilja denna fråga från sjelfva undervisningsfrågan. Då Stockholm har sitt konsistorium, som vakar öfver undervisningen och detta utser sin egen inspektör, som har samma uppdrag, behöfver man icke frukta för, att undervisningen vid folkskolorna i Stockholm skall komma att lida något men derigenom att någon

statsinspektör icke finnes för dessa skolor, ty det ligger ju i stadens intresse att på allt sätt omhulda sina folkskolor och söka göra undervisningen der så tillfredsställande som möjligt. Men det torde vara alldeles uppenbart, att granskningen af uppgifterna till statskontoret, deri bidrag till folkskolorna begäras, icke kan ske så *opartiskt*, som är önskligt, då den verkställes af kommunen, som om den företoges af en dertill af staten särskildt förordnad person. Jag tror icke heller, att Stockholms kommun för sin del kan hafva något emot att få en sådan kontroll rörande sjelfva penningebeloppet, som skall från statsverket reqvireras. En sådan kontroll skulle enligt mitt förmenande minska ett misstroende mot kommunen, som i förevarande fall kan uppstå, och det borde derför ligga i dess eget intresse att något göres i detta afseende.

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

Jag skall således icke hafva någonting emot, om kammaren vill bifalla ett skrifvelseförslag i det syfte herr Waldenström nu angifvit, ehuru jag knappast vet, hur Kongl. Maj:t skall kunna reda sig, då Riksdagen icke lemnar några medel till inspektörens aflönande. Men kanske finnes det någon utväg för regeringen att det oaktadt lösa frågan, och om båda kamrarne fatta ett sådant beslut, som herr Waldenström nu föreslagit, så lär väl regeringen åtminstone taga frågan om hand, för så vidt regeringen anser, att något bör göras i saken, och då göra någon framställning till Riksdagen.

Herr Winkrans: Jag hade ej ämnat lägga mig i denna diskussion, synnerligast som jag anser, att så väl statsutskottet som talaren på stockholmsbänken anfört goda skäl för, att man icke bör nu bifalla herr Waldenströms motion, under det jag deremot anser de skäl, som herr Waldenström anfört för sitt fortsatta yrkande, icke fullt hålla streck — visserligen dock i formelt hänseende, men icke i materielt. Således är det sant, såsom han sade, att Göteborg har en af staten särskildt utsedd folkskoleinspektör, men blott formelt; materielt deremot i endast ringa mån. Ty denna inspektör bekläder en ordinarie syssla, som måste för honom vara hufvudsak. Den föregående ininspektören, som under många år innehade denna befattning, var lektor vid latinläroverket och åtnjöt, så vidt jag vet, aldrig tjenstledighet för skötandet af sin inspektionsbefattning. Den nuvarande inspektören är rektor vid folkskolelärareseminariet i Göteborg och åtnjuter icke heller, så vidt jag vet, någon tjenstledighet för nyssnämnda ändamål. Förordnad, som han är, till inspektör icke endast för stadens utan ock för kringliggande härads folkskolor och med en aflöning, som icke uppgår till lika många hundratals kronor, som herr Waldenström föreslagit tusentals för Stockholms stad, är det klart, att hans betydelse för Göteborgs stads folkoleväsende kan blott blifva af hufvudsakligast formel natur och bestå deri, att han tillser, att lärarne och lärarinnorna gjort sig fullt kompetenta till sina tjenster enligt gällende författningar, och då Göteborgs stads folkolestyrelse är nog lycklig att hafva bland sig dugliga personer, icke blott kyrkoherdar utan lekmän, valda af samhället, och dessa ofta de mest framstående, kan man vara öfvertygad om, att de icke söka på något sätt kringgå författningarna och förskaffa staden vinst af det allmänna på orätt sätt.

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

En helt annan betydelse skulle folkskoleinspektören få i Stockholms stad. Han skulle få 4,000 kronor i lön, och han skulle på grund häraf, såsom herr Bergman upplyste, äfven få andra åligganden än inspektören i Göteborg och skulle svårligen kunna undvika kollision med den inspektör, som staden sjelf måste utse. Man måste naturligtvis underkasta sig någonting sådant i alla fall, om det visar sig vara af behofvet påkalladt. Något sådant behof har dock ännu icke, så vidt jag förstår, uppvisats.

Jag kommer nu till det andra materiella misstaget af herr Waldenström, nemligen i fråga om de 13 lärarinnorna, som han påstod hafva blifvit antagna till ordinarie, oaktadt de icke uppfylt de föreskrifna vilkoren derför. Förhållandet härmed har redan klargjorts af herr Bergman. Jag vill blott komplettera hans upplysning i så måtto, att jag vill nämna, att det lilla misstaget i detta förfarande berodde derpå, att det för åtskilliga år sedan begärts hos Kongl. Maj:t, att de författningar, som röra folkskolan och folkskoleväsendet, icke längre skulle vara spridda, oordnade och osammanhängande, utan komma ut i en enda upplaga och redigeras så, att allt, som hörde tillsammans, komme på ett ställe. Då skall hafva inträffat vid redigeringen — såsom jag hört uppgifvas från kompetent håll — att den förändring i sak egde rum, att i stället för att det förut stod, att den lärarinna, som genomgått ett lärarinneseminarium, skulle vara kompetent till folkskolelärarinna, det kom att heta: den lärarinna, som genomgått ett folkskolelärareseminarium. Det är denna förändring, som legat till grund för det berättigade i herr Waldenströms framställning och som förorsakat åtskilligt trassel.

Äfven i ett annat afseende är jag af olika tanke med herr Waldenström. Han jemförde de lärarinnor, som erhållit sin utbildning vid lärarinneseminariet, med filosofie kandidater, och tyckte, att de senare väl kunde mäta sig och till och med stå öfver de förstnämnda. Förhållandet är icke så. Derför att man tagit filosofie kandidatexamen, som är en helt och hållet teoretisk examen, följer icke, att man är fullt lämpligt att inträda såsom lärare i en folkskola och sköta en sådan plats på det lämpligaste sätt. Deremot tror jag, att den, som genomgått ett lärarinneseminarium, äfven om det är anlagdt för högre undervisning, är ofantligt mycket lämpligare än en filosofie kandidat att sköta den uppgift, som folkskolan kräfver. Herr Bergman har också tydligen visat, att, då en dylik lärarinna är kompetent att vara lärarinna vid ett folkskolelärareseminarium, hon äfven med eller mot sin vilja måste sätta sig in i den uppgift, som åligger en folkskolelärarinna, och således borde kunna sköta äfven denna plats.

Jag anser derför, att denna motion icke för närvarande bör bifallas, hvarför jag instämmer med dem, som yrkat afslag å densamma.

Herr Carl Ifvarsson: Jag tror, att redan tillräckliga skäl blifvit anförda för bifall till statsutskottets förslag. Jag vill derför blott göra ett par små erinringar.

När man genomläst motionärens förslag, har man trott sig finna, att han med tillsättande af en af staten aflönad folkskoleinspektör i

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

hufvudstaden afsåg, icke blott att denne skulle granska, huru vida det ginge rätt till vid utbetalningen af statsmedlen, utan äfven tillse, huru vida undervisningen tillginge på föreskrifvet sätt. I det senare afseendet kunde man föreställa sig, att motionären möjligen kunde anse, att undervisningen t. ex. i katekes och biblisk historia icke skedde på det sätt han önskade, och att han derför ville hafva denna inspektion. Nu har man emellertid hört, att detta icke lärer vara förhållandet. Men äfven om han med sitt förslag afsett att få en kontroll öfver tillämpningen af föreskrifterna i afseende på religionsundervisningen, så har man ju presterskapet i Stockholm, som nog kontrollerar den saken.

Hvad beträffar kontrollen öfver de medel, som utbetalas, får jag erkänna, att en sådan kan vara behöflig. Men den saken kan man tänka sig ordnad på annat sätt utan särskild inspektör. Nu har det dessutom upplysts, att den synpunkt, hvarifrån motionären utgick i sitt anförande, icke hvilade på rigtiga grunder, då han nemligen häntydde på, att en ändring behöfdes i föreskrifterna angående kompetensen för lärarinnor. Ty det synes väl vara temligen klart, att den, som kan anställas såsom lärarinna vid ett seminarium, äfven måste vara kompetent till lärarinna i en folkskola, och om det ej så varit fallet, har det berott på ett formfel i föreskrifterna, som gjort det nödvändigt för lärarinnorna att vända sig till Kongl. Maj:t för att erhålla kompetens. Der vid lag kan man tänka sig, att det behöfs en förändring och förbättring i föreskrifterna, men dermed kan man icke säga, att anledning skulle förefinnas för tillsättande af en folkskoleinspektör för detta ändamål. Om nu förhållandet är så, och då man icke hört, att något underslef i afseende på statsmedlen egt rum inom Stockholm, kan jag ej se något skäl att bifalla motionärens förslag, utan får jag för min del yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Redelius: Jag ber helt kort få tillkännagifva, att jag hyser den uppfattningen i denna fråga, att en statsinspektör bör tillsättas i Stockholm af alldeles samma skäl, som sådana äro tillsatta i de öfriga skoldistrikten i riket.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Wennerberg: Den förste talaren, motionären, gjorde en förfrågan till statsrådsbänken, som jag anser mig böra besvara, ehuru denna frågas besvarande ingalunda mycket nära berör det föreliggande skrifvelseförslaget. Den angick skälet för den nuvarande folkskoleinspektörens ursprungliga tillsättande såsom sådan och äfven skälet för hans fortvarande såsom sådan. Hvad det första beträffar, slutade motionären sitt första anförande med ett antagande, som jag fann mer än troligt; och hvad det andra beträffar, blef derutinnan ett nöjaktigt svar gifvet från stockholmsbänken. Den upplysning han önskade i förstnämnda afseende erhålla torde helt och hållet vara att finna i den förmodan, han sjelf hyste, och den upplysning han vidare önskade i afseende å det fortfarande tillståndet är helt och hållet gifven i de meddelanden han erhöll från stockholmsbänken.

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

Herr Metzén: Jag skall endast be att helt kort få yrka bifall till herr Waldenströms motion.

Jag hyser i allmänhet den åsigten, att man i allt bör se till, att man, så vidt möjligt är, står på en fullt laglig grund. Och här är det alldeles uppenbart, att ett olagligt förhållande eger rum, hvilket ju förr dess hellre bör rättas. Det endast förvånar mig, att detta förhållande räckt så länge som det gjort, eller allt ifrån den nya folkskolestadgans antagande. Under hela denna långa tid har icke någon inspektör från statens sida funnits tillsatt för Stockholms stora folkskoledistrikt. Jag hyser icke allenast den åsigten, att regeringen är berättigad, utan jag går så långt, att jag vågar påstå, att regeringen är ovilkorligen pligtig att tillse, det en statsinspektör för Stockholms folkskoledistrikt blir så fort som möjligt tillsatt, och detta anser jag, att regeringen kan åstadkomma utan något ingrepp från Riksdagens sida.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, framstälde herr talmannen proposition dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag å densamma och bifall i stället till det af herr Waldenström från Gefle under öfverläggningen framstälda yrkande; och fann herr talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Votering blef emellertid begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i 5:te punkten af dess utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets nämnda hemställan, bifallit det af herr Waldenström från Gefle under öfverläggningen framstälda yrkande.

Omröstningen utföll med 125 ja och 63 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 6.

I denna punkt hemstälde utskottet, att en inom Andra Kammaren af herr *K. E. Holmgren* väckt motion, n:o 51, om förhöjning i anslaget till aflöningsbidrag åt lärare vid fortsättningsskolor, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Holmgren anförde: Utskottet erkänner det afsevärda i krafvet på lättnader i kommunernas skattebördor, som jag åsyftat med

min motion, men har icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till densamma, hufvudsakligen af det skäl, att ingen framställning från Kongl. Maj:t och föregående noggrann undersökning föreligga. Jag för min del skall derför icke göra något yrkande, men får uttala den önskan, att Kongl. Maj:t måtte snarast möjligt taga frågan i ompröfning.

Angående anslag till en folkskoleinspektör i Stockholm. (Forts.)

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Den vidare föredragningen af detta utlåtande uppsköts till kl. 7 e. m., då kammaren, enligt utfärdadt anslag, komme att åter sammanträda.

§ 5.

Upplästes följande två till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att herr generalkonsuln C. O. Berg till följd af en bronchialkatarr bör tills vidare hålla sig inne på sina rum, intygar
Stockholm den 24 april 1888

A. Werner,
Legitimerad läkare.

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare, herr A. Gumælius, som lider af gastricism, är härigenom hindrad att deltaga i Riksdagens förhandlingar under de närmaste dagarne, intygar
Stockholm den 24 april 1888

P. J. Wising,
Med. D:r och Prof.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.

Tisdagen den 24 april

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Till fortsatt handläggning anmäldes statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till kongl. ecklesiastikdepartementet.

Punkten 7.

Bifölls.

Angående anslag till bidrag för aflöning af barnmorskor.

Punkten 8.

I en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 90) hade herr *E. W. Wretlind* föreslagit, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att staten härefter skall bidraga med en fjerdedel af *aflöningen till barnmorskorna* i de församlingar, hvilka derom göra ansökan, dock med det vilkor, att landstinget förut förklarat sig vilja bidraga med en fjerdedel af samma lön, och att den för barnmorskan fastställda lönen icke understiger 300 kronor förutom vanliga naturaförmåner, samt att Riksdagen för detta ändamål måtte ställa till regeringens disposition för år 1889 ett reservationsanslag af 50,000 kronor.

På anförda skäl hemstälde emellertid utskottet, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning af punkten erhöll

Herr Wretlind ordet och yttrade: Jag ber att få yttra några ord med anledning af utskottets föreliggande utlåtande. En hvar, som genomläst detsamma och mina motioner i samma ämne, måste väl erkänna det svaga i utskottets motivering. Utskottet hänvisar till den skrifvelse, Riksdagen beslutat rörande barnmorskornas pensionering såsom varande tillfyllest för denna Riksdag. Men detta har föga eller intet att beställa med min motion i fråga. Här är icke fråga om *barnmorskornas* tillgodoseende utan om *kommunernas* tillgodoseende.

Den, som tagit notis om mina föregående motioner i ämnet — och jag förmodar, att utskottet gjort det — ser, att utgångspunkten för en likartad motion vid 1885 års riksdag var, att en så stor mängd kommuner på landet saknade barnmorskor, enär bland 2,442 kyrksocknar endast vid pass 1,500 hade aflönade barnmorskor. Häraf har också det missförhållande uppstått, att, medan städerna hafva 1 barnmorska på omkring 670 qvinliga invånare, har landsbygden i sin hel-

Angående anslag till bidrag för aflöning af barnmorskor. (Forts.)

het blott 1 på 1,100, och dessa dessutom mycket ojemt fördelade beträffande de olika länen. Så t. ex. har Blekinge län blott 1 på 1,800, Norrbottens län 1 på 2,000, och Elfsborgs län 1 på 2,400.

Jag antager, att detta missförhållande beror derpå, att kommunerna äro af skatter allt för betungade för att kunna aflöna flera barnmorskor. Vid sådant förhållande bör väl staten komma dem till hjelp, så att syftet nås med våra barnmorskeläroverk. Ty hvarför skola vi uppfostra inlärda barnmorskor till att hopa dem i städerna, medan stora delar af landsbygden inga hafva?

Utskottet säger: "Det förefaller utskottet likväl betänkligt att för aflöningen af en så talrik klass som barnmorskorna, hvilka hittills varit aflönade uteslutande af kommunerna, bereda statshjelp utan allt afseende på de olika förhållanden, som inom olika kommuner kunna ega rum. Skulle denna statshjelp göras beroende af landstingets beredvillighet att äfven lemna bidrag, så kunde det lätt inträffa, att den komme att utgå i län, der den minst behöfdes, och saknas, der ett motsatt förhållande egde rum." Detta utskottets yttrande förefaller mig högst besynnerligt, ty då jag i min motion gjort statsanslagsbidrag till barnmorskornas aflöning beroende på bidrag af landstinget, ligger väl i sakens natur, att landstinget skall först gifva bidrag till de kommuner, som bäst behöfva bidrag, och jag föreställer mig, att då först skulle komma i fråga de kommuner, som nu icke hafva några barnmorskor alls.

Skulle nu det ena länets ting i detta hänseende komma att vara mera vaket än det andras för kommunernas behof, så kan ingen hjelpa det. Men man kunde ju då hoppas, att det goda exemplet snart skulle verka smittande.

Angående den utredning af frågan, som utskottet anser fattas, då det i sista stycket af betänkandet säger: "Med afseende på hvad sålunda blifvit anfördt, och då, oaktadt de upplysningar motionären lemnat, frågan likväl, om någon åtgärd å Riksdagens sida skall vidtagas, torde vara i behof af en mera allsidig utredning och pröfning, än en enskild motionär och ett Riksdagens utskott kunna åstadkomma", o. s. v. så har visserligen, sedan motionen inlemnades till Riksdagen, en utredning på nämnda område kommit till stånd genom medicinalstyrelsens åtgörande, men deraf framgår blott, att förhållandena äro vida sämre, än jag kunnat tro, ty det visar sig, att icke mer än en tredjedel af de aflönade barnmorskorna hafva öfver 200 kronors lön. De andra hafva löner understigande detta belopp. Det skulle derför ur denna synpunkt varit lämpligare att jag i min motion satt 200 kronor i stället för det nu föreslagna beloppet 300 kronor. I det afseende erkänner jag, att min motion kunde hafva varit efter förhållandena mera afpassad.

Hvad nu angår de båda frågorna: statsbidrag till *aflöning* och statsbidrag för *pension*, synes mig, att den *rätta ordningen* väl borde vara, att det förra kom först, och att det senare kom sist. Men för mig kan det vara likgiltigt, i hvad ordning det går. Jag skall gerna se, att understöd för barnmorskornas pensionering kommer till stånd före en lämplig anordning af deras löner.

Jag väntar ingen framgång af min motion nu, men kan dock icke underlåta säga, att jag nog skall komma igen med densamma under en eller annan form, om jag får lefva.

Jag ber dock att få yrka bifall till min motion och afslag å utskottets hemställan.

Vidare anfördes icke. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Angående förhöjdt anslag till veterinärinstitutet i Stockholm.

Punkten 9.

Med tillstyrkande af en af Kongl. Maj:t i ämnet gjord framställning, hemstälde utskottet under denna punkt,

att Riksdagen måtte bevilja förhöjning i ordinarie anslaget till veterinärinstitutet i Stockholm med 6,000 kronor, deraf 1,000 kronor till byggnaders och stängsels underhåll och 5,000 kronor till diverse utgifter; kommande i händelse af bifall härtill anslaget till nämnda veterinärinstitut, nu 43,100 kronor, att uppgå till 49,100 kronor.

I en vid punkten fogad reservation yrkades deremot af herrar *N. Petersson* i Runtorp och vice talmannen *Sven Nilsson*,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning endast på det sätt måtte af Riksdagen bifallas, att ordinarie anslaget till veterinärinstitutet i Stockholm, för ökning med 1,000 kronor af den deri ingående anslagsposten: byggnaders och stängsels underhåll, höjdes med nämnda belopp från 43,100 kronor till 44,100 kronor.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Herr Petersson i Runtorp: Som det synes af betänkandet, har jag reserverat mig mot utskottets hemställan i denna punkt. Jag har gjort detta, emedan jag anser, att veterinärinstitutet för närvarande icke är i behof af så stort anslag, Kongl. Maj:t äskat till detsamma. Deremot har i reservationen yrkats bifall dertill, att ordinarie anslaget till veterinärinstitutet, för ökning med 1,000 kronor af den deri ingående anslagsposten: byggnaders och stängsels underhåll, höjes med nämnda belopp, hvilket belopp vi ansett vara för detta ändamål erforderligt. Det har också i reservationen visats, att veterinärinsti tutet skulle kunna reda sig, utan annan förhöjning i anslaget till detsamma, i fall det sköttes så, som det bör göra och som det förut blifvit skött, oberoende af den inkomst, som kan erhållas från den s. k. smedjan. I alla fall äro de uppgifter, veterinärinstitutets direktion lemnat beträffande institutets utgifter, väl högt tilltagna. I den beräkning, som gjorts rörande utgifterna till bränsle, gas och vatten, äro dessa upptagna till icke mindre än 4,700 kronor och till anatomisalen har begärts 500 kronor, oaktadt dessa belopp, enligt hvad institutets räkenskaper för år 1886 visa, uppgått till allenast resp. 2,460 och 305 kronor. Med beräkning af hvad utgifterna under detta år belöpt sig till hafva vi trott, att den förhöjning deraf, som nu begärts, icke torde vara behöflig.

På grund af de skäl, som i reservationen anförts, anhåller jag

om afslag å utskottets hemställan och bifall till min reservation, eller "att Kongl. Maj:ts förevarande framställning endast på det sätt må af Riksdagen bifallas, att ordinarie anslaget till veterinärinstitutet i Stockholm, för ökning med 1,000 kronor af den deri ingående anslagsposten: byggnaders och stängsels underhåll, höjes med nämnda belopp från 43,100 kronor till 44,100 kronor."

Angående förhöjdt anslag till veterinärinstitutet i Stockholm. (Forts.)

Vi hafva kommit till den öfvertygelsen, sedan vi besett inrättningen, att nämnda belopp är det, som för närvarande bör bifallas.

Herr E. G. Boström: Herr talman! Då jag har i uppdrag att vara ledamot i veterinärinstitutets styrelse, skall jag be att med några ord få bemöta den föregående talarens yttranden. Han förmenade, att institutet borde kunna reda sig lika väl nu som förut och häntydde på den mycket omtalade smedjan samt de inkomster, den borde lemna. Jag har här en uppgift på dessa inkomster under såväl de sju sista åren institutet fans qvar å sin gamla plats som de sju år, som förflutit efter dess förflyttning till det nya stället. Deraf inhemtas att från 1874 till 1880 inkomsterna för smedjan hafva uppgått i medeltal till allenast 3,054 kronor 78 öre. Det är visserligen sant att ett år uppgick behållningen till 6,214 kronor 12 öre, nemligen 1876, det sista år hvars resultat var kändt, då den nya staten i sammanhang med institutets flyttning gjordes upp, och efter erfarenheten från det året var det, som statsutskottet då beräknade ställningen.

När institutet år 1880 flyttades, kom det i en utkant af staden och under de år, som sedan förflutit, hafva inkomsterna af smedjan i medeltal belöpt sig till endast 690 kronor 71 öre och särskildt det sista året 1887 nedgingo de till 228 kronor 45 öre. Då inse herrarne, huru orimligt det är att beräkna dessa inkomster till 6,000 kronor, och herrarne böra också komma ihåg, att denna minskning beror till största delen derpå, att pontonierbataljonen och Svea artilleriregemente numera sjelfva sko sina hästar, medan detta förut skedde vid institutet. Det är klart, att härigenom beredas regementena en väsentlig förmån, men till stor nackdel för institutets inkomster, något som man icke får lemna åsido.

Institutet har hela tiden hittills lefvat på sin behållning, en behållning, som uppstod å anslaget vid förflyttningen år 1880. Om herrarne behaga gå igenom statsrevisorernas berättelse för sista året, så skola herrarne finna, att institutet vid början af år 1886 hade tillgångar till belopp af 4,915 kronor 49 öre, men dessa medtogos under året så att den utgående balansen utgjorde endast 1,313 kronor 75 öre. Det kan tilläggas att under sista året åtgått omkring 1,000 kronor, så att den behållning, hvarmed det ingått i år, utgör allenast 329 kronor.

Under sådana förhållanden inse herrarne väl, huru omöjligt det är att kunna uppehålla undervisningen endast med det anslag, som nu finnes, och man måste dessutom erinra sig att, medan elevernas antal för några år sedan var 29, det för närvarande utgör, om jag icke misstager mig, 77 förutom hofslagarelärlingar.

Angående förhöjdt anslag till veterinärinstitutet i Stockholm. (Forts.)

Herr Petersson i Runtorp hade några uppgifter om kostnaden för bränsle, gas och vatten m. m. Jag vill då fästa uppmärksamheten på anslaget till *diverse utgifter*. Detta anslag utgår med 6,000 kronor, hvaraf skola bestridas utgifterna för lyse, ved, vatten, renhållning, undervisningsmateriel till anatomisal, laboratorier, obduktionssal, instruktionssmedja och museer, men endast för de fyra först uppräknade posterna hafva utgifterna under de fyra sista åren i medeltal uppgått till 5,219 kronor 91 öre, och således finnes sedan till bestridande af alla de andra endast omkring 800 kronor.

Inkomsterna af stallet, som förut uppgått till icke så obetydliga belopp, hafva äfven gått tillbaka, beroende derpå att en hel del veterinärer slagit sig ner i Stockholm, och att hästegarne finna det förmånligare att låta dessa veterinärer sköta sina hästar hemma i sina egna stall, om de icke träffats af några smittosamma sjukdomar.

Institutets lärarekollegium har för direktionen förklarat, att det är omöjligt att kunna på ett tillfredsställande sätt uppehålla undervisningen, om icke något ökadt anslag beredes, och jag kan försäkra, att direktionen har gjort allt hvad på den beror för att till det minsta möjliga inskränka utgifterna, men detta låter sig icke vidare göra.

Under förhoppning om en god utgång af denna fråga, hvaruti blott två reservationer inom utskottet afgifvits, anhåller jag om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr vice talmannen Sv. Nilsson: Herr talman! Detta är ju icke någon stor fråga, då det är ett jemförelsevis mindre anslag, man här vill pruta ner, men jag tycker icke, att den kongl. propositionen är så väl motiverad, att man bör lemna detta anslag.

Icke heller de skäl, som den siste talaren anförde, tror jag vara tillräckliga för att man skall kunna vara med om anslaget. Om man genomläser medicinalstyrelsens utlåtande öfver det förslag, som framstälts af direktionen, så finner man der hufvudsakligaste anledningen, hvarför jag icke kunnat vara med derom, nemligen att smedjan under de föregående åren lemnat ett ganska väsentligt tillskott. Nu är visserligen sant, såsom den förre talaren upplyste, att den icke mera afkastar ett så stort belopp som 6,000 kronor, men han medgaf dock sjelf, att den i medeltal lemnat 3,000 kronor. Då man går till revisorernas berättelse till sista Riksdagen, finner man att bland de påräknade utgifterna för institutet hade kostnaden för bränsle, vatten och gas för det året endast uppgått till 2,460 kronor 40 öre, men här i styrelsens förslag till Kongl. Maj:t begäres 4,700 kronor. Om det nu skulle lyckas att få inkomsten af smedjan att gå upp till den summa, som den siste talaren medgaf att den i medeltal varit, nemligen 3,000 kronor, och man lägger till hvad som här begäres, mer än som åtgått under sista året, skall man enligt dessa beräkningar i alla fall komma öfver det belopp, som begärts eller 5,000 kronor. Man har sagt, och det är naturligtvis också ett skäl, att anledningen till att det ej bär sig så bra med smedjan är den, att man lagt institutet och smedjan i utkanten på hufvudstaden. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att staten underhåller denna smedja, så att

Angående förhöjdt anslag till veterinärinstitutet i Stockholm. (Forts.)

ingen aflöning behöfver utgå från densamma och en hel del andra ganska väsentliga förmåner tillkommer densamma, hvilka ej en enskild person, som håller smedja, i hufvudstaden åtnjuter. Jag föreställer mig dessutom, att, om man försöker vidtaga åtgärder, hvilka efter hvad i statsutskottet upplysts redan blifvit af styrelsen vidtagna, vore det ej alls omöjligt, att inkomsterna kunde förbättras. Och i sådant fall, om man bifölle Kongl. Maj:ts proposition, skulle detta anslag blifva större än hvad Kongl. Maj:t ansett vara behöfligt. Men det fins en annan omständighet, som jag tror man bör fästa särdeles stor vigt vid, nemligen att man bör så vidt möjligt är söka skaffa arbete åt smedjan med skoning af hästar o. d., så att eleverna måtte kunna få den undervisning, som man dermed afsett. Ju lägre afgiften för skoning sättes, desto större skall naturligtvis det antal hästar blifva, som der blifva skodda, och på samma gång inkomsterna ökas, och ju större detta antal hästar blir, desto större undervisning kan lemnas åt eleverna. Det är obestridligt, och derför kan man mycket gerna vänta åtminstone ett år för att se, hurudana inkomsterna af smedjan blifva och hvad man kan göra för att i händelse af behof förbättra inkomsterna af densamma. Detta är det skäl, som för reservanterna varit talande och jag vill fästa den siste talarens uppmärksamhet på, att fastän vi blott äro två reservanter, så voro dock alla Andra Kammarens ledamöter i utskottet för afslag, men vi förlorade på den förseglade sedeln. Således är det ej blott *vår* mening, utan äfven alla Andra Kammarens ledamöters inom utskottet, som vi försvara. Derför yrkar jag bifall till reservanternas förslag.

Herr E. G. Boström: Herr talman! Jag måtte hafva uttryckt mig mycket otydligt förra gången, efter som herr vice talmannen tyckte att jag sagt, det förtjensten på smedjan skulle vara 3,000 kronor. Jag nämnde att förtjensten varit 3,000 kronor och något deröfver, men det var under de sju sista åren, då den var förlagd på det gamla stället; men jag nämnde äfven, att förtjensten nu under de sju år, då den funnits på den nya platsen, varit i medeltal 690 kronor och specielt för år 1887 228 kronor 45 öre. Det är nog lätt att säga, det institutet skall skaffa sig ett större antal hästar att sko, men i sjelfva verket är det ej så lätt. Det är nemligen ett faktum, att den enskilde hofslagaren gifver kuskarne åtskilliga förmåner af ett eller annat slag, som en statens inrättning ej kan gifva. Ändå är afgiften vid denna smedja lägre än hvad åtskilliga enskilda hofslagare taga, men det oaktadt blir dess praktik ej så stor som de senares. Jag vet detta af egen erfarenhet, ty jag har sjelf ridhäst i staden, men det är mig omöjligt att få den skodd vid institutets smedja. Utfodringsmarsken tycker nemligen, att det är så svårt och besvärligt att gå dit bort.

Det är dessutom sant, ehuru beklagligt, att allmänheten har den fullkomligt origtiga föreställningen, att eleverna öfva sig på hästarne och man vill naturligtvis ej utsätta sig för risken af deras experiment, hvilken omständighet afhåller mången att vända sig till institutet.

Det är emellertid omöjligt att uppehålla undervisningen vid in-

Angående förhöjdt anslag till veterinärinstitutet i Stockholm. (Forts.)

stitutet längre, såsom det nu är ställdt, och det låter sig ej göra att vänta ett år till med att förbättra ställningen. Derför yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Wretlind: Det synes mig vara ådagalagdt i regeringens skrifvelse, att det här af utskottet förordade anslaget, som är något mindre än det, som sjelfva institutet begärt, är alldeles nödvändigt för uppehållande af institutets verksamhet.

Till hvad som för öfrigt är sagdt får jag meddela den upplysningen, att då veterinärinstitutet år 1880 på hösten skulle förflyttas till det nya huset, hade Kongl. Maj:t vid 1879 års riksdag föreslagit, att årsanslaget skulle bestämmas till 50,100 kronor, men Riksdagen anslog endast 43,100 kronor under hänvisning att af hofbeslagningssmedjan taga hvad som behöfdes för att fylla resten. Nu visar utlåtandet, att inkomsten af smedjan icke erhållits hufvudsakligast af den orsak, att — såsom förut påpekats — för skoningen af nummerhästarne vid svea artilleriregemente och pontonierbataljonen numera icke anlitades institutets smedja. Jag har vidare hört, att de elever, som utexamineras — och de uppgå till ungefär 30 om året — sedan sjelfva här i staden öfva hofslageri och således derigenom konkurrera med institutet; hvarför det icke är sannolikt, att institutet kan i någon mån öka sina inkomster genom denna verksamhet. Och då det är alldeles tydligt, att institutet behöfver öfning för sina elever, så är det gifvet, att institutet måste göra det der arbetet för mycket lägre pris än hittills — ja kanske gratis, för att få undervisningsmateriel.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen, enligt de gjorda yrkandena, proposition dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag derå och bifall i stället till det yrkande, som innefattades i ofvan omförmälda, vid punkten fogade reservation. Herr talmannen förklarade sig anse röstöfvervigt förefinnas för den förra meningen, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i 9:de punkten af dess utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å nämnda hemställan, bifallit den af herrar N. Petersson och vice talmannen S. Nilsson vid denna punkt afgifna reservationen.

Omröstningen visade 85 ja men 90 nej, hvadan kammaren beslutat i enlighet med nej-propositionens innehåll.

Punkten 10.

Angående anslag till veterinärinrättningen i Skara.

Uti proposition den 31 december 1887 (n:o 22) hade Kongl. Maj:t, under hänvisning till ett propositionen bifogadt statsrådsprotokoll öfver ecklesiastikärenden, föreslagit, att Riksdagen måtte

dels för *veterinärinrättningen i Skara* godkänna stat slutande å 8,000 kronor, enligt hvad statsrådsprotokollet närmare utvisade, och afsedd att tillämpas från och med den 1 juli 1889,

dels, jemte det att nuvarande ordinarie anslag till nämnda veterinärinrättning, 4,100 kronor, från och med år 1889 nedsattes med 1,500 kronor, eller till 2,600 kronor, anvisa till uppehållande af inrättningens verksamhet under nämnda år på extra stat 4,950 kronor,

dels ock medgifva, att t. f. föreståndaren vid inrättningen, lektorn Gustaf Victor Hofling och instruktionssmeden derstädes Carl Adam Wiegandt finge hvar för sig, från och med den 1 juli 1889 under sin återstående lifstid åtnjuta å allmänna indragningsstaten årlig pension till belopp af 3,200 kronor för Hofling och 800 kronor för Wiegandt.

Med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning hemstälde utskottet under

Mom. a, att Riksdagen måtte för veterinärinrättningen i Skara godkänna följande stat, afsedd att tillämpas från och med den 1 juli 1889:

föreståndaren, jemte fri bostad, lön 1,500 kronor, tjenstgöringspenningar 1,000 kronor	kronor	2,500: —
instruktionssmeden, jemte fri bostad, lön	„	800: —
hvarjemte instruktionssmeden må för egen räkning och med egna arbetare bestrida skoning af hästar, utan att likväl lärlingarnes undervisning derigenom får lida något intrång; förbrukning af jern, kol och redskap under en fyra månaders kurs för 12 civile och sex månaders kurs för 12 militäre hofslagare efter 30 kronor för hvarje lärling	„	720: —
två drängar, jemte bostad, lön 450 kronor för hvardera	„	900: —
ved och lyse för elever och undervisningslokaler, undervisningsmateriel och onera m. m.	„	1,005: —
premier till lärjungarne, motsvarande afkastningen af det utaf Uggla, Hellstadius och Thunberg för ändamålet donerade kapital	„	75: —
byggnaders underhåll	„	800: —
Summa	kronor	6,800: —

Efter föredragning häraf anförde:

Herr Amnéus: Då jag tillhör Skaraborgs län och är representant för Skara stad, i hvilken veterinärinrättningen är belägen, ber jag att få yttra ett par ord i förevarande fråga. Efter 30 till 40 års provisorium stå vi nu vid lösningen af frågan och Skara gamla veterinärinrättning skall från den 1 juli 1889 ombildas till en hofbeslags-

Angående anslag till veterinärrättningen i Skara. (Forts.)

skola för utbildande af civila och militära hofslagare samt till en vårdanstalt för sjuka husdjur. Det är således af vigt att tillse, det den nya anstalten kommer att verka så gagneligt som möjligt. Någon instruktion har visserligen ännu icke utkommit, men af den kongl. propositionen ser man meningen vara, att den nya inrättningens föreståndare skall vara legitimerad veterinär med åliggande att meddela undervisning i hofbeslagslära och handhafva vården af de sjuka djuren samt dessutom till personer, som dertill anmäla sig, på stället lemna klinisk undervisning i behandling af husdjur. Föreståndarens verksamhet synes mig således icke blifva ringa, och beskaffenheten af hans tjenst är sådan, att den, för inrättningens bestånd och anseende, icke bör göras till en öfvergångsplats, der den ene aflöser den andre, utan, så vidt görligt är, till en så att säga stabel plats, der innehafvaren i regeln stannar för sin återstående verksamhetstid. Ännu mindre bör aflöningen tilltagas så ringa, att den privata praktiken allt för mycket får inkräkta på föreståndarens verksamhet såsom sådan. Jag kan icke se, att dessa olägenheter kunna undvikas på annat sätt, än att föreståndarens aflöning sättes åtminstone till det belopp, Kongl. Maj:t föreslagit, det vill säga till detsamma som en lektor vid veterinärinrättningen i Skara för närvarande har, eller 3,500 kronor och fri bostad. Samma förhållande, ehuru kanske i något mindre grad, gäller om instruktionssmeden, hvars lön af Kongl. Maj:t föreslagits till 1,000 kronor, men nu af statsutskottet blifvit nedsatt till 800 kronor, emedan han dessutom skulle komma i åtnjutande af fri bostad och äfven sportler, då han nemligen finge tillfälle att tillhandagå allmänheten med hofbeslagning. — På grund af hvad jag nu anfört, tillåter jag mig således att hemställa om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Petersson i Runtorp: Vi togo denna fråga i noggrant öfvervägande inom utskottet, och trodde, att denna aflöning för föreståndaren med de stora förmåner, han i öfrigt komme att åtnjuta, skulle vara fullt tillräcklig. Äfven för de öfriga tjenstemännen sökte vi göra löneförmånerna sådana, att platserna skulle kunna besättas med dugliga personer. Då dessutom inrättningen är så ny, att man ännu icke sett huru förhållandena der komma att gestalta sig, och efter de upplysningar, vi erhållit, måste anse, att de af utskottet föreslagna löneförmånerna äro tillräckliga, kan jag icke finna någon anledning att öfverskrida, hvad utskottet föreslagit. Jag yrkar derför bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. b.

Bifölls.

I *mom. c)* hemstälde utskottet, att Riksdagen måtte medgifva, att t. f. föreståndaren för inrättningen, lektorn Gustaf Victor Hofling och instruktionssmeden derstädes Carl Adam Wiegandt må från och med

den 1 juli 1889 under sin återstående lifstid åtnjuta å allmänna indragningsstaten årlig pension till belopp af 2,500 kronor för Hofling och 500 kronor för Wiegandt.

Angående anslag till veterinärinrättningen i Skara. (Forts.)

I fråga härom anförde:

Herr Amnéus: Vid denna punkt skall jag bedja att i all korthet få erinra att den nuvarande aflöningen utgör för Hofling 4,000 kronor och för Wiegandt 1,000 kronor jemte fria bostäder, att Kongl. Maj:t föreslagit pensionerna till det för tjenstemän i allmänhet vanliga eller 80 procent af den kontanta lönen, således till 3,200 kronor för Hofling och 800 kronor för Wiegandt, men att statsutskottet icke ansett sig kunna tillstyrka Riksdagen att fastställa dessa pensioner till högre belopp än respektive 2,500 och 500 kronor, detta på den grund att ingendera af dessa tjenstemän haft fullmagt på sin befattning.

Härvid torde dock böra bemärkas, att oaktadt de icke haft sina tjenster annat än på förordnande, de likväl ingalunda saknat anledning till det antagande, att de fortfarande skulle finna användning vid veterinärinrättningen, då denna ju allt fortfarande, trots provisoriet, till en del uppehållits genom och varit beroende af enskildes donationer, samt att Hoflings företrädare professor Forssell vid sitt afsked för några år sedan erhöll en pension af 3,200 kronor eller just detsamma som Kongl. Maj:t nu föreslagit för Hofling och detta, ehuru Forssells afskedstagande icke berodde på något statsverkets åtgörande utan endast af honom sjelf. För öfrigt ber jag få påpeka, att vid tiden för regleringens genomförande Hofling uppnått en ålder af 61 år och Wiegandt 73 år att de varit anstälde vid inrättningen den ene i 34 och den andre i 46 à 47 år samt att de båda erhållit utmärkta vitsord för sin tjenstgöring. Frågan gäller här sålunda pensionering af två män, som utan vank arbetat en vanlig mansålder och mera i fäderneslandets tjenst och derunder kommit den ena till 61 och den andre till 73 år, — en ålder då man icke utan obehag eller svårighet förmår att allt för häftigt bryta med en hel lefnads vanor och behof. Utskottet har naturligtvis varit i sin fulla lagliga rätt, då det nedprutat de af Kongl. Maj:t föreslagna pensionerna; men jag hemställer till kammaren, huruvida det verkligen kan vara så lämpligt och billigt att just nu frångå den hittills följda praxis, ett frångående som skulle leda derhän, att en person med 73 lefnads- och närmare 47 tjensteår samt guldmedalj »för nit och redbarhet i rikets tjenst» skulle på sin ålderdom afspisas med en pension 100 kronor mindre än en vanlig kanslivaktmästares. I betraktande af detta och då statsverket i alla händelser, äfven om Kongl. Maj:ts proposition bifölles, får en besparing af 9,900 kronor genom den beslutade omregleringen, yrkar jag afslag på utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Nilson från Lidköping: I likhet med min sidokamrat här på bänken kan jag icke undgå att tycka, att frågan om pension åt tillförordnade rektorn vid veterinärinrättningen i Skara, G. W. Hofling, fått inom utskottet röna en väl omild behandling. Dennes företrädare

Angående anslag till veterinärinrättningen i Skara. (Forts.)

— hans namn var, såsom af många här nog är kändt, Forssell — fick sig af Riksdagen för omkring 5 år sedan beviljad en pension på 3,200 kronor, d. v. s. 80 procent af den lön, han i likhet med den nuvarande föreståndaren innehaft.

Orsaken till att utskottet nu har gått så olika till väga, torde få anses ligga deri, att, såsom utskottet uppgifver, den nuvarande föreståndaren icke innehar ordinarie befattning, utan endast är tillförordnad lärare. Men hvaraf kommer sig detta? Icke deraf, att han, så väl som hans företrädare under vanliga förhållanden icke skulle blifvit försedd med fullmagt under de 34 år han tjenstgjort; utan orsaken ligger i den omständigheten, att, då hans företrädare tillsattes, frågan om veterinärundervisningens omorganiserande i vårt land ännu icke blifvit väckt, hvaremot denna fråga hade uppstått något år innan lektor Hofling blef förordnad till lärare vid veterinärinrättningen i Skara. Den har nu väntat på sin lösning under en tidrymd af öfver 30 år; och på grund häraf har Riksdagen och Kongl. Maj:t icke velat tillsätta lärarne annorlunda än på förordnande. Jag vill dock fråga: om en lärare alltså fullgjort sina med tjensten följande skyldigheter under en tidrymd af 34 år och med den aflöning, som till ordinarie lärare skulle hafva utgått — är det då billigt och rättvist att betrakta denne lärare annorlunda än såsom ordinarie? Det har naturligtvis icke varit hans fel, att Riksdagen behöft så lång tid för att enas om ett bestämdt beslut, huru veterinärundervisningen skulle ordnas. Man har icke heller haft att beklaga sig öfver, att undervisningen vid denna läroanstalt i Skara under tiden bedrifvits sämre, än om lärarne varit anstälde på ordinarie stat. Emellertid har omsider denna veterinärfråga i vårt land nyligen fått sin lösning på det sätt, att inrättningen i Skara blifvit, jag vill icke säga helt och hållet slopad, men dock i väsentlig mån i sin verksamhet inskränkt, och det må väl med fog kunna sägas, att denna, som jag tror, äldsta af våra läroinrättningar inom denna gren blifvit ganska styfmoderligt behandlad. Icke minst hårdt drabbas nu häraf inrättningens lärare, som under så lång tid der tjenstgjort, och af hvilka åtminstone lektor Hofling ännu icke är vid högre ålder eller mindre vigör, än att han alltför väl ännu skulle kunna fortsätta med tjenstgöring, om detta honom tillätes. Men nu tvingas han rent af att taga afsked. Han kan tvingas dertill, emedan han på grund af de omnämnda för honom olyckliga förhållandena icke fått fullmagt å sin tjenst. Nu måste han gå bort derifrån för att bero af Riksdagens nåd och nöja sig med den pension, som bestås honom. Men jag hemställer ännu en gång, huruvida det kan vara billigt, att en i allo högst meriterad lärare under dessa förhållanden afspisas med en pension, som icke är fullt jemlik med den, som beviljas andra tjenstemän af hans kategori, nemligen 80 procent af lönen.

Jag ber alltså nu att få instämma med herr Amnéus i det yrkande han gjort i detta afseende. Jag gör det äfven beträffande instruktionssmeden Wiegandt, som tjenstgjort i 46 år och uppnått en ålder af 72 år. Det torde lätt inses, att denne vid så hög ålder icke vidare kan vara särdeles tjenstbar, men han bör dock äfven han för

sin långa och trogna tjenstgöring kunna göra anspråk på en pension, som utgår efter samma proportion, som blifvit föreslagen för lektor Hofling, hvarför jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag äfven i denna del.

Angående anslag till veterinärinrättningen i Skara. (Forts.)

Herr vice talmannen Sv. Nilsson: Man kan väl med ganska stor visshet antaga, att så väl Hofling som Wiegandt vid tillträdet till sina tjenster visste, att de fingo sina löner såsom arfvode och icke såsom fast lön. Man kan också antaga, att med detta förhållande afsågs, att någon pension icke skulle kunna ifrågasättas. Följaktligen lär väl lönebeloppet under deras tjenstetid varit högre än det skulle hafva varit för den händelse de skulle varit berättigade till pension. Jag tycker, att då Riksdagen är så generös, att den gifver pension i allt fall, utan att dessa tjenstemän dertill hafva ringaste rätt, borde de vara belåtna med de föreslagna pensionerna. Jag tror, att dessa belopp äro så stora, att de för framtiden icke behöfva lida ringaste nöd.

Af dessa skäl och de skäl, utskottet i öfrigt anfört, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit hvart och ett af de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 11.

Angående ny stat för blindinstitutet.

Under anslagstitel »*undervisningsanstalter för döfstumma och blinda*» hade Kongl. Maj:t föreslagit, att med godkännande af en i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1888 intagen aflöningsstat å tillhopa 21,350 kronor och öfriga der angifna aflöningsförmåner för direktor, lärare och lärarinnor vid institutet för blinda, måtte, för tillämpning af samma stat och för bestridande af institutets utgifter i öfrigt, beviljas förhöjning af institutets nuvarande ordinarie anslag, 21,000 kronor, med 30,800 kronor till 51,800 kronor; samt att de för institutets direktor, lärare och lärarinnor afsedda ålderstillägg måtte anvisas att utgå af åttonde hufvudtitelns förslagsanslag: ålderstillägg.

Ofvanberörda aflöningsstat upptog:

för direktor	kronor	5,000: —
„ 4 ämneslärare, 1,500 kronor för hvarje	„	6,000: —
„ 6 arbetslärare och lärarinnor, 1,200 kronor för hvardera	„	7,200: —
„ 1 gymnastiklärare	„	1,200: —
„ lärare i musik	„	1,200: —
„ räkenskapsförare och sekreterare	„	750: —
summa	kronor	21,350: —

Tillika skulle direktorn erhålla boställsvåning med vedbrand och möjligen derjemte planteringsland, samt ämneslärare, arbetslärare och lärarinnor bostad med värme.

Angående ny stat för blindinstitutet. (Forts.)

Dessutom skulle direktorn och ämneslärarne ega rätt till ålderstillägg med 500 kronor efter 5 års och ytterligare 500 kronor efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring, samt arbetslärare och lärarinnor med 250 kronor efter 5 års och ytterligare 250 kronor efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring.

Utskottet, som ansett Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke böra i oförändradt skick bifallas, hemstälde, att Riksdagen måtte *dels*, med fastställande af följande aflöningsstat för den vid institutet för blinda anstälda personal

	Lön. Kronor.	Tjenstgöringspenningar. Kronor.	Summa Kronor.	
1 direktor (förutom boställsvåning med vedbrand och möjligen planteringsland)	3,000	1,500	4,500	Direktorn och ämneslärarne ega rätt till ålderstillägg med 500 kronor efter fem års och ytterligare 500 kronor efter tio års väl vitsordad tjenstgöring.
4 ämneslärare (förutom bostad med värme)	1,500	—	6,000	
6 arbetslärare och lärarinnor (förutom bostad med värme)	1,000	—	6,000	Arbetslärare och lärarinnor ega rätt till ålderstillägg med 250 kronor efter fem års och ytterligare 250 kronor efter tio års väl vitsordad tjenstgöring.
1 gymnastiklärare ...	900	—	900	
lärare i musik	900	—	900	
1 räkenskapsförare och sekretarare	600	—	600	
	—	—	18,900	

bevilja, för tillämpning af samma stat och för bestridande af institutets utgifter i öfrigt, förhöjning af institutets nuvarande ordinarie anslag, 21,000 kronor, med 27,350 kronor till 48,350 kronor;

dels ock medgifva att i ofvan intagna stat omförmälda ålderstillägg finge utgå af åttonde hufvudtitelns förslagsanslag: ålderstillägg.

Efter föredragning af punkten begärdes ordet af

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Wennerberg, som anförde: Då jag nu för första gången begärt och erhållit ordet i en punkt af detta utskotts utlåtande, så skulle det måhända med skäl kunna räknas mig som en uraktlåtenhet, om jag med tystnad förbiginge det sätt, hvarpå denna åttonde hufvudtitel blifvit af statsutskottet behandlad och endast och genast fäste mig vid de anmärkningar jag

Angående ny stat för blindinstitutet. (Forts.)

har att göra emot dess behandling af denna punkt, den enda i hvilken min åsigt alldeles bestämdt skiljer sig ifrån den, som blifvit uttalad i utlåtandet. Men detta skall icke blifva händelsen. Det är mig en glädje att få öppet erkänna det väsentliga och betydande tillskott, som genom detta utskotts-utlåtande tillfallit den nästan häfdvunna ära, som tillkommer Riksdagen och icke minst denna kammare vid behandlingen af de högre intressen, af hvilka en stor del förekommer på den åttonde hufvudtiteln. Det är här, som det är för oss en möjlighet, mine herrar, att ifrån de stridiga åsigterna om "mitt och ditt" lätt nog kunna förena oss om det som är *vårt*. Och dit torde främst böra räknas allt sådant, som rent menskligt och gemensamt *för* alla som *af* alla med samma intresse kan och bör omfattas. Dit hör det att hafva ett öppet öga för sina medmenniskors nöd, att tillse, huru vanlottade, sjuka och fattiga likar må få ut, äfven de, sin rätt. Dit hör sträfvandet — oaflåtligt, som det bör vara — för folkupplysning och för en allt mera stigande odling. Dit hör ock slutligen den upplysta hägnaden af vetenskap och konst.

Sedan jag nu fullgjort hvad jag *känt* såsom min pligt, vill jag öfvergå till det, som jag *vet* vara min pligt.

Utskottet har i nästan alla punkter af den föreliggande frågan gjort nedsättningar på de anslag Kongl. Maj:t äskat. Om inga andra skäl för dessa nedsättningar finnas än de, som stå att läsa i betänkandet, så tror jag mig kunna i någon mån så vederlägga dem, att det icke skulle vara alldeles omöjligt att vinna bifall åt Kongl. Maj:ts proposition. Men det är ju möjligt, att äfven andra finnas.

Hvad främst *lönen åt direktorn* vid institutet beträffar, så åberopar utskottet såsom egentligt skäl för en nedsättning af densamma, att lärjungeantalet vid blindinstitutet uppgår till endast 100, då deremot elevantalet vid det närmast jemförliga döfstummeinstitutet går upp till 134. Dervid är dock att märka en sak, som ingalunda är obekant för sakkunniga, nemligen att skötseln af 100 blinda fordrar oändligt mycken mer tillsyn och tidsspillan, än skötseln af 134 döfstumma. Det är just den blinde, som framför alla andra behöfver en ständig närvaro af sin lärare eller skötare — hvilket alls icke är händelsen med den döfstumme. Dessutom får man tänka sig direktorns arbete högst betydligt ökadt derigenom, att lärjungarnes kosthåll är förlagdt till sjelfva institutet.

Som ett annat skäl är anfördt, att lönen dock i alla fall blir ungefär lika stor som den, hvilken tillfaller rektorerna vid högre allmänna läroverk. Men derpå vill jag svara, att dessa rektorer icke förestå något internat och dessutom hafva betydligt längre ferier.

Oaktadt dessa anmärkningar, hvilka torde finnas fullgoda, ämnar jag icke frångå utskottets åsigt i denna punkt. Ty nog kan blindinstitutet äfven med en mindre väl aflönad direktor ganska väl upprätthålla sin verksamhet. Arbetet kan fortgå; tillsynen af de blinda och undervisningen behöfver icke bestämdt lida något men deraf. Under sådana förhållanden skall jag icke sträcka mina anspråk längre än till den summa utskottet föreslagit.

Angående ny stat för blindinstitutet. (Forts.)

Utskottet har funnit skäligt också att nedsätta det anslag, som är fordradt *för underhållet*, det inre och yttre, af blindinstitutet, ifrån 2,500 kronor till 1,000 kronor; och märkvärdigt nog har utskottet der till jemförelse tagit veterinärinstitutet, medan på de andra punkterna — såsom billigt varit — blindinstitutet ständigt jemförts med Manilla.

Jag kan dock genom en kalkyl visa, att för detta senare den årliga underhållskostnaden varit ganska stor. Den uppgick 1882 till 7,963 kronor — jag räknar icke ören —, 1883 till 5,124 kronor, 1884 till 934 kronor, 1885 till 2,721 kronor och 1886 till 2,398 kronor. Tar jag nu medeltalet af dessa summor, så finner jag att det utgör 3,828 kronor, hvilket belopp betydligt öfverstiger äfven det af Kongl. Maj:t föreslagna.

Men äfven i denna punkt tänker jag icke skilja mig från utskottets förslag. Ty det väsentligaste, som är rätta skötseln af inrättningen, kan ändock ombesörjas. Och skulle så behöfvas, är det ju möjligt att i sinom tid få ett större anslag. Det hus, i hvilket blindinstitutet skall inflytta, är nytt; det anslag, som här lemnas, torde till en början vara tillräckligt.

Utskottet har äfven nedsatt det lilla anslag, som är begärdt *åt räkenskapsföraren*, så att han ens icke skulle erhålla hälften af hvad räkenskapsföraren vid Manilla har erhållit. Men då måhända ännu icke, ehuru dock helt visst inom kort tid, de ökade göromålen bestämdt kräfva af honom lika stor anstängning, som af nyssnämnde räkenskapsförare, så skall jag icke heller i denna punkt skilja mig från utskottets förslag.

Deremot får jag på det bestämdaste göra det i afseende på *lärarnes aflöning*, d. v. s. de 6 arbetslärarnes och de två öfningslärarnes. Der har utskottet också såsom skäl för sin åsigt påpekat det mindre antal lärjungar, som finnes vid blindinstiutet jemfördt med Manilla; men här framträder en högst väsentlig skilnad i lärarnes åligganden. Först och främst är det deras skyldighet att lära hvar och en af de blinde så stor färdighet i ett visst yrke som möjligt, en fordran, som alls icke ställes på döfstumsinstitutets lärare. Då vidare de blinde icke kunna undervisas annat än i mindre afdelningar, så hafva arbetslärarne vid blindinstituet skyldighet att undervisa hela dagen, då arbetslärarne vid döfstumsinstitutet blott hafva till åliggande att egna eftermiddagen åt sina elever.

Båda dessa omständigheter torde vara väsentliga nog, men de ökas icke obetydligt derigenom, att här icke kan lemnas bostad åt arbetslärarne. Och då det är ganska vigtigt att försöka få arbetslärarne gifta och boende med sina hustrur vid sjelfva institutet, på det att båda må kunna hjelpas åt vid skötseln af lärjungarne, och detta icke låter sig göra på annat sätt, än att antingen arbetsläraren sjelf skall hyra bostad der eller någon annan — och hvem? — åt honom, så torde det vara alldeles gifvet, att, derest icke lönen blir åtminstone sådan, som Kongl. Maj:t föreslagit, och som blott med 200 kronor skiljer sig från den af utskottet föreslagna, det antingen skall blifva omöjligt — en sak, som direktören sjelf påstår — att skaffa lärare just af det slag, som han behöfver, nemligen skickliga och gifta, eller

Angående ny stat för blindinstitutet. (Forts.)

också får man nöja sig med hvad som står till buds för den lägre summan.

Denna del af utskottets betänkande anser jag för den bestämdt minst hållbara, emedan sjelfva verksamheten vid institutet, detta stora och dyrbara institut, åt hvilket Riksdagen gifvit så stort anslag, ju i sjelfva verket är förfelad, derest icke det lilla bidrag, som ytterligare fordras för att kunna vinna skickliga lärare, skulle af Riksdagen uppmärksammas.

Det är ungefär samma förhållande med nedsättningen på *öfningslärarnes löner*. Gymnastikundervisning och musikundervisning äro ju erkända såsom nödiga och goda i alla våra läroverk. Men äro de för någon af synnerlig vigt, så är det för den blinde. Man märker snart på den blinde, huru just i följd af synens förlust hela hans rörelseförmåga måste inskränkas till vissa mindre och obetydligare rörelser. Då han vid uppfattningen af den yttre verlden endast genom känseln kan ersätta synsinnet, så ser man på hela hans sätt att gå till väga ett trefvande, ett försök att hjelpa sig fram, så godt han kan, med varsamma små-rörelser. För att nu ersätta bristen af en helsosam kroppsansträngning, och för att han må tryggt kunna öfverlemna sig åt en starkare och tillika sund rörelse, är gymnastiken för honom i hög grad, och i högre grad än för andra, välgörande. Det lilla antal timmar, som är anslaget till gymnastik, nemligen 9, är alldeles otillräckligt för antalet elever, om det skall göra verkan. Och hvad tjenar det till, om vi betala ut några 100 kronor till något, som icke gör någon verkan, utan blott tar upp tiden. För att få en gymnastiklärare, som måste underkasta sig — jag vill mindre tänka på sjelfva den kostnaden, som ligger i ett farande fram och tillbaka dagligen mellan Stockholm och Tomteboda, en förlust, för hvilken han bestämdt vill hafva en ersättning, nemligen den tidspillan, som dermed också är förenad — för att få en sådan och som kan fullgöra sin verksamhet så, att det för institutet är lyckligt, är det alldeles visst, att man icke är betjent med den summa utskottet föreslagit.

Det är någonting mycket vanligt, att, när genom försynens skickelse *ett* sinne blifvit beröfvadt en mensklig individ, i synnerhet ett af de ädlaste, detta på ett förunderligt sätt ersättes, så vidt ske kan, genom den ökade kraften hos ett *annat*. Så är det också hos den blinde. Örat är hos honom i hög grad uppöfvadt; hans hörsel är skarp och fin. Och i de flesta fall, hvilket säkert är för de fleste bekant, finnes det en musikalisk fallenhet hos den blinde. Han hängifver sig med stort intresse åt musik, der sådant låter sig göra. Redan blott i detta, att kunna skaffa dessa vanlottade varelser stunder af en njutning, så ren och så enkel som den — med hvilken de dock så tacksamt åtnöja sig — att kunna frambringa några sammanhängande toner på ett instrument, låge skäl nog att försöka skaffa dem en sådan tillfredsställelse. Men det finnes äfven en mera praktisk sida, som härvid icke är att förbise. Det finnes ett förvärf för den blinde, hvilket i andra länder har kommit honom mycket till godo, nemligen genom pianostämning. Om han får lära sig pianostämning, något som ganska väl betalar sig, så blir han snart använd till detta, emedan han genom sitt fina öra, sin

Angående ny stat för blindinstitutet. (Forts.)

ovanliga noggrannhet och sitt intresse att göra sin sak väl merendels öfverträffar våra vanliga stämmare, som fara omkring och ofta slarfva från sig sitt arbete. Man har talande exempel härpå från Köpenhamn, der blindinstitutets elever mycket begagnas såsom pianostämmare och derför hafva en för dem ganska väsentlig tillökning i sina inkomster.

Nu är det alldeles omöjligt att med en aflöning, sådan som den nuvarande, kunna anskaffa så pass mycken undervisningstid, som fordras för att lära eleverna pianostämning. De få nöja sig med de timmar, under hvilka de tillsammans kunna få deltaga i musiköfningarne. Det är en slags fröjd för stunden, hvilken dock merendels upphör i och med detsamma som de skiljas från institutet.

Äfven här kan denna icke oväsentliga sak hjelpas med den lilla tillökning, som är af Kongl. Maj:t begärd. Ty det är en känd sak, att man får goda så väl gymnastik- som musiklärare för det anslag, som Kongl. Maj:t har begärt. Om man beräknar, hvilken tillökning, detta skulle göra i anslaget, så ser man lätt, att den sannerligen på intet vis motsvarar sin stora betydelse för sjelfva institutets framtida verksamhet.

På 18,900 kronor slutar den summa, till hvilken utskottets stat kommit. Genom det tillägg, jag tagit mig friheten förorda, slutar samma summa på 20,700 kronor. Här är fråga om 1,800 kronor, för att sätta det stora och dyrbara institutet i ett sådant skick, som det bör ega, och det genast. Jag har ingen rättighet att i denna kammare göra ett yrkande. Men har jag talat rätt, och I, mine herrar, funnit det, skall det helt visst icke saknas någon, som gör detta yrkande, hvilket jag tror I sjelfva skolen vara bäst belåtna med, då I snart fån se detta institut i full verksamhet.

Vidare yttrade herr Winkrans: Jag skall icke försvaga verkan af de goda skäl, som af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhållits, utan inskränka mig till att yrka bifall till det af herr statsrådet framstälda förslaget. Jag skulle visserligen, såsom varm vän af blindundervisningen, önska bifall till Kongl. Maj:ts förslag i dess helhet, men då herr statsrådet inskränkt sig till så blygsamma anspråk, som han nu gjort, skall äfven jag, i institutets intresse, inskränka mig till att hemställa, att kammaren måtte antaga utskottets förslag med den från statsrådsbänken förordade förändring eller att arfvodet till hvardera af de 6 arbetslärarne och lärarinnorna bestämmes till 1,200 i stället för af utskottet föreslagna 1,000 kronor, samt att arfvodet till gymnastik- och musikläraren sättes till 1,200 i stället för 900 kronor för hvardera, och anhåller jag om proposition på bifall till mitt yrkande.

Herr Petersson i Runtorp: Efter det anförande vi nu hört af chefen för ecklesiastikdepartementet torde det icke vara mycket lönt att yrka bifall till statsutskottets hemställan. Jag ber dock att i korthet få redogöra för de skäl, hvarför vi kommit till denna nedprutning i de föreslagna lönerna. Sistlidet år uppgjordes en extra stat för blindinstitutet, slutande å de belopp, som utskottet nu före-

Angående ny stat för blindinstitutet. (Forts.)

slagit, nemligen 1,000 kronor till hvardera af arbetslärarne och lärarinnorna, 900 kronor till gymnastikläraren och till musikläraren samt 500 till räkenskapsföraren och sekreteraren — hvilket sist nämnda belopp dock af utskottet höjts till 600 kronor. Det har gått för sig i år med dessa lönebelopp, och jag tror nog att man äfven för framtiden skall kunna reda sig med dem. Det är dessutom att märka, att arbetetslärarnes och lärarinnornas löner å 1,000 kronor efter 10 år utgå med 1,500 kronor, äfvensom att de åtnjuta förmåner af fri bostad med värme. Med dessa lönevilkor tror jag att det icke skall vara svårt att få personer, som vilja åtaga sig dessa lärarebefattningar, och i alla händelser torde det väl vara skäl att se tiden an, huruvida svårigheter i det afseendet kunna komma att visa sig. Det är en känd sak, att det är lätt att öka lönen, men att detta en gång gjordt, det är mycket kinkigt att få den nedsatt igen.

Hvad angår musikläraren och gymnastikläraren medger jag att någon svårighet skulle kunna uppstå att dertill erhålla kompetenta personer, med hänsyn till institutets belägenhet utom staden. Men då det går spårvagnar nästan omedelbart till institutet, borde väl vägen ut dit icke utgöra hinder äfven för i Stockholm bosatta personer att åtaga sig dessa befattningar.

Detta har varit skälen, hvarför utskottet ansett sig böra i hufvudsak vidhålla den i fjor beslutna staten. Det kan icke vara någon fara dervid. Visar det sig svårt att få dugliga lärare för de löner som nu bjudas, är det ju tillfälle att snart höja lönerna, efter som vi ha årliga riksdagar.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Enligt de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen proposition dels på bifall till utskottets hemställan oförändrad och dels på bifall till det af herr Winkrans framstälda ändringsförslag; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Då emellertid votering begärdes, uppsattes nu, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i 11:te punkten af utlåtandet n:o 9 med den ändring deri, som af herr Winkrans påpekats, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren i oförändradt skick godkänt utskottets omförmälda hemställan.

Omröstningen utföll med 140 ja mot 40 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan med följande ändringar: att för hvar af

6 arbetslärare och lärarinnor lönen bestämdes till 1,200 kronor, eller tillhopa 7,200 kronor, likasom lönen för 1 gymnastiklärare bestämdes till 1,200 kronor och för lärare i musik till likaledes 1,200 kronor; i följd hvaraf alltså aflöningsstatens slutsumma komme att uppgå till 20,700 kronor, och förhöjning af institutets nuvarande ordinarie anslag, 21,000 kronor, beviljats med 29,150 kronor, till 50,150 kronor.

Angående förändring till bestämda belopp af vissa ersättningar för indragna tiondeanslag m. m.

Punkten 12.

Uti en till utskottet remitterad proposition (n:o 27) af den 31 december 1887 hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen *dels*, under förutsättning af kyrkomötets bifall, att den, efter medelmarkegångspris jemte forsellön, till Veckholms kyrka och hospital samt till aflöning åt en syssloman vid hospitalet nu utgående ersättning för indragna 530 kubikfot 9,74 kannor tiondespanmål, hälften råg och hälften korn, måtte från och med år 1889 utbytas mot ett årligt belopp af 1,072 kronor 57 öre; *dels och* att den ersättning för indragna 88 kubikfot 2 kannor tiondespanmål, som för närvarande tillkomme Veckholms församling och användes till församlingens folkskoleväsende, måtte från riksstaten uteslutas; och hemstälde utskottet, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning måtte af Riksdagen bifallas.

Herr Martin erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag kan för min del icke till fullo biträda utskottets förslag i denna punkt. Då utskottet föreslår, att den ersättning för indragna 88 kubikfot 2 kannor tiondespanmål, som för närvarande tillkommer Veckholms församling och användes till församlingens folkskoleväsende, måtte från riksstaten uteslutas, så tror jag, om detta förslag skulle blifva Riksdagens beslut, att derigenom enskild mans rätt att förfoga öfver sin förmögenhet skulle på ett högst betänkligt sätt trädas för nära.

Såsom herrarne behagade finna af det vid den kongl. propositionen fogade protokollsutdrag öfver ecklesiastikärenden, donerade riksdrotset grefve Magnus Gabriel De la Gardie år 1653 till Veckholms kyrka och församling två hemman under friherreskapet Ekholmen för att derå anordna en fattiginrättning eller ett slags fattiggård, benämnd Veckholms hospital, samt förordnade dervid tillika, att till hospitalets underhåll skulle från Ekholmen årligen utgå 100 tunnor, hälften råg och hälften korn, hvaraf 60 tunnor till de fattiges underhåll, 16 tunnor till de två kapellaner, som utöfvade sysslomanskapet för hospitalet, 10 tunnor till underhåll af ett orgelverk m. m. samt 14 tunnor att uppehålla en med hospitalet förenad barnskola. Genom Konung Carl XI:s reduktion indrogs emellertid Ekholmens friherreskap till kronan, men dervid föreskrefs, att de hundra tunnor spanmål, som dittills utgått från Ekholmen till hospitalet, derefter i stället skulle utgå "från kronans tionde inom de socknar, hvaraf Veckholms pastorat bestod. *Konung Carl XI respekterade således donators rätt.* Då sedermera år 1869 tionden ingick till statsverket, bestämdes att för

Angående förändring till bestämda belopp af vissa ersättningar för indragna tiondeanslag m. m. (Forts.)

ifrågavarande spanmål ersättning skulle lemnas hospitalet efter medelmarkegångspris. *Dervid respekterades också donators rätt.*

För åstadkommande af enkelhet och reda i räkenskapen har nu Kongl. Maj:t på förslag af statskontoret hemstält, att den efter medelmarkegångspris utgående ersättningen, hvilken naturligtvis varierar för olika år, måtte utbytas mot bestämdt belopp i penningar, nemligen för så vidt ersättningen afser de 86 tunnor spanmål, som utgått till hospitalet, sysslomannen och orgelverket, och derom är ju egentligen intet att säga. Men tillika har Kongl. Maj:t föreslagit och utskottet hemstält, att ersättningen för de indragna 14 tunnorna, motsvarande 88 kubikfot 2 kannor spanmål, som enligt grefve De la Gardies donation tillkommer Veckholms församlings folkskoleväsende, måtte från riksstaten uteslutas, och häri ligger det betänkliga. Kongl. Maj:ts regering och 1888 års statsutskott hafva härutinnan visat sig vara strängare än till och med Konung Carl XI i sin reduktion.

Det belopp, hvarom nu är fråga, är ju ringa, men frågan om beloppet betyder härvid föga, faran ligger i den princip, man här velat fastslå och som, om den vunne Riksdagens bifall, skulle blifva ett högst farligt prejudikat för framtiden.

Om, mine herrar, en Anders Regnell eller någon annan högsinnad man, som offrat större eller mindre del af sin förmögenhet till välgörande ändamål, till allmännyttiga företag eller till uppmuntran af konst och vetenskap inom landet, på minsta sätt anat, att hans bestämmelser i en framtid skulle komma att åsidosättas, och någon del af hans donationer indragas till statsverket, är det i så fall troligt, att han skulle gjort dessa donationer? Nej, visserligen icke, utan han gjorde dem i full förvissning, att hans bestämmelser skulle i all framtid lända till efterrättelse. Jag tror derför också, att svenska Riksdagen i förevarande fall skall respektera hvad donator föreskrifvit och låta Veckholms församling blifva i orubbad besittning af den De la Gardieska donationen.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra tillåter jag mig att, med anslutning till den af herr Tamm inom utskottet uttalade reservation, yrka, att punkten 2 i Kongl. Maj:ts proposition n:o 27 bifalles med uteslutande af slutorden: "att den ersättning för indragna 88 kubikfot 2 kannor tiondespanmål, som för närvarande tillkommer Veckholms församling och användes till församlingens folkskoleväsende, må från riksstaten uteslutas".

Blifver detta mitt yrkande Riksdagens beslut, står det sedermera Kongl. Maj:t öppet att framdeles i ny proposition föreslå, att äfven ersättningen för ifrågavarande 88 kubikfot 2 kannor tiondespannmål må emot bestämdt penningebelopp utbytas.

Häruti instämde herr *Mallmin.*

Herr vice talmannen Sven Nilsson: Det är endast en bokföringsåtgärd eller en förenkling i räkenskaperna för staten, som här föreslagits af Kongl. Maj:t, och om man vill tala om prejudikat eller tror att ett farligt sådant skulle gifvas, om utskottets förevarande hemstäl-

Angående förändring till bestämda belopp af vissa ersättningar för indragna tiondeanslag m. m. (Forts.)

lan bifölles, så vill jag nämna, att det i sådant fall som detta redan finnas många prejudikat att stödja sig på. Riksdagen har nemligen flera gånger förut i likartade fall fattat dylika beslut, och jag hemställer derför, om det kan vara skäl att göra ett undantag för det fall, som nu är i fråga. Frågan är dessutom så obetydlig att jag ej kan förstå hvarför man motsätter sig förslaget, som i likhet med andra i samma syfte endast bereder lättnad i bokföringen och räkenskapen för statsverket.

Herr Rydin: Jag kan icke underlåta att litet fästa uppmärksamheten på denna fråga. Veckholms kommun har erhållit två donationer af Magnus Gabriel De la Gardie. Den ena donationen, som Karl XI förklarade fortfarande skulle utgå till Veckholms kyrka, har man ansett böra vidmagthållas, men i afseende på den andra donationen, som tillkommer Veckholms församling, har man ansett, att den bör indragas. Men det finnes icke ringaste skäl, hvarför den ena donationen skulle upphöra, men icke den andra. Man kan visserligen resonera som så, att då donationen afsåge ett kommunalt ändamål, för hvilket kommunen numera åtnjöte ett årligt statsbidrag, staten borde befrias från den utgift, hvarom är fråga, och kommunen sjelf vidkännas densamma. Men hvarför skulle man då endast indraga donationen till skolan, men behålla det till fattiggården, kyrkan och hospitalet utgående tiondet eller ersätta detsamma? Det är ju kommunala ändamål, som så väl det ena som det andra afser att främja? Hvarken i Kongl. Maj:ts proposition eller statskontorets förslag finnes anfördt det ringaste skäl, hvarför man skulle förfara olika i det ena fallet än i det andra. För min del anser jag, att man bör förfara lika i fråga om begge donationerna, och då jag följaktligen icke kan gilla det föreslagna förfaringssättet, beträffande donationen till Veckholms församling, så instämmer jag i herr Martins förslag, att Riksdagen för närvarande ville antaga första punkten i Kongl. Maj:ts proposition, men i afseende på den andra punkten icke nu fatta något beslut utan, derom invänta nytt förslag från Kongl. Maj:t.

Jag vill äfven fästa uppmärksamheten på, att många andra donationer gifvits för befrämjande af skolundervisningen, såsom för bättre aflönande af folkskolelärare, hvarigenom kommunerna skulle få skickligare sådana. Dylika donationer hafva i allmänhet respekterats, och hvarför skulle man då icke respektera äfven denna donation, så att församlingen finge tillgodogöra sig de ifrågavarande 88 kubikfot 2 kannor tiondespanmål? Hvarför skulle församlingen beröfvas denna sin rätt, hvarigenom den kan få skickligare lärare? För ett sådant förfarande finnes icke något skäl, och derför instämmer jag, som sagdt, i herr Martins förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan oförändrad och dels på bifall till herr Martins ändringsförslag; och förklarade sig anse röstöfversigt förefinnas för den senare meningen. Votering blef

emellertid begärd och företogs i enlighet med följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller Kongl. Maj:ts i 12:te punkten af statsutskottets utlåtande n:o 9 omförmälda framställning med den ändring, hvarom herr Martin framstält yrkande, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren i oförändradt skick bifallit Kongl. Maj:ts förevarande framställning.

Efter rösternas uppräknande befans, att 80 ledamöter röstat ja och 69 nej; och hade kammaren alltså bifallit Kongl. Maj:ts i förevarande punkt omförmälda framställning, dock med uteslutande af sista delen eller orden "dels ock — - från riksstaten uteslutas."

Punkten 13.

Mom. a.

Bifölls.

Mom. b.

I en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 3) hade herr *G. Erikson*, på anförda skäl, föreslagit, att Riksdagen vid beviljandet af det i 1889 års riksstat under åttonde hufvudtiteln: folkundervisningen uppförda förslagsanslag till lönetillskott åt lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor måtte besluta den förändring i hittills gällande vilkor för lönetillskotts åtnjutande, att sju månaders årlig undervisningstid bestämdes såsom den minsta, hvarunder sådant lönetillskott finge på i öfrigt stadgade grunder till skoldistrikten utgå, men hemstälde utskottet, att motionen måtte af Riksdagen lemnas utan afseende.

I fråga härom anförde

Herr Erikson i Myckelgård: Jag tror mig med fog kunna instämma i en ärad talares yttrande för några dagar sedan, då han sade, att han icke begärt ordet för att hålla liktal öfver sin motion, utan för att väcka densamma till lif och om möjligt få den bifallen. Det må förunnas mig, som så sällan besvärar kammaren, att här ci-

tera några ord ur några femårsberättelser, afgifna af åtskilliga folkskoleinspektörer.

I 1876 års femårsberättelse för Hernösands stift sidan 6 anför en folkskoleinspektör: "Stora äro fortfarande de svårigheter, hvarmed en skola i Norrland har att kämpa för att kunna sägas hafva arbetat under hela den i lag stadgade tiden. Den första månaden af höstterminen och den sista af vårterminen äro bänkarne i många skolsalar temligen glest besatta, och föreskriften i kongl. cirkuläret den 22 april 1864 angående skolrådens pligt att tillse, det intagning i skolan sker endast vid läseterminernas början och icke utan i nödfall under pågående läsetermin, har visat sig ytterst svår att genomföra. Hvar och en inser lätt, af hvilkan stor och i hela skolans arbete ingripande betydelse en ordning, sådan den i detta cirkulär föreskrifna, är; och jag har icke underlåtit något tillfälle att framhålla densamma. Men de ständigt återkommande husliga göromål, som på höstarne taga barnen i anspråk, och de goda, för föräldrarne ofta väl behöfliga arbetsförtjenster, som erbjudas barnen under maj månad, och af hvilka de ofta för hela sommaren gå förlustiga, om de ej deltaga i arbetet redan från dess början, vålla att äfven der skolråden och deras ordförande med allvar söka att efterkomma föreskriften, dessa likväl ofta äro vanmägtiga emot de böner och anspråk, hvarmed de från föräldrarnes sida bestormas". Och en annan inspektör säger: "Sedan för delaktighet i statsmedelsbidrag till skolväsendet blef stadgadt såsom vilkor ibland annat, att den årliga lästiden utsträckes till minst 8 kalendermånader, har behofvet af pekuniärt understöd med tvångsmagt gjort undervisningstiden till den nyssnämnda, hvilken tid dock både af skollärare och befolkningen enhälligt förklarats vara, med hänsyn till vissa för rikets nordligaste landskap egendomliga lokala och klimatiska förhållanden, alltför lång. Huru vida ock genom detta vilkor verkligt gagn tillskyndats folkundervisningen i dessa orter, lemnas derhän. Till en början nödgades man befara, det den ovilja, som vilkoret väckte, samt den förökade svårighet att erhålla småskolelärare, som deraf blef en närmaste följd, skulle allvarsamt skada det i sin första linda varande intresset för folkundervisningen. Ett distrikt inom detta område föredrog ock länge försakande af hvarje statsmedelsbidrag framför lästidens utsträckande utöfver 7 månader."

Uti 1881 års berättelse för Hernösands stift citerar en folkskoleinspektör hvad åtskilliga andra folkskoleinspektörer anfört och fortsätter derefter: "Dels deraf, dels af de ännu lika ständigt sig företeende svårigheterna, dels af de upprepade underdåniga ansökningarne om rätt till lönetillskott af statsmedel med inskränkt läsetid har jag föranlåtits att söka tränga till botten af den frågan: Är 8 månaders läsetid verkligen för länets förhållanden för lång eller innebär både skolråds, presterskaps och förutvarande inspektörers samstämmiga mening härutinnan endast ett otillbörligt medgifvande åt föräldrarnes likgiltighet för och beqvämlighetsbegär vid sina barns skolgång? Jag har kommit till den slutsatsen, att 8 månaders årlig läsetid är för lång för ortens förhållanden, emedan den icke så kan inpassas i det stora flertalet föräldrars näringsarbete, att

den kan behörigen uttagas och användas utan onödig förlust för både föräldrar och barn. Detta senare med synnerligt afseende på landets folkskolor, hvilkas allra flesta lärjungar under skoltiden måste förflyttas från hemmet och sålunda äfven under skolans mellanstunder äro utom möjligheten till gagnande kroppsarbete. — Tiden från maj månads senare hälft och ända till september månads slut är nemligen här så helt upptagen af för jordbruket och näringssättet högeligen vigtiga göromål, såsom vårbruk, fäbodeflyttning, foderbergning och skörd, att något lämpligt rum för en sommartermin icke gifves. — Mest dyrbar är hvarje ringa arbetskraft under den här mycket sent infallande skördetiden, då frosten ständigt hotar. När nu skolorna måste öppnas under denna brådaste and-tid, kan man ej skylla föräldrarnes likgiltighet för skolsalarnes tomhet, utan hellre en för Norrlands förhållanden otjenlig tidsbestämmelse" o. s. v.

Det är med anledning af sådana uttalanden från folkskoleinspektörer och med anledning af den erfarenhet, jag sjelf har från min hemort, som jag vågat framställa min motion, hvilken efter mitt tycke utskottet har affärdat nog knapphändigt. Jag vågar påstå, att Riksdagen icke bör kunna riskera mycket, om den bifaller min motion, ty det är ju ganska tydligt, att hvarje kommun söker draga så stor nytta den kan af sina folkskolor och folkskolelärare i allmänhet. Der lokala förhållanden det medgifva, är det klart, att skolan hålles i gång i 8 månader, hvilken tid man har rätt att fordra af en lärare, innan han eger att fordra förhöjning i lönen. Nu råder här det egna förhållandet, att minimi- och maximitiden just sammanfaller i dessa 8 månader. Man får icke läsa mindre, om statsanslaget skall erhållas, och icke heller kan man tvinga läraren att läsa mer.

Jag skall be att få påpeka, att der förhållandena äro sådana, att man har mycket svårt att få barnen in i skolan, om hösten och våren, hvarigenom de alltså icke få deltaga i hela den kurs, som under läsåret pågår, så hafva barnen bra liten nytta af sin skolgång. Jag vill äfven påpeka det förhållandet, att jag tror, att det är mycket nödvändigt för barnen, synnerligast för dem, som gå i folkskolan, d. v. s. sådana som äro mellan 10—13 år gamla, att de få vara ute under sommarmånaderna och deltaga i pågående arbeten.

Det har ock visat sig att de hafva stor lust derför, och jag tror, att det för deras framtid är ganska vigtigt, att de i tid få vänja sig vid kroppsarbete.

Jag har mången gång såsom skolrådsledamot varit med om att så att säga med våld taga barnen från föräldrarne för att få dem i skolan vid denna tid, sent på våren och tidigt på hösten. Och jag skall säga, att det icke har varit roligt att arbeta dermed, då man får höra de fattiga föräldrarne säga: "Tar man barnen från oss, så äro vi alldeles olyckliga. Då måste jag sjelf stanna hemma och valla kreaturen; då får jag icke förtjena något för vårt lifsuppehälle" o. s. v.

Med stöd af hvad jag nu anfört anser jag mig hafva haft fog att komma fram med mitt förslag och ber ock på grund deraf att få yrka bifall till motionen och afslag å utskottets hemställan.

Herr Anjou: Det förefaller mig, som om lämpligheten af bifall till herr Eriksons motion skulle kunna ifrågasättas. Man måste bland annat tänka sig för, huru man skall ställa med det tillägg till skollärarens aflöning, som nu skall lemnas, derest hans arbete öfverstiger 8 månader. Vi veta, att förhöjning med $\frac{1}{8}$ af lönen för månad af församlingen skall gifvas sådan lärare. Skulle det då gestalta sig så, att tiden nedsättes till endast 7 månader, såsom motionären önskar, så blir frågan: Huru skall det ställas, om lärare och lärarinnor finge läsa 9 månader? Den frågan förtjenar att tagas i betraktande, så vidt den föreslagna inskränkningen i undervisningstiden skall ega rum.

Med anledning häraf anser jag det vara omöjligt att bifalla herr Eriksons motion, hvarför jag yrkar afslag å densamma och bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen gifvit propositioner enligt de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. c.

Bifölls.

Punkterna 14—56.

Biföllos.

§ 2.

Angående anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 2, angående regleringen af utgifterna under riksstatens första hufvudtitel, innefattande anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna.

I afseende å regleringen af utgifterna under denna hufvudtitel, å hvilken finnes i nu gällande riksstat till årliga och ständiga utgifter anvisadt:

för kongl. hofstaten	kronor	1,214,900: —
„ „ slottsstaten	„	123,100: —
tillsammans	kronor	1,338,000: —,

hade Kongl. Maj:t i den kongl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behof icke föreslagit någon ändring.

Uti en den 16 sistlidne mars till Riksdagen aflåten proposition (n:o 31) hade Kongl. Maj:t deremot, med tillkännagifvande att, sedan nådigt samtycke meddelats till Hans Kongl. Höghet hertigens af Gotland Oscar Carl August giftermål med fröken Ebba Henrietta Munck af Fulkila, äktenskapet emellan dem afslutits den 15 nämnda månad i Bournemouth i England, med anledning af detta giftermål föreslagit,

att, med uteslutande ur riksstaten af det vid sistlidne riksdag åt hertigen af Gotland anvisade anslag å 26,000 kronor och beloppets återförande till anslaget till Kongl. Maj:ts hofhållning, sistberörda anslag måtte i riksstaten upptagas till 748,000 kronor;

samt att denna förändring i dispositionen af anslagen under riksstatens första hufvudtitel måtte tillämpas äfven under innevarande år från och med april månad.

Angående anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna. (Forts.)

Uti en inom Riksdagens Andra Kammare väckt motion (n:o 176) hade herr *P. Andersson* i Högkil på anförda skäl föreslagit, att anslaget till hertigen af Gotland, 26,000 kronor, måtte ur riksstaten uteslutas, och det af Hans Maj:t Konungen på första hufvudtiteln äskade anslag nedsättas med sagda belopp, så att hufvudtitelns slutsumma blefve 1,312,000 kronor (en million trehundra tolf tusen kronor).

Utskottet hemstälde under

Mom. a)

att, utan afseende å herr Anderssons i Högkil förevarande motion, med uteslutande ur riksstaten af det vid sistlidne riksdag åt hertigen af Gotland anvisade anslag å 26,000 kronor och beloppets återförande till anslaget till Kongl. Maj:ts hofhållning, sistberörda anslag måtte i riksstaten upptagas till 748,000 kronor;

och att denna förändring i dispositionen af anslagen under riksstatens första hufvudtitel måtte tillämpas äfven under innevarande år för tiden från och med april månad.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Andersson i Högkil: I den vid statsutskottets nu föredragna utlåtande fogade bilaga, Litt. A, heter det "Kongl. Maj:ts hofhållning. Nuvarande belopp 722,000 *ökas* med 26,000, utfördt 748,000 kronor." Faktiskt är således här fråga om *ökning* af anslaget till hofhållningen. Den 26 februari 1873 yttrade den ärade representanten på ölandsbänken, herr Danielson, bland annat, att Konungen blir hvad folket gör honom till. Om statsutskottet erkänt rigtigheten af denna sats, skulle utskottet enligt mitt förmenande icke framhållit och tillämpat Kongl. Maj:ts förklaring till statsrådsprotokollet så som utskottet nu gjort. Det är ett märkligt tidens tecken, dels att sådant förekommer i ett utlåtande från utskottet till Riksdagen, dels att utskottet nu enhälligt tillstyrkt *ökning* af anslaget till Konungens hofhållning, oaktadt flere af denna kammares ledamöter i utskottet förut arbetat kraftigt för ganska betydande *nedsättningar* i så väl detta som andra anslag till första hufvudtiteln. I min aflägsna hembygd, norra Dals fjelltrakt, har det städse varit och är ännu en allmänt gällande regel, att när man vill beteckna något bestämdt, visst, säkert och klart, så säger man att det är kungsord. Jag har grundat denna min motion nästan uteslutande på Kongl. Maj:ts egna ord, sådana de äro återgifna i statsrådsprotokollet. Utskottet har ock på sidan 3 i utlåtandet erkänt, att jag haft stöd för motionen så väl i Konungens förklaring som Riksdagens förut fattade beslut, eller således de yppersta skäl, som någonsin kunna anföras för en motion. Men statsutskottet "vill" likväl tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Att statsutskot-

Angående anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna. (Forts.)

tet "vill" det, kan jag dock ej erkänna vara något skäl, ty "vilja är icke landsrätt."

Så talar utskottet om de i statsrådsprotokollet för den 16 mars anförda skäl. Deri förmäles, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade bland annat, att hertigen af Gotland anhållit att få afsäga sig ifrågavarande anslag. Detta synes mig vara ett skäl, som på det kraftigaste talar för bifall till min motion, och jag har också tagit mig friheten att i motiveringen dertill åberopa detta såsom ett skäl. Detta yttrande talar dock icke alls för statsutskottets hemställan. Vidare upplyser statsrådsprotokollet, att det för chefen för finansdepartementet "synes" naturligt, att ifrågavarande anslag återföres till Kongl. Maj:ts hofhållningsanslag. Ja, det må vara att detta för finansministern synes naturligt, men för mig utgör det alls icke något skäl. Gent emot de af mig anförda skäl, nemligen Konungens egna ord och Riksdagens förut fattade beslut, stå sålunda statsutskottets skäl, nemligen hvad chefen för finansdepartementet "synes" och hvad statsutskottet "vill". Om Riksdagens Andra Kammare, som nu skall fälla utslaget i denna fråga, kommer att fastställa statsutskottets dom öfver min motion, så skall jag vädja till en annan domstol, nemligen den allmänna opinionen i landet, och denna skall — derom är jag öfvertygad — fälla en annan dom, ty i denna sak är det jag, som har rätt.

Jag yrkar afslag på utskottets betänkande och bifall till min motion.

Herr Andersson i Tenhult: Hur tilltalande motionen än kan vara, hemställer jag dock till kammaren, hur vida det kan vara lämpligt att bifalla densamma. För min del ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Herr talmannen framstälde, i enlighet med de yrkanden som förekommit, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag å densamma, i hvad den afsåg herr Anderssons i Högkil motion, och bifall till denna senare; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som emellertid votering begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i mom. a af utlåtandet n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren, med afslag å denna hemställan, i hvad den afser herr Anderssons i Högkil motion, bifallit denna senare.

Omröstningen, i vanlig ordning företagen, visade 128 ja mot 47 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Angående anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna. (Forts.)

Mom. b.

Bifölls.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

Sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande (n:o 1), i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 38 och 4 i kongl. förordningen angående vilkoren för försäljning af bränvin m. m. den 29 maj 1885.

Detta ärende skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 4.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Lasse Jönsson* under sex dagar från och med den 25 dennes.

§ 6.

Herr vice talmannen erhöll härefter ordet och yttrade: På uppmaning af åtskilliga af kammarens ledamöter ber jag få föreslå den ändring i föredragningslistan, att de två ärenden, som nu stå sist, nemligen fjerde tillfälliga utskottets utlåtande n:r 28 och 30, måtte uppföras på föredragningslistan näst efter 9:de hufvudtiteln, på det de må afgöras i så god tid att, i fall kammaren i någotdera eller i begge dessa frågor fattar beslut, som föranleda delgifning, Första Kammaren äfven må hinna fatta beslut.

Med bifall till den af herr vice talmannen sålunda gjorda framställning, beslöt kammaren, att Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtanden n:ris 8 och 9 (i samlingen n:r 28 och 30) skulle å föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter statsutskottets utlåtande n:o 10.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 10 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.